“La llengua catalana només sobreviurà
com a l’únic idioma oficial de la
República de Catalunya”.
Escenavegant

Publica
Crea't Edicions
www.creat.cat

Primera edició, Arenys de Mar, octubre 2021

Revisió lingüística: Joan Rebagliato, Jordi Bover
(Centre de terminologia TERMCAT)
Disseny i maquetació del propi autor.

Impressió: www.imprentaonline.com
Dipòsit legal: B 16064-2021
ISBN: 978-84-942772-9-0

Els beneficis de la venda d'aquest llibre aniran íntegrament a la Federació Catalana per la Cultura i el Patrimoni Marítim i Fluvial.

Introducció

Navegar per lo riu és una de les experiències més meravelloses que he pogut viure des que la nàutica tradicional, com un verí, s'apoderà de bona part de la meva vida. Aquell silenci només trencat pel xipollejar del buc, els xerrics de l'arbre i dels seus caps, pels crits de les aus parades sobre els arbres de ribera, les fileres familiars d'ànecs, les formes sinuoses que pren la superfície de l'aigua en petits remolins, en passar entre roques, en arrissar-se per l'acció de la garbinada, en lliscar suau i ondulada en les parts finals del riu, són records i sensacions inoblidables.

També són inoblidables els records de les seves persones. Des de Móra d'Ebre fins a Deltebre, sempre he trobat gent oberta, amable, xerraire i altruista. Tots viuen de cara a lo riu, al seu riu Ebre. A diferència dels centenars de milers de catalans que viuen d'esquena als seus rius i fins i tot del seu mar, que només són capaços de recordar perque s'hi banyen per treure's la calor a l'estiu. Com han dit durant dècades la gent de l'Ebre, "Lo riu és vida", frase que es popularitzà per defensar-lo en la lluita contra les injustícies vingudes de les terres de secà, península endins, però la frase ha explicat i explica una realitat, que durant mil·lenis l'aigua de l'Ebre ha estat allò que ha permès la subsistència de tots els seus pobles riberencs. La coincidència entre la construcció dels grans embassaments i la decadència d'un territori, ric econòmicament, és una malauradament trista realitat. Les terres de l'Ebre semblen haver passat a ser la rebotiga, la porta del darrere del Principat, la cambra dels mals endreços, allà on s'ha anat instal·lant tot allò que ningú volia prop de casa seva: nuclears, indústries químiques, etc. El transport fluvial havia estat durant segles la principal font de riquesa d'aquest territori. Els llaguts havien transportat materials des de la mar fins a Navarra. Els troncs baixaven des dels Pirineus fins a mar menats pels raiers. Troncs que després havien d'esdevenir galions, fragates, pailebots a les drassanes marines. Els passos de barca substituïen els ponts actuals per travessar lo riu. Però tot això desaparegué a l'Ebre amb la construcció dels embassaments durant el segle XX. Una construcció qualificable de salvatge, que no va respectar, com sí que s'ha fet en tot els grans rius europeus, ni la seva navegabilitat, ni el seu ecosistema. Uns embassaments que encara avui, segle XXI, retenen els llims necessaris per al manteniment del Delta, dels seus aiguamolls i dels seus conreus. Uns embassaments, i les companyies hidroelèctriques que els menen, que com Déus decideixen quin és el maixenc de lo riu en tot moment obrint i tancant les comportes dels embassaments segons la seva voluntat i interessos econòmics.

A tot això cal afegir-hi la terrible desaparició d'embarcacions tradicionals que suposà la Guerra Civil espanyola (1936-39), per la requisa i ús bèl·lic que se'n feu en la construcció de passos de comportes de pontones amb els llaguts i muletes. O els llaguts marítims requisats per tot el litoral de Catalunya per permetre el pas de les forces de la República durant la Batalla de l'Ebre, que provocà la seva gairebé total desaparició. La llera de l'Ebre és el gran cementiri nacional del patrimoni marítim i fluvial de Catalunya. Però, fins i tot després d'aquesta guerra innecessària de trist record, con aus Fènix, reaparegueren alguns llaguts i muletes que havien estat enfonsats i un cop reparats seguiren treballant. També reaparegueren els passos de barca per salvar la llera del riu.

Avui, ja en ple segle XXI, no tot ha desaparegut. Un bon grapat de persones entusiastes treballen encara perquè aquest patrimoni fluvial es mantingui viu. Entitats com el Club Nàutic de Móra d'Ebre són responsables de mantenir una petita flota de muletes que a dia d'avui són capaços de remuntar lo riu amb els seus aparells de veles en rombe. O com l'Associación dels Raiers de Coll de Nargó i Associació Cultural dels Raiers de la Noguera Pallaresa que han estats capaces des de fa més de trenta anys de fer baixar els rais pel Segre i el Noguera Pallaresa encara que només sigui un cop l'any. Ara no ho fan per feina, ho fan pel gaudi i per un compromís amb un patrimoni que mai s'hauria de perdre. Dins aquestes entitats, com dins d'altres de la ribera ebrenca, hi ha persones que s'entossudeixen a investigar i deixar testimoni d'un temps passat recent en uns treballs que seran imprescindibles en un futur no gaire llunyà. De tots aquests treballs s'ha begut per crear aquest recull terminològic de navegació tradicional fluvial. Perquè l'ebrenc o tortosí és una variant d'una llengua tan rica com el català. Cal afegir a això com és sabut que els lèxics professionals tendeixen a fer seves un seguit d'expressions que poden resultar críptiques a oïdes externes. Dels reculls d'aquells llaguters, daliners, patrons, raiers, seguers, matxeros, arrais, barquers, calafats, llenyataires, minyons, peons, neix i tracta Paraules de riu

Jordi Salvador, l'Escenavegant. 2021

Metodologia

Camp de treball i objectius.

Paraules de Riu – Recull terminològic de navegació fluvial tradicional, és un estudi centrat en el lèxic usat a la part catalana del riu Ebre i als rius Fluvià, Ter, Tordera, Besos i Llobregat. El contacte de l'autor amb la navegació tradicional fluvial es remunta a l'any 2005 durant l'organització de la baixada del riu Ebre per un estol d'embarcacions tradicionals, majoritàriament marítimes, que suposà el descobriment i l'inici de relacions amb persones que des de sempre han gaudit i també tingut cura de la navegació i la conservació del patrimoni fluvial en un dels pocs rius, per no dir únic, que ha mantingut aquesta activitat durant el segle XX. Des d'aquella data el propi autor ha participat en trobades i navegat diverses vegades pel riu en els seus diferents trams.

La recent publicació de dos estudis sobre l'activitat nàutica a «lo» riu, escrits per l'erudit Joan Pujol de Móra d'Ebre: Estudi sobre les muletes i bots de Móra d'Ebre (Segles XIX i XX) i Llaguts de la Ribera d'Ebre (Segles XIX i XX), dels quals qui signa aquest llibre en fou partícip en sol·licitar-li l'autor la seva revisió, el feren veure la necessitat de disposar d'un petit diccionari o recull terminològic que recollís tot aquest lèxic. En part perdut per la pròpia desaparició de l'activitat de transport fluvial, però sortosament en bona part mantingut en estudis i publicacions per aquelles persones que estimen el nostre patrimoni flotant.

L'objectiu final és crear una eina de consulta que serveixi i complementi les diferents publicacions aparegudes i per aparèixer sobre la navegació fluvial. Per altra banda la publicació de Paraules de Mar – Recull terminològic de navegació tradicional, l'any 2008, del mateix autor complementaria aquest treball abastant àmpliament tot el lèxic referent al patrimoni marítim i fluvial del nostre país i en la nostra llengua.

Paraules de Riu – Recull terminològic de navegació fluvial tradicional, inclou 1357 termes i 136 imatges.

Metodologia de treball

El treball s'inicià fent un buidatge exhaustiu dels dos treballs citats i usant, en una primera fase, les explicacions o definicions que s'extreien en el propi text. L'anàlisi detectà que bona part dels termes emprats no eren sinó localismes i

diferents metaplasmes d'alguns termes emprats en el món marítim.

A partir d'aquí es cercaren a través d'Internet altres treballs semblants que poguessin existir. El més actualitzat és l'anomenat Rius de Paraules, que recull un limitat nombre de termes relatius a les activitats al voltant del riu Ebre. L'altra fou el Lèxic de navegació fluvial en l'obra de Jesús Montcada, d'Hector Moret (1996). En aquesta extensa obra s'hi troben bona part dels termes continguts en el present estudi, cosa que podria haver-lo fet innecessari. Però les definicions que omplen les pàgines d'aquest lèxic són extretes directament dels textos de Jesús Montcada, i per tant no s'ajusten a les normes de definició lingüístiques actuals proposades pel TERMCAT.

L'altre gran font d'aquest estudi és en Vicente Garcia-Delgado Sancho, que fou autor a la dècada dels anys 80 del segle passat d'un profund estudi de camp sobre la navegació fluvial, tant del riu Ebre, com del Ter, el Llobregat o el Fluvià. Fou un estudi becat pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya sota el nom: Estudio sobre la navegación fluvial de Catalunya. Comprèn dos volums. Aquest estudi mai ha estat publicat al nostre país. Per tant només hi ha les còpies dipositades a la Conselleria de Cultura i la que té l'autor, a qui mai podré agrair la seva mostra d'amistat i generositat en cedir-me-la per la elaboració d'aquest recull. Tant de bo aviat es pugui traduir i publicar en català aquesta obra cabdal del nostre patrimoni marítim. Per altra banda en Joan Pujol en el seu Estudi sobre les muletes i bots a Móra d'Ebre i Llaguts de la Ribera d'Ebre. Segles XIX – XX. Fa un treball de documentació important per conèixer quina ha estat la importància de la navegació fluvial a Catalunya en els dos darrers segles.

També s'ha cercat informació sobre una faceta sovint oblidada de la navegació tradicional com és el món dels raiers. Aquest ofici, avui totalment desaparegut a les nostres contrades, es manté gràcies a l'impuls i el treball de dues associacions que el fan reviure anualment a les poblacions de Coll de Nargó i Pobla de Segur. Tota la primera informació trobada en referència està extreta d'un article de Marcel Fité, publicat en el número 4 de la revista Llengua Nacional, corresponent a l'hivern 2002 A l'article s'hi van mencionant un reguitzell de termes, alguns explicats, d'altres no, que s'han incorporat al corpus del treball. . On en un sol article es condensa més que una bona part del lèxic raier català. En aquest treball només es refereixen els termes en llengua catalana, per tant la terminologia en occità, navarrès o castellà-aragonès no hi ha tingut cabuda. La terminologia raiera es complementa amb un buidatge de les obres esmentades a la bibliografia.

Per les definicions s'ha treballat bàsicament amb el Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, 2a edició. També s'han usat en la recerca d'alguns dels

termes el Diccionari Català-Valencià-Balear, d'Antoni Maria Alcover i Sureda i Francesc de Borja Moll, i el treball del mateix autor Paraules de Mar. Finalment els diccionaris en línia que ofereix el Centre de Terminologia de Catalunya a través del Cercaterm.

A banda del treball mitjançant les fonts bibliogràfiques també s'han fet consultes a persones coneixedores i referents en els seus àmbits com en Joan Pujol de Móra d'Ebre i Vicente Garcia-Delgado de Barcelona per tot allò que fa referència a la navegació tradicional fluvial, i a l'Emili Molins i Marcel Fité de Coll de Nargó per tema raier.

Contingut i forma de consulta

El diccionari és alfabètic i incorpora el terme, la seva definició i en alguna de les entrades fotografies i il·lustracions treballades a partir d'una fotografia on digitalment s'hi ha destacat l'element definit. Totes les imatges incorporen la seva autoria. Són de fotògrafs que han cedit gratuïtament els drets de reproducció a l'autor, d'altres tenen llicencia Creative Commons amb atribució i algunes són de domini públic.

Arbre de camp

Abasta sis àmbits:

- ***Embarcacions fluvials***: Llaguts, muletes, barques de pas, molins fariners, tècniques constructives, navegació: vela, sirga, barra,...
- ***Els raiers***: la fusta, el bosc, tècniques constructives, navegació
- ***Els oficis***: llaguters, daliners, patrons, raiers, seguers, matxeros, arrais, barquers, calafats, picadors, minyons, peons, i les seves activitats: pesca, jocs.
- ***La geografia***: les ribes, llera, aiguabarreig, bullidor,...
- ***La meteorologia***: fenòmens i variants
- ***Els jocs tradicionals i populars*** de les vores del riu Ebre.

Abreviatures

abcdefgº	*(text en cursiva)* Remissió al terme.
adj	adjectiu
adj m i f	adjectiu que no varia la forma masculina de la femenina

adv	adverbi
interj	interjecció
JSG	Jordi Salvador Gràcia
loc	locució
n m	nom masculí
n f	nom femení
n m pl	nom masculí que sempre s'usa en forma plural
n f pl	nom femení que sempre s'usa en forma plural
n m, f	nom masculí i femení diferenciat
n m i f	nom masculí i femení no diferenciat
sin. compl.	sinònim complementari
var. ling.	variació linguística
v tr	verb transitiu
v int	verb intransitiu
v tr pron	verb transitiu pronominal
v int pron	verb intransitiu pronominal
VG-DS	Vicente Garcia-Delgado Sancho

Fonts : Bibliogràfiques

La bibliografia completa del treball es troba al final del recull terminològic.

En el treball hi apareixen termes trobats en els buidatges fets de les obres bibliogràfiques ressenyades al final. Alguns d'ells són, de ben segur, localismes i deformacions de la llengua per la transmissió oral. De tota manera s'han inclòs com a variant lingüística donat que poden servir de guia per futurs lectors de les obres esmentades.

TIC

Tot el treball ha estat redactat des del confinament domiciliari exigit per la pandèmia de Covid19 que s'inicia l'any 2020. Per tant es tracta d'una obra feta a partir de la informació recollida a través de les cerques per Internet i les consultes escrites per correus electrònics i del magnífic servei de préstec d'obres entre Biblioteques públiques de Catalunya.

En les il·lustracions s'ha treballat digitalment per destacar els elements definits sobre la seva imatge d'origen retallant-los mitjançant un treball de capes en el programari Photoshop, deixant la imatge original en tons grisos i l'element en color.

L'ús d'imatges actuals sempre que ha estat possible no és casual, perquè de la mateixa manera que en el treball anterior del mateix autor: Paraules de Mar, pretén evidenciar la realitat del moment que es fa l'estudi, malgrat les dificultats per la desaparició de molts dels elements que conté.

Agraïments

Aquest treball mai hauria estat possible sense els estudis previs fets per d'altres companys i amics. Aquests encara tingueren la sort de poder trobar informació de primera mà, directa a través del testimoni de llaguters i raiers que explicaren, i ells recolliren acadèmicament, el seu treball, les seves eines i la seva experiència amb el riu.

Citaré primer a l'amic de Móra d'Ebre Joan Pujol que d'alguna forma fou l'inspirador de Paraules de Riu. Els seus treballs sobre els llaguts i les muletes són extensos i profunds, treballats sobre el terreny i a partir de la tradició oral d'una banda i de la feina a arxius i biblioteques. A més les seves fotografies han servit per il·lustrar, desprès d'un treball de disseny gràfic, molts dels termes situant-los en una imatge encara viva del nostre trist panorama patrimonial fluvial. En Joan és una persona senzilla i propera que m'ha facilitat molt el treball.

L'altre amic i estudiós del nostre patrimoni és en Vicente Garcia-Delgado Sancho. Qui com ja s'ha esmentat durant la dècada dels anys 80 del segle passat emprengué una gran tasca d'estudi de la navegació fluvial a Catalunya que es concretà en els dos volums del «Estudio sobre la navegación fluvial en Catalunya». Aquest estudi incorpora una gran quantitat de dibuixos i plànols fets per ell mateix i pel seu company de treball en Francesc Oller, avui malauradament desaparegut. Dins de Paraules de Riu podreu veure un bon nombre d'aquests dibuixos sempre precisos i aclaridors. Per altra banda la seva valuosa biblioteca personal també fou posada a disposició de l'autor per completar el recull terminològic.

A més d'aquestes dues persones no voldria oblidar als mestres d'aixa Salvador Sala, Quico Despuig, Andreu Massot i al tècnic del Museu de la Pesca de Palamós, Raül Mata, per la seva col·laboració en els aspectes vinculats a la fusteria de ribera. A en Marcel Fité per les seves aportacions sobre el món dels raiers. A l'Emili Molins per haver-me fet conèixer tot allò que ha envoltat la recuperació de les baixades de raiers pel riu Segre. Al bon amic Quim Bosch per les magnífiques fotografies que ha cedit per aquesta publicació. A Jordi Bover i Joan Rebagliato del Centre de Terminologia de Catalunya (TERMCAT) pels bons consells lingüístics i la revisió final del treball. A totes aquelles persones a qui no conec, però que publiquen les seves imatges sota Creative Commons, cosa que permet el seu ús lliur. I finalment a la Lluïsa Obrador, tant per les

seves fotografies, per ser la tripulant de la meva barca, la República Catalana i per la paciència i els plats a taula que m'han permès que Paraules de Riu arribi fins aquí.

a bord
adv
Dins d'una *nau*.

a forro
adv
Dit de les persones que usaven una *barca* de pas anant a peu, sense vehicle o animal.

a terra!
interj
Ordre que dona el *patró* per *port*ar el *llagut* vers la *riba*.

a tot drap
adv
Molt de pressa.

abalisar
v tr
Senyalar amb balises.

abartell
n m
trossa n f sin. compl.
Cap que cenyeix l'*arbre* i l'*antena*, el *penó*, la *verga* en el seu punt d'encreuament.

abartrell
n m
Veure *vertrell*.

acolladora[1]
n f
Bossell uneix la gúmena amb el ramalet.

acolladora[2]
n f
Veure *gúmena*[1].

adarga
n f
Pilot planer de glaç, que davalla pel *riu* quan aquest es desglaça.

afegidura
n f
cobla sin. compl.
Redorta més gruixuda que servia per unir els diferents *trams*[1] d'un *rai*.
Nota: El terme cobla és recollit a Coll de Nargó.

afegidura Foto Lluïsa Obrador

afermar
v tr
Fer *ferm* un *cap*, una *amarra*.

afluent
n m
Riu o glacera que a*port*a la seva massa d'*aigua* o de glaç a un altre *riu* o glacera.

afogonament
n m
Part de l'*arbre* que travessa l'*enfogonament* o el *tauló d'arbrar.*

afonar
v tr
Veure *enfonsar*.

agafador
n m
Veure *puny*^{2}.

agulla
n f
ulla n f sin. compl.
Tija de ferro acabada en punta que formant part de la *pala del timó* s'encaixa en el *góndol* del *codast* de l'*embarcació*.

aigua^{1}
n f
La *pluja*, un *corrent* d'*aigua*, la *mar,* etc., mateixos.

aigua^{2}
n f
aigua amunt n f sin. compl.
cara al port loc sin. compl.
Corrent d'*aigua* d'un *riu* en direcció al seu naixement des d'un punt concret.
Nota: Aigua amunt i cara al port són termes recollits a Coll de Nargó.

aigua a baix
n f
aigua avall n f sin. compl.
Corrent d'*aigua* d'un *riu* en direcció al *mar* des d'un punt concret.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

aigua amunt
n f
Veure *aigua*^{2}.

aigua avall
n f
Veure *aigua a baix*.

aigua petita

n f
Corrent d'un *riu* amb un *cabal* insuficient per la *navegació* d'un *rai*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

aiguabarreig
n m
Confluència de dos *corrents;* d'un *barranc* amb una *riera,* d'una *riera* amb un *riu*, etc.

Aiguabarreig Terme recollit a Mequinensa
Foto JosebaEder - Treball propi, CC BY-SA 4.0

aiguacuit
n m
Producte gelatinós d'origen animal que serveix per encolar.

aigües bones
n f pl
Tram del *riu* amb condicions fa*vora*bles per la *navegació*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

aigües fortes
n f pl
Tram d'un *riu* on hi ha *aigua* en abundància i on el *corrent* és ràpid.

aigües mortes
n f pl
Tram perillós del *riu* amb condicions poc fa*vora*bles per la *navegació* on s'hi solen trobar *remolins*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

aigües tortes
n f pl
Es diu de la bifurcació i divisió del *corrent* d'un *riu* en trobar un obstacle.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

aiguadeix
n m
Veure *galatxo*.

aire!
interj
Ordre que dona el *patró* al *matxer* perquè arriés la bèstia tibant de la *sirga*.

aixa
n f
Eina que serveix per desbastar la fusta, consistent en una planxa corbada d'acer o de ferro acerat tallant per una de les seves vores i adaptada transversalment a un mànec de fusta, de forma i grandària diferents segons els seus usos.

aixa foto JSG

aixadell
n m
Veure *aixol*.

aixàvega
n f
Xarxa metàl·lica de forma prismàtica, que plena de *còdols* serveix per fer murs i defenses al *riu.*

aixol
n m
aixadell n m sin. compl.
Espècie d'*aixa*, però més petita, que els fusters empren per rebaixar la fusta.

aixol Foto JSG

ajudantia de marina
n f
Districte *mar*ítim de l'Estat espanyol.

alarb
n m
Cadascuna de les pales del *molí fariner* que fan *roda*r el *corrent* d'*aigua* del *riu*.

alba
n f
Primera claror del dia, moment en què la llum del sol comença d'emblanquir l'horitzó.

alcafanç
n m
alcafan n m sin. compl.
alcafar n m sin. compl.
Cadascuna de les dues *cordes* que van del *penol* de l'*arbre* a les maneguetes situades a ambdós costats de la *popa* del *llagut*.

alcafan
n m
Veure *alcafanç*.

alcafar
n m
Veure *alcafanç*.

aljub
n m
Dipòsit ample de poca *fondària* tallat a la roca o fet d'obra, revestit per dintre de pedres i cobert de volta, que serveix per arreplegar l'*aigua* de la *pluja*.

Aljub del Castell de Monts*oriu*
Foto Joan301009, CC BY-SA 3.0

almadia
n f
Veure *rai*.
Nota: Terme provinent de Navarra.

almadrava
n f
Clos amb compartiments fet de *xarxes*, establert generalment prop de la costa o de la *riba*, i destinat a la *pesca* de tonyines i altres espècies migratòries.

almadraver | almadravera
n m, f
Persona que *pesca* en una *almadrava*.

almedinaire
n m i f
Veure *rai*er.

aluassa
n f
Veure *aubassa*.

amallada
n f
Veure *malla*t.

amallar-se
v int pron
Veure *mallar-se*.

amarra
n f
Cable o *corda* de fibra natural o sintètica que serveix per *amarrar* la *nau*.

amarrar
v tr
Subjectar una *nau* o *barca* amb una altra o amb un *moll*, *boia* o *platja*, mitjançant *cordes* gruixudes o cadenes.

ambó
n m
embó n m sin. compl.
Taula del *folre* situada per sota del *ronyó* i per sobre del *davall d'ambó* o el damunt de *sobreparalla* en un *llagut* o *muleta*.

amollar
v tr
Afluixar la *sirga* el *patró* del *llagut*, responent a les conveniències de la maniobra.

amorrar
v tr
Xo*car*, un *rai,* contra un obstacle.

amperol
n m
Cordill amb un sol pèl de cuca i un sol *ham* i que es deixa *calat*, com la *corda*, generalment tota la nit.

amura
n f
Veure *mura*.

anar a la deriva
v int
Anar sense direcció segura, em*port*at pel *vent* o per un *corrent*.

àncora
n f
Estri de fondejar, que, lligat a l'ext*rem* d'una *corda*, d'un cable o d'una cadena, s'*arria* dins l'*aigua* fins a to*car* el *fons*, on es clava i impedeix que la *nau* sigui em*port*ada pel *vent*, pels *corrent*s, etc.

andana
n f
Filera de *taules* del *folre* o de les *cobertes* d'una *embarcació*.

anguila
n f
Peix de la família dels anguíl·lids, de cos molt llarg, subcilíndric, lleugerament comprimit a la part posterior, de pell molt llenegadissa, que pot superar 1 metre de llargada, viu a les albuferes, *riu*s i *llacs* i retorna a la *mar* per fresar, de *car*n comestible i localment molt apreciada.

anguilada
n f
Menjada col·lectiva d'*anguiles* rostides amb all i pebre.

anguilera
n f
Nansa per pes*car anguiles*.

anguilera
Foto XimoGalarza, CC BY-SA 4

angula
n f
Forma post-larval de l'*anguila*, que migra vers a les aigües continentals.

angulada
n f
Menjada col·lectiva d'angules.

ànima
n f
Fil d'*estopa*, de fibra sintètica o metàl·lic, situat a l'interior d'algunes *cordes* i d'alguns cables.
Nota: L'*ànima* està formada per un *cordill* prim de 6 fils i 5 mm de gruix.

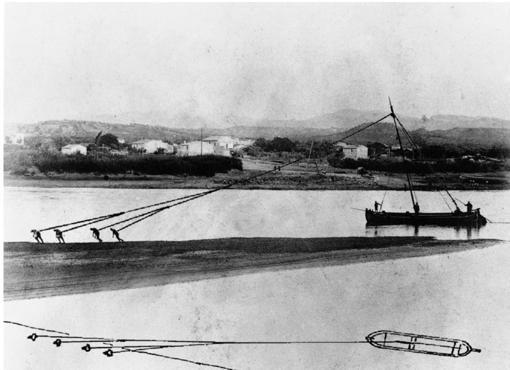
ansa
n f
Veure *gassa*.

antena
n f
Verga de la *vela* llatina fixada obliquament a l'*arbre* d'una *nau*, composta pel *car* i la *pena*.

anxuelles
n f pl
Guarniment de les bèsties de *càrrega* que uneix l'*espadella* amb el *tirant*.

aparell
n m
Conjunt de *bossells* o *quadernals* d'una *nau* que, units per una *corda*, un cable o una cadena, permet realitzar un treball, generalment la *hissada* o *arriada* d'un pes, multiplicant la força.

aparell de sirgar
n m
Aparell format per la *sègola* que va lligada al *matràs* del *matxo* al *claviller* de la *popa* del *llagut*, on el controla el *patró*, passant pel *bossell* de la *sègola* situada a la part alta del *arbre*.

Aparell de *sirga*
Foto Amics del Castell de Móra d'Ebre. Esquema Joan Pujol

aponentat -ada
adj
Vent de *mar*inada a la primavera i la tardor que causa una sensació desagradable de fredor.

arborar
v tr
Posar l'*arbre* o els *arbre*s a una *nau*.

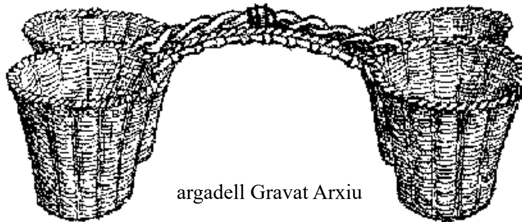
arborar Foto Foto Josep Poquet de Vinebre

arbrar!
interj
Ordre que dona el *patró* per *arborar*.

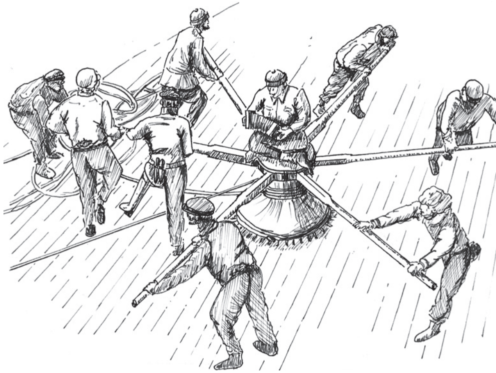
arbre
n m
pal n m sin. compl.
Pal, generalment de forma arrodonida o el·lipsoidal, fixat en una *nau*, destinat, juntament amb uns altres, al sosteniment de les *vergues* i de les *veles*.
Nota: No és fix com en les *embarcacions* de *mar*, sinó que pot alçar-se i abaixar-se per mitjà de l'*alcafanç*, per tal que les *embarcacions fluvials* puguin passar per sota dels *ponts*[3], cosa que no podrien fer amb l'arbre muntat. Els arbres dels llaguts de Mequinensa eren *troncs* d'avets baixats en armadies des dels Pirineus, d'uns 14 metres d'alçada màxima.

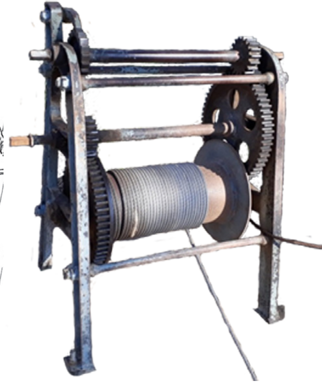
areny
n m
Veure *sorral*.

argadell
n m
Ormeig compost de quatre o sis cistells de *vímets*, que serveixen per traginar *càntirs* d'*aigua*.

argadell Gravat Arxiu

argue
n m
cabestrant n m sin. compl.
Màquina per moure o alçar grans pesos, consistent en un torn de tambor vertical sobre el qual s'enrotlla un cable.

argue Dibuix JSG

argue modern Foto Joan Pujol

arjau
n m
barra n f sin. compl.
canya n f sin. compl.
Peça de fusta que s'encasta horitzontalment a la part superior del *timó* de les *barques* i serveix de mànec per *governar* el *timó*.

arjau Foto VD-DS

armador | armadora
n m, f
Persona que, pel seu compte o pel compte d'altri, equipa o *nolieja naus*.

armar
v tr
Combinar les diverses peces d'un *ormeig* i posar-lo en disposició de servir.

arnella d'armar
n f
Anella situada a la *sama* on es fixa la *aubassa*.

arpa
n f
Veure *ganxa*.

arpejar
v tr
Moure els *troncs* amb l'*arpa* per muntar un *rai*.

arrais
n m
Patró d'*almadrava*.

arrelada
n f
Part d'un *aparell* que s'uneix a un element fixe del *buc*.

arriar[1]
v tr
Abaixar les *veles* d'una *embarcació* plegant-les.

arriar[2]
v tr
Deixar anar els *troncs* que baixin sols pel *corrent* del *riu* quan *barranquegen*.

arriar![3]
interj
Ordre que dona el *patró* per *arria*r les *veles*.

arrimar[1]
v tran
Posar un *tronc* tocant a un altre, per construir un *rai*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

arrimar[2]
v tr
Acostar a la *riba* amb la *ganxa* un *tronc* que està *barranquejant*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

arrodonir
v tr
Fer esdevenir rodó un *tronc* per facilitar el seu trans*port* i en*rai*at.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

arrova
n f
rova n f sin. compl.
Pes equivalent a un quart de *quintar* o 26 *lliures*.
Nota: Aproximadament 10 quilos. Antigament equivalia a un quart de quintar, és a dir, 40 quilos.

artet
n m
Art petit que es *cala* i es lleva de *mar* estant.

ascàlem
v m
Veure *escàlem*.

asclar
v tr
Partir un *tronc* pel mig.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

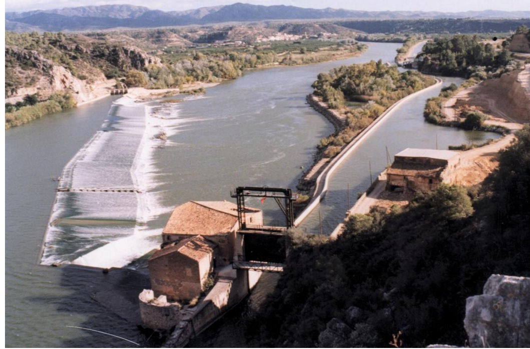
ascota
n f
Veure *escota*.

aspadella
n f
Veure *espadella*

assà
n m
Biga vertical que serveix de su*port* per la construcció d'un *port*[3] com a tanca provisional abans de fer-hi una *resclosa*.

assut[1]
n m
Veure *punta de ferro*.

assut[2]
m n
Resclosa feta en els *riu*s que permet el sobreeiximent sense erosió de la seva base.

assut de Xerta Foto de Osikerda1 Domini públic

assutx
n m
Veure *punta de ferro*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

astacar
v tr
Veure esta*car*.

astrop
n m
Veure *estrop*.

ataüllar
v tr
Veure de lluny alguna cosa sense distingir-la bé.

atesar
v tr
Veure *tesar*.

atracar
v int
Acostar-se un *vaixell* o *barca* fins a to*car* a la vorera o a una altra em*barca*ció.
Nota: És un terme im*port*at de la *navegació mar*ina.

aubassa
n f
aluassa n f sin. compl.
guassa n f sin. compl.
Cap que va del l'anella prop del *piquet de proa* al *bossell* d'un *palanqui* situat a tres quarts de l'alçada de l'*arbre* que s'usa per *arborar* el *llagut*.

aufars
n m pl
Fustes sobre les que dormien els *peons* al *llagut*.

aumadia
n f
Deformació d'*almadia*. Sinònim de *rai*.
Nota: Terme recollit a la part baixa de l'Ebre. La Granja d'Es*car*p. .

aumadaire
n m i f
Veure *rai*er.
Nota: Terme recollit a la part baixa de l'Ebre.

aumedia
n f
Deformació d'almadia. Sinònim de *rai*.

aumec
n m
Espadat rocós a la *vora* d'un *riu*.

aumet
n m
Pas de *riu* estret entre grans *roques*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa.

aurella
n f
Veure cu*llera*.

avarada
m f
avarament n f sin. compl.
Acció d'*avarar*; l'efecte

avarament
n m
Veure *avarada*.

avarar[1]
v tr
Llançar una em*barca*ció a l'*aigua* per primera vegada.

avarar[2]
v tr
Posar una *embarcació* al *mar* o en un *riu* per primera vegada.

aviar
v tr
Posar en camí o en moviment vers a cert lloc.

aviar-se
v int pron
Separar-se de la *vora* del *riu* per iniciar o reprendré un viatge.

avorar[1]
v tr
Acostar un *rai* a la *riba*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa.

avorar[2]
v tr
Apropar els *troncs* per construir un *rai* prop de la *riba*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

B

babord
n m
Costat esquerre de la nau mirant de *popa* a *proa*.
Nota: En el parlar dels *llagut*ers de Mequinensa se'n deia senzillament costat esquerra.

baga
n f
Anella metàl·lica, proveïda d'una espiga, generalment roscada, que permet de fixar-la, especialment a la fusta.

baix
n m
bimblec n m sin compl.
Obstacle de *pedra* o *sorra* per la *navegació*, que no sobresurt de la superfície del *riu*.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre. El terme bimblec és recollit a Mequinensa

baix sotabocal
n m
Taula del *folre* d'una *muleta*, la cinquena des de la *quilla*, que es munta entre el *ronyó* i el *sotabocal*.

baix sota *bocal* Foto VG-DS

baixa**da**
n f
Acció de *navegar* a favor del *corrent*.

baixa**dor**
n m
Lloc on els *llagut*s i els passos de *barca* s'aturaven per des*car*regar i *car*regar.

baixa**r**[1]
v tr
Córrer l'*aigua*, d'un *riu* o un altre *corrent*.
Nota: El *riu* baixa gros, petit o mitjà, segons sigui la quantitat d'*aigua* que *port*i el *corrent*.

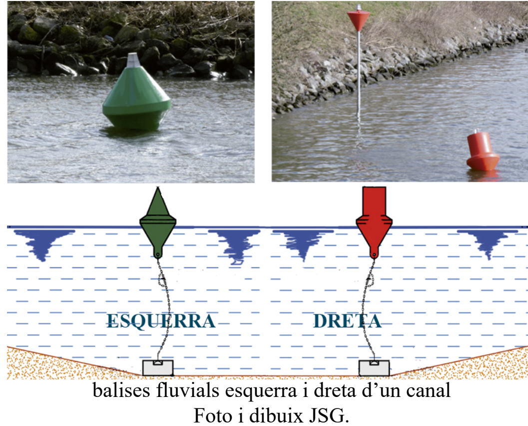
baixa**r**[2]
v tr
Desem*barca*r quelcom d'una em*barca*ció.

bala
n f
Fardell o bolic atapeït d'una mercaderia, generalment de forma prismàtica rectangular, cobert amb canemàs, cosit, encordat o lligat amb cèrcols o filferros.

balancí
n m
Veure *matràs*.

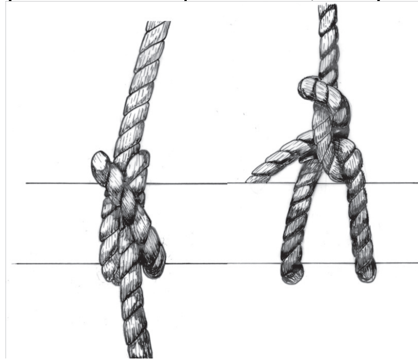
baleig
n m
Zona del *riu* on la poca *fondària* de l'*aigua* dificulta la *navegació* dels *llagut*s.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre .

balisa
n f
Senyal convencional no simbòlic que es disposa a la superfície de l'*aigua*, en la línia de costa, en la *riba* d'un *riu*, en un aeroport o en un altre lloc, per indi*car* un límit, un perill, etc.

balises fluvials esquerra i dreta d'un canal
Foto i dibuix JSG.

ballestrinca
n f
palobria n f sin. comp.
Nus que s'utilitza per fer*mar* un *cap* a una *bita*, a un pal.

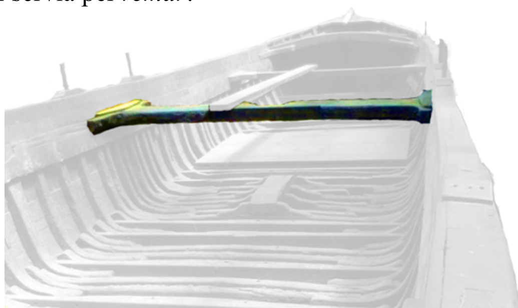

ballestrinca Dibuix JSG

baluma
n f
caient de popa n m sin. compl.
Costat corresponent a la *ralinga* de *popa* de les *veles* de tallant.

banc
n m
Tauló que va fix de banda a banda d'una *barca* i serveix per seure-hi un *remer*.

banc d’arena
n m
Veure *banc* de *sorra*.

banc del mig
n m
Banc situat entre el *banc* d’*arborar* i la *popa* del *llagut* que delimitava el *corral* del *matxo* i servia per *remar*.

banc del mig Foto Joan Pujol

banc de sorra
n m
banc d’arena n m sin. compl.
Baix format de grans petits provinents generalment de la disgregació de les *roques*.

banc fluvial
n m
Acumulació al·luvial sobresortint del llit d’un *corrent* d’*aigua*.

bandejar
v tran
Moure de banda a banda

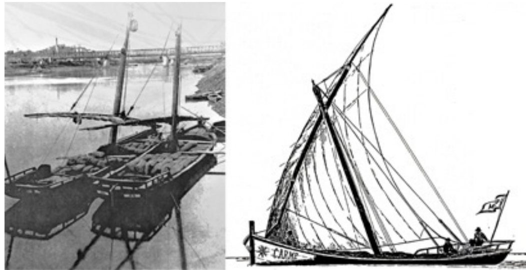
barbeta
n f
Tros de *corda* prima i de poc aguant.

barca[1]
n f
Embarcació moguda a la *vela,* al *rem* o a motor emprada per *pescar, navegar* a curtes distàncies, *travessar rius,* etc.

barca[2]
n f
Veure *pas de barca*.
Nota: Terme usat al territori per esmentar el *pas de barca*.

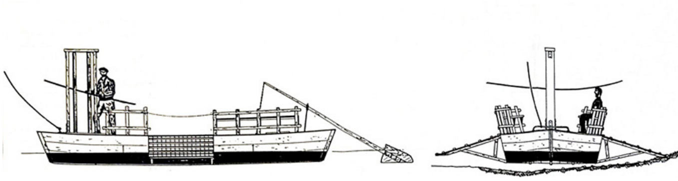
barca amb màquina
n f
Veure *barca saboguera*.

barca arrossera
n f
Em*barca*ció d'uns 13 m d'*eslora* i amb una *mànega* de 3,5 m aproximadament que *aparell*ada amb *vela* llatina trans*port*ava arròs i altres mercaderies entre Tortosa i els *port*s *mar*ítims més pròxims.
Nota: Terme recollit a Tortosa.

barca arrossera Foto ATV Arxiu Dibuix Francesc Oller

barca de pas
n f
barca de llibant n f sin. compl.
transbordador n m sin. compl.
Barca usada per *travessar* els *riu*s persones, bestiar i *car*ros que es movia per tracció humana directa sobre el *llibant*.
Nota: Aquest tipus de *barca* de *pas de*saparegueren amb la construcció moderna dels *ponts* per passar els *riu*s. Fins a mitjans del segle XX hi havia hagut *barques de pas* als *riu*s Fluvià, el Ter, el Llobregat i a l'Ebre.

barca de *pas de*l *riu* Llobregat
Dibuix VG-DS

barca de llibant
n f
Veure *barca de pas*.

barca saboguera
n f
barca amb màquina n f sin. compl.
Barca usada per la *pesca* de la saboga, que fermada a la *riba* muntava un *aparell* en forma d'aspes de molí que *pesca*ven els peixos amb ajuda del *corrent*.
Nota: Usada habitualment a l'*assut* de Xerta. La *barca* solia ser una *muleta* o un *llagut* petit.

barca saboguera
Maqueta Josep Vilaubí i Foto AG

barça
n f
Cabàs d'espart tapat on el *mariners* duien la roba.

barcada
n f
Conjunt de persones o de coses que van dins una *barca*, o dins algunes *barques* que fan el viatge juntes.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre.

barcassa[1]
n f
Veure *pas de barca*.

barcassa[2]
n f
Veure *llagut*.

barcella
n f
Mesura de *cap*acitat per grans, pròpia del País Valencià, Tortosa i les illes Balears, aproximadament 11,6 quilos.

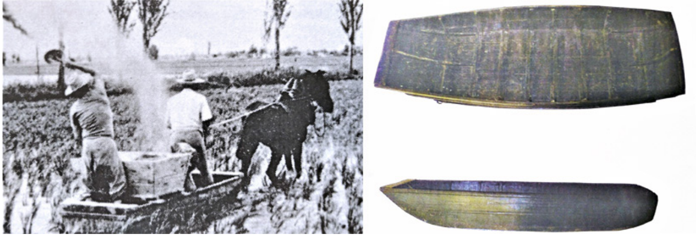
barquer | barquera
n m, f
Persona que governa una *barca* o un *pas de barca*.

barquet[1]
n m
Petita em*barca*ció destinada a la caça o la *pesca* on només hi solen cabre dues persones i que és dirigida per una *perxa*.

barquet[2]
n m
Veure *pont*ona[1].
Nota: Terme recollit a Sant Jaume d'Enveja .

barqueta
n f
Joc popular infantil consistent en saltar una *corda* durant la interpretació d'una cançó.
Nota: La cançó tradicional diu: "Si la barqueta es tomba, nena no tinguis por. Alça la *corda* enlaire i fes un saltiró". En els dos primers versos la *corda* es balanceja per *baix* i el que salta l'ha d'anar travessant. Quan comença el tercer vers, s'alça la *corda roda*nt normal fins el final.

barqueta de l'arròs
n f
pontona n f sin. compl.
Em*barca*ció petita de forma aproximadament rectangular i *fons* pla, que s'usa en els arrossars i es moguda per un animal.

barqueta de l'arròs Foto Museu Montsià i VG-DS

barquetes
m f pl
Joc popular infantil de competició entre *barques* fetes amb paper o canya que es fan baixar per reguerålls de *pluja*, *Canals*[3], el *riu*.

barqueta Foto JSG

barra[1]
n f
Perxa llarga amb una punxa metàl·lica a la punta, usada pels *llagut*ers per apartar l'em*barca*ció de la *riba*.

barra[2]
n f
Veure *arjau*.

barra[3]
n f
Tros de fusta, de ferro o d'altra substància, rígid, de forma cilíndrica o prismàtica, molt més llarg que gruixut.

barraló[1]
n m
Bota petita per vi de cabuda d'un *barra*ló[2].

barraló²
n m
Mesura de capacitat per vi, igual a la quarta part d'una carga, que equival a trenta-dos porrons.

barranc
n m
Excavació de vessants abruptes que fan les aigües de la *pluja*, d'un *riu*, d'una *riera* o d'un *torrent* en la terra.

barranquejar
v tr
tirar v tr sin. sompl.
Traginar els *troncs* per separat, seguint el *corrent* dels *barra*ncs o pel *curs* d'un *riu*.
Nota: El terme tirar fou recollit a Rupit.

barranquejar   Foto CEC

barrejar¹
v tr
Fer anar la *barra*[1] per fer avançar una em*barca*ció o maniobrar.

barrejar²
v tr
Fer ús de la *barra*[1] per mesurar la *fondària* de les aigües del *riu* o per impulsar el llagut.

barrer
n m
botavant n m sin. compl.
Barra[3] de roure que fa de *travesser* a cada ext*rem* del *rai* i serveix per lligar els *troncs*.

barró
n m
Tall de fusta de forma cilíndrica que insert en un troc més gran de forma perpendicular serveix com a eina per enrotllar les branques de *bedoll* estovant les seves fibres per ser usades com a *redortes*.

barsina
n f
Veure *xàvega*.

bàscula
n f
Numeració incisa a les *rodes* de *proa* i *popa* del *llagut* que servia per comprovar el pes de la *càrrega*[2].
Nota: La primera *mar*ca corresponia a la tara del *llagut* i la resta al pes de la *càrrega*[2].

bastó
n m
Branca o tros de fusta prim i llarg que hom pot manejar fàcilment.

baticul
n m
Veure *matafió*.

bau
n m
Peça transversal de les que sostenen la *coberta* d'una *nau*.

bauma
n f
Forat sota les *roque*s del *riu*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

beçull
n m
Cassó fet d'escorça de *bedoll* o de suro, amb mànec de fusta, que serveix per beure *aigua*.

bedoll
n m
bedut n m sin. compl.
Arbre o arbust caducifoli del gènere Betula, de la família de les betulàcies, de flors unisexuals, les masculines en aments pènduls, les femenines en aments drets, i fruit molt petit, generalment amb dues ales.
Nota:Les branques de *bedoll* són usades per lligar els *troncs* que formen un *rai* formant les *redortes*. Per fer-ho cal estovar-les primer convenientment durant uns dies dins el *corrent* del *riu,* per posteriorment fer-les flexibles recargolant-les sobre si mateixes, o bé, cargolant-les sobre un pal, o picant-les sobre una pedra amb una *maça*.

bedoll Foto Lluïsa Obrador

bedut
n m
Veure *bedoll*.

bèlit
n m
Joc popular i tradicional on s'enfronten dos equips, uns llançadors i altres recollidors, tot i que després canvien el rol.
Nota: S'utilitza la cana per picar el *bòlit* i tornar-lo a picar, un cop s'ha aixecat, per allunyar-lo al màxim possible. Els jugadors contraris han d'agafar el *bòlit* a l'aire, d'aquesta forma eliminen al jugador que ha llençat.

bertrol
n m
Ormeig de *pesca fluvial* semblant a una *nansa*, format per cèrcols, generalment de fusta o de ferro, que sostenen una *xarxa* en forma d'embut clos per l'ext*rem* superior i obert per la boca.

bertrolada
n f
Quantitat de peix que s'agafa amb un *bertrol* d'una vegada.

bestreta
n f
Diner anticipat que rebien els *rai*ers en començar la feina.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

biga
n f
Tronc d'un *rai* que no s'escairava, de 4,8 a 7,2 metres i de 18 a 20 cm de diàmetre a l'ext*rem* més petit.

bigotí
n m
Part de *proa* del *buc* d'un *llagut* pintada en forma triangular de color blanc i em*mar*cada en vermell on es pinta el nom de l'em*barca*ció.

bigotí Foto VG-DS

bimba
n f
Veure *minva*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

bimblec
n m
Veure *baix*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

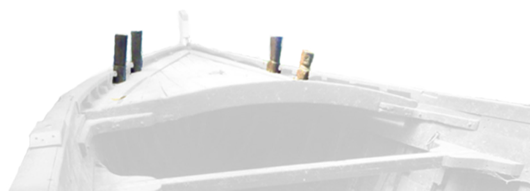
bita
n f
Peça vertical gruixuda de fusta o de metall que hi ha a la *coberta* d'una *nau* i que serveix per lla*vora*r-hi i fer*mar*-hi la *corda* de l'*àncora*, les a*mar*res, etc.

birlot
n m
Veure *bitllot*.

bitllot
n m
birlot n m sin. compl
Element llançat amb la mà consistent en una peça de fusta cilíndrica més curta i d'em*puny*adura més prima que una bitlla.
Nota: Cada *bitllot* que es llança té un diàmetre de base diferent, amb un màxim de 80 mm, cosa que es distingeix pel nombre de solcs gravats.

bitó[1]
n f
Bita petita, especialment les d'algunes *embarcacions* menors.

bitó[2]
n m
Petit pern de la *soleta* usat per *amarrar* el *llagut*.
Nota: El *llagut* en porta quatre, dos per banda.

bitó[2] Foto Joan Pujol

bitragar
v int
Navegar amb poca *fondària* pel *riu* amb perill d'em*barran*c*ar*.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre.

bitranc
n m
Accident en la *navegació* per manca de *corrent*.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre.

bitxer
n m
Perxa llarga amb una punxa metàl·lica a la punta, usada pels *llagut*ers per apartar l'em*barca*ció de la *vora* del *corrent*.

boca
n f
Accés de la *sama* i de la *cambra del patró* en un *llagut*.

bocal
n m
Taula del *folre* d'una *muleta*, d'un *llagut*, la setena des de la *quilla*, que es munta entre el *sotabocal* i la *cinta*.

bocal Foto VG-DS

bocanòlit
n m
Tribut que paguen els *mar*iners del *grem*i de Sant Telm.

bocell
n m
Veure *bossell*.

boia
n f
Senyal flotant fondejat per *abalisar* una zona, per *amarrar*-hi una em*barca*ció o per la *pesca*.

boira
n f
Extensió més o menys gran d'aire que *port*a en suspensió partícules petitíssimes d'*aigua* provinents de la condensació del vapor d'*aigua* de l'atmosfera, especialment quan forma una *cap*a extensa tocant a terra i reduint la visibilitat horitzontal a menys d'un quilòmetre.

boixa
n f
Element cilíndric de fusta amb un forat al mig situat al centre de la mola sotana a través del qual hi passa el vedell en un *molí fariner*.

bolea
n f
Veure *matràs*.

bòlit
n m
Tros de fusta cilíndric terminat en punta en els dos ext*rems*, que es fa saltar per jugar al bèlit, pegant-li, quan està ajagut, un cop de dalt a *baix* prop d'una de les puntes.

bolitx
n m
Peça de ferro en forma de T que unida a una cadena i *ganxo*, d'uns 60 cm de longitud, usada en l'aparell del senal.

bombo
n m
Corrent escà d'un *riu*.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre.

boquera
n f
Desembocadura d'un afluent sobre el *riu* principal.
Nota: Terme recollit a Faió .

borboll
n m
Porció d'un líquid que impulsada de *baix* a dalt produeix un inflament en la seva superfície lliure, com els produïts a la superfície d'un líquid en ebullició.

bord
n m
Contorn superior d'una *nau*.

borda
n f
Barana d'una *nau* arran de *coberta*.

borja
n f
Amagatall fet de brossa i matolls en els basses i lluents per amagar els caçadors.

borràs
n m
La part més basta de l'*estopa* de *cànem* sense netejar.

borrasca
n f
Tempesta de *vent* acompanyat de *pluja*, neu o *pedra*.

bossell
n m
cordiola n f sin. compl.
cornal n m sin. compl.
corriola n f sin. compl.
bocell n m var. ling.
Aparell de manutenció consistent en una o diverses *politges* col·locades dins un bloc de ferro o de fusta.

bossell Foto JSG

bossell de gàbia
Veure *bossell hissado*r.

bossell hissador
n m
bossell de gàbia n m sin. compl.
lliço de gàbia n m sin. compl.
Bossell situat a la part alta de l'*arbre* per on passa la drissa que va del *penó* de gàbia als *botamans* del *claviller* del *llagut*.

bot
n m
Embarcació petita de *rems,* oberta, de dues *rodes*, amb *carena* i *escues*.

botamà
n m
gotamà n m sin. compl.
Clavilla de fusta o ferro que inserida en el *claviller* sobre la *cambra del patró* serveix per fer*mar* diferents *aparell*s del *llagut*.

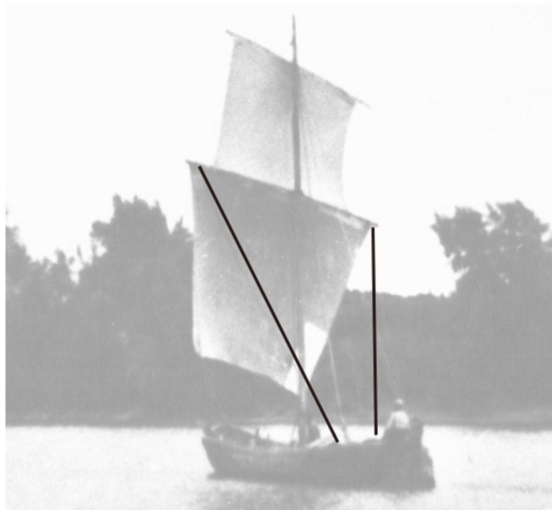
botavant[1]
n m
Pal llarg que *port*en els *rai*ers per apartar la em*barca*ció de la *riba* quan la *corrent* la hi porta.

botavant[2]
n m
Veure *barrer*.

braç[1]
n m
Corrent d'*aigua* que es deriva d'un altre que duu direcció diferent.

braç[2]
n m
Veure *guió*.

braç[3]
n f
braça n f sin. compl.
brana n f sin. compl.
braços n m pl sin. compl
Cap que, fermat al *penol* d'una *verga* o *penó*, o passant per un *bossell* que és fix al *penol* o en un *braçalot*, serveix per bracejar.

braç Foto Joan Pujol

braça[1]
n f
Distància que hi ha des de l'ext*rem* d'una mà a l'ext*rem* de l'altra tenint els braços estirats en creu.
Nota: Equivalent a 1,67 metres.

braçada
n f
Mida longitudinal equivalent a una *braça*.

braçal[1]
n m
Part d'un *riu* o d'una *séquia* que se separa del curs principal.

braçal[2]
n m
Cadascun dels espais de la *llanterna* on s'hi insereixen els engranatges de les *pintes* de la *roda* de *pintes* per canviar la direcció de la força mot*riu* d'un *molí fariner*.

bracejar
v int
Maniobrar les *braces*, variant l'angle que forma la *verga* amb el pla longitudinal.

braçol[1]
n m
Engranatge de la *llanterna* que encaixa amb les *pintes* de la *roda* de *pintes* del *molí fariner*, i serveix per canviar la direcció de gir de l'*arbre* i transmetre-la a les moles.

braçol[2]
n m
Cordill o fil que penja de la *mar*e del palangre i *port*a un *ham* a l'ext*rem.*

braços
Veure *braç*[3].

brana
n f
Veure *braç*[3].
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre.

brea
n f
quitrà vegetal n m sin. compl.

Substància viscosa de color roig negrenc obtinguda per destil·lació de la fusta o del *car*bó o com a residu de la destil·lació dels quitrans, emprada com a aglomerant i impermeabilitzant, i per fins medicinals.

brincar
v int
Passar un *llagut* un *salt d'aigua* d'un *riu*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

brisa
n f
Vent de *mar* a terra i de terra a *mar* que s'aixeca quan hi ha prou diferència de temperatura entre la terra i el *mar*.

brisa de terra
n f
terral n m sin. compl.
Brisa nocturna que bufa des de la terra *vers* a *mar*.

brisca
n f
Joc de cartes de basa tradicional en què guanya el jugador que, en les bases que ha fet, ha reunit un major nombre de punts.

broca
n f
Pal amb punta en un ext*rem* per clavar-lo al *fons* del *riu* per *amarrar* un *rai*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

broma
n f
Boira, especialment poc espessa.

bromera
n f
Veure *escuma*.

brotxa
n f
Pinzell gros usat per donar *cap*es de color.

buc
n m
Cos d'una *nau*, amb exclusió dels *arbre*s ni les *eixàrcies*.

bullidor
n m
Engollidor[1] o *remolí* que fan les aigües al *mar*, en un *riu*, etc.

busca
n f
Veure *tascó*[2].
Nota: Terme recollit a Tortosa .

bussó
n m
Ormeig en forma de receptacle polièdric de fusta i *malla*[1], amb una *car*a en forma d'embut dirigit vers dins per on entren els peixos.

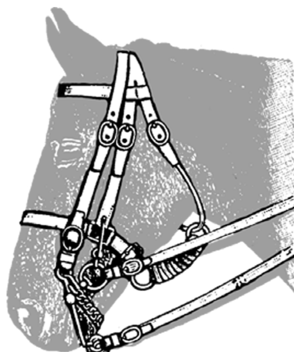
C

cabal
n m
Quantitat d'*aigua* que passa per la secció d'un *ri*u o d'un *canal* per unitat de temps.

cabana
n f
Veure *cabanya*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

cabanya
n f
cabana n f sin. compl.
Caseta rústica especialment per arrecerar-s'hi qui ha de passar la nit fora de poblat.
Nota : Terme cabana és recollit a Coll de Nargó.

cabestre
n m
Corda que es lliga al *cap* d'un ca*vall* o d'una bèstia de *càrrega* per menar-lo o fer*mar*-lo.

Cabestre Dibuix Nordisk familjebok Domini públic

cabrestant
n m
Veure *argue*.

cabussó
n m
Veure *capbussó*.

caçar el vent
v tr
Aconseguir que el *vent* entri a la *vela*.

cadener
n m
Eina semblant al *tribi* que feia un diàmetre superior a la fusta.

cadenot
n m
Cadena gruixuda de ferro que per un ext*rem* és fixada a terra i per l'altre al *ganxo*, serveix d'a*mar*ra de l'em*barca*ció per *proa* perquè no se l'em*port*i el *corrent*.

cadireta de la reina
n f
Joc infantil tradicional en el qual dues persones agafant-se mútuament els braons, formen un seient i *port*en una altra persona asseguda damunt les quatre mans juntes.

cadolla
n f
Clot natural en una *penya*, en una llosa, etc., on la *pluja*, l'*aigua* del *mar*, d'un *riu*, etc., forma un petit bassal.

caient de popa
n m
Veure *baluma*.

caient de proa
n m
Veure *gràtil*.

caixa
n f
Receptacle de forma rectangular, generalment de fusta situat sota la *sama* on

es munta va el fogó per coure els aliments *a bord*.

caixa Foto Joan Pujol

cala
n f
Vora del *riu* on l'*aigua* perd el *corrent* i hi ha poca *fondària* per *navegar*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

calada
n f
Acció de *cala*r les *veles*, les *xarxes*.

calafat
n m i f
Veure *calafatador*.

calafatador | calafatadora
n m i f
calafat n m sin. compl.
Persona que té per ofici *calafatar* naus.

calafatar
v tr
calafatejar v tr sin. compl.
Tapar les juntures de les *taules* d'una *nau*, perquè no hi entri l'*aigua*.

calafatejar
v tr
Veure *calafatar*.

calamira
n f

Veure *escalemera*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

calar
v tr
Disposar un *ormeig* dins l'*aigua* per tal de pes*car*.

calat
n m
Dimensió vertical de la part submergida d'un cos flotant.

calcilla
n f
Mitja sense peu que usaven els *sirgadors*.

call
n m
Durícia que surt a la pell per hipertròfia de la *cap*a còrnia.

callós -osa
adj
Que té *calls* o durícies.

camàlic
n m i f
Home que té per ofici trans*port*ar coses de pes a coll.

cambra
n f
Veure *cambra del patró*.

cambra del patró
n f
cambra n f sin. compl.
Espai situat a la *popa* del *llagut* sota el *tamboret*, que tancat amb una mampara i una porta servia per guardar els aliments, els *cap*s, els bens i per descansar el *patró*.

cambra del patró Maqueta de Josep Villaubí

camí d'aigua
n m
senda d'aigua n f sin. compl.
senda de riu n f sin. compl.
Camí que segueix la *riba* del *riu*.
Nota: El terme senda d'aigua fou recollit a Mequinensa. El terme senda de riu fou recollit a Móra d'Ebre.
Tot propietari de finques a tocar del *riu*, està obligat a deixar lliure de trànsit i de tot ús, un mínim de tres canes tocant al *mar*ge, perquè hi puguin transitar navegants, *pesca*dors i tota altra persona que ho desitgi i per facilitar el salvament de persones i efectes i l'explotació del *riu* en general. Els vianants poden passar lliu*rem*ent i sense *cap* responsabilitat tallar els *arbre*s o altres obstacles que troben a la ribera a menys de tres canes d'on arribi l'*aigua*, així com aprofitar-se dels fruits que hi pugui haver en conreus o plantacions que caiguin dintre d'aquest espai. La distància de tres canes ha de mantenir-se sempre igual, tant si, per efecte d'un major o menor *corrent*, el *riu* pren terreny com si en deixa, augmentant o disminuint l'amplada del seu llit.

camí de la riba
n m
Espai mínim d'aproximadament 3,5 metres a to*car* dels *mar*ges del *riu* de lliure transit.
Nota: Segons el Costumari Català de la Mancomunitat són camins públics "Els camins rals, els veïnals, els que segueixen el jaç d'un riu o riera, o canal públic, i els que van a una església, cementiri o a una font pública". L'actual Llei d'aigües dona servitud pública de pas de tres metres d'amplada a la riba dels rius.

camí de sirga
n m
senda de sirga n f sin. compl.
Camí que segueix la *vora* d'un *riu*, utilitzat per fer *navegar* una em*barca*ció des de terra arrossegant-la mitjançant una *corda*.
Nota: El terme senda de sirga fou recollit a Mequinensa.
Camí que usaven els *sirga*dors per fer *rem*untar les *embarcacions riu* amunt quan aquestes no podien fer-ho a la *vela* per manca de *vent* portant.

campanya
n f
Sèrie d'operacions que es fan dins un període determinat de temps en certes fabricacions.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó. Ho diuen del temps de baixar els *rai*s. .

canal [1]
n f
caramel·la n f sin. compl.
Part de l'*arbre* d'una *barca* que va des del *banc d'arborar* a la *metxa*.

canal [2]
n f
Part més profunda d'un *corrent* a través de la qual circula el volum principal o el *corrent* d'*aigua*.

canal [3]
n f
Corrent d'*aigua* secundari que deriva d'un de principal.

canal[4]
n m
Espai entre els dos *llagut*s que formen un *molí fariner*.

canalet
n m
Conducte de fusta muntat sobre la *roda* de *pintes* del *molí fariner* per on passa el gra de la *tremuja* a l'*ull de la mola*.

canaló
n m

Canal usat perquè els *troncs* puguin salvar l'alçada d'una *presa*.

candeleta
n f
Gota d'*aigua* de *pluja* que impacta fortament en un bassal, al *riu*.

cànem[1]
n m
Planta anual dioica de la família de les cannabàcies, de fulles palmatisectes, amb les flors masculines disposades en panícula i les femenines en glomèrul, originària d'Àsia central i cultivada extensament per obtenir-ne les fibres i les llavors (Cannabis sativa) .

cànem[2]
n m
Fibra tèxtil treta del *cànem*[1] que serveix especialment per fer *cordes*, *cordills*, etc.

cànem[3]
n m
Cap d'*amarrar* els *rai*s.
Nota: El responsable d'*amarrar* un *rai* era el *cuer*.

cantell
n m
Cara estreta d'un objecte el qual té una dimensió molt més petita que les altres dues.

cànter
n m
Veure *càntir*.

cantimplora
n f
Canya que usen els *mar*iners per xuclar l'*aigua* o el vi d'un *barra*ló.

càntir
n m
cànter n m sin. compl.
Atuell *port*àtil per a posar-hi *aigua* o altres líquids, de terrissa, de vidre o de

metall, habitualment amb ansa, broc i *galet*.

canto
n m
Costat dels *troncs* d'un *rai* que toca un altre costat, i no és ni la *car*a, ni l'*esquena*.

canviada
n f
Transformació de la *llera* d'un *riu* per efecte de les *roques* i altres objectes acumulats per la *pluja* i la *desembocadura* dels *torrent*s.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

canya
n f
Veure *arjau*.

canya de pescar
n f
Ormeig de *pesca fluvial* o *mar*ítima constituït bàsicament per una tija a l'ext*rem* de la qual penja un fil proveït a l'altre ext*rem* d'un *ham* o de diversos.

canyutet
n m
Joc popular i tradicional consistent en plantar un tall de canya amb una o diverses monedes al damunt amb l'objectiu de tirar-lo a terra amb una moneda o una *pedra*.

cap[1]
n m
Nom que reben totes les *cordes* que es fan servir *a bord* d'una *nau*.

cap[2]
n m
Ext*rem* del *tronc* on hi ha el forat que es lligarà al *barrer* per construir un *rai*.

cap de colla
capatàs | capatassa n m,f sin. compl.
n m i f

Persona que mana i dirigeix el treball d'una *colla* de treballadors.
cap i martell
adv
Manera de dipositar els *troncs* a la rima apilats perpendicularment els uns sobre els altres formant *capes*.

capa[1]
n f
Zona superposada a una altra.

capa[2]
n f
Salari que cobrava el *patró* d'un *llagut* quan no n'era el propietari.

capatàs | capatassa
n m i f
Veure *cap* de colla.

capbussó
n m
Fet de tirar-se de *cap* dins l'*aigua*.

car
n m
Part inferior de l'*antena* d'una em*barca*ció, que queda a *proa*.

cara al port
loc
Veure *aigua*[2].
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

caramel·la
n f
Veure *canal*[1]

caramira
n f
Peça que uneix la paramola amb el banc del mig que serveix per fer la maniobra d'arbrar
l'arbre.
Nota: Realitzada amb fusta de carrasca o similar.

caramira Foto Joan Pujol

carena
n f
Veure *quilla*.

carenar
v tr
Reparar el *buc* d'una em*barca*ció perquè pugui tornar a servir.

carenat
n m
Conjunt de la *car*ena i les *escues* d'una *barca*.

carga
n f
Mesura de *cap*acitat de valor variable segons l'objecte mesurat i segons les co*mar*ques.
Nota: La *car*ga de vi equival a 128 porrons, és a dir, a 121,60 litres.

cargol
n m
Veure *corn*.

carnals
n m pl
Tela de cotó gruixuda, *lona*.
Nota : Terme recollit a Tortosa.

carràs
n m
Tronc escairat.

carratell
n m
Barraló de fusta amb un *galet* de canya per poder-hi beure.
Nota: Terme recollit a Tortosa .

carrau
n m
Veure *xerrac*.
Nota: Terme recollit a Tortosa .

càrrec
n m
Veure *càrrega*[2].

càrrega[1]
n f
Unitat de mesura equivalent a 1 metre cúbic de fusta que servia com a reguladora del preu que cobraven els llenyataires desprès de talar la fusta al bosc.

càrrega[2]
n f
càrrec n m sin. compl.
Tipus màxim de pes que pot trans*port*ar d'una sola vegada un animal, *car*ro, *llagut*, etc.
Nota: En les *muletes* que treballaven per l'Ebre la *càrrega* era de cinquanta roves i en els *llagut*s varia segons llur mida i im*port*ància.

càrrega[3]
n f
Allò que es posa sobre algú o alguna cosa per ésser transportat.

càrrega catalana
n f
Unitat de reguladora del preu que cobren els *picadors*.
Nota: Segons "Els Rayers", de Ceferí Rocafort (1912), les equivalències de la *càrrega catalana* eren:
Un *dobler* o un *vint-i-quatrè* són la base d'equivalència.
Dues *files* amples.
Dues *files* de 40 pams.
Tres *files* de 32 pams.

Quatre *files* de 26 pams.
Dos fustets de 26 pams.
Tres *filetons* de 36 pams.
Quatre *filetons* de 32 pams.
Sis *filetons* de 26 pams.
Sis *quadradillos* de 6 metres
Vuit *quadradillos* de 5 metres
Vuit *quintillos* de 6 metres
Deu *quintillos* de 5 metres
A una *càrrega catalana* i mitja es corresponien tre *files* de 36 pams.
A dues càrregues *catalanes* es corresponien tres *files* amples de 6 metres.

càrrega màxima
n f
Càrrega[3] límit que pot trans*port*ar un *vaixell*, segons la línia de màxima indicada al disc del francbord.

carregador[1]
n m
Lloc a la vorera de *mar* o d'un *riu*, apropiat per *car*regar-hi les *barques*.

carregador[2] | carregadora
Persona que carrega.

carregar
v tr
Posar la *càrrega[3]* sobre algú o alguna cosa.

carretell
n m
Bota petita d'uns 30 litres.

carretell Foto JSG

carrutxa
n f
Bossell que es muntava sobre la *sama* per *arborar*.

casa
n f
Veure *clara*.

cassanell
n m
Bastonet de fusta tornejada, que s'estreny al centre, emprat a la manera de passador per unir l'ext*rem* d'un *cap*[1] a la *gassa* d'un altre o a un ullet d'una *vela*.

cassanell Foto JSG

catra
n f
Donar explicació, aclarir qualsevol cosa.

catúfol
n m
Caixó o vas que, junt amb uns altres d'iguals, en un *aparell* d'elevació d'*aigua*, és em*port*at per una *roda* o cadena sense fi, alternativament amunt i a*vall* i s'omple quan s'immergeix en l'*aigua* del pou, del rec, etc., i es buida quan, fora de l'*aigua*, inicia el descens.

cellola del sotacoll
n f
Peça de fusta de figuera que col·locada damunt el *sotacoll*, dona su*port* al

coll de l’arbre del *molí fariner*.
Nota: Aquesta peça era la que suporta el desgast del gir dels *alàrbs* del molí i era feta habitualment de fusta de figuera

centenella
n f
Veure *santanell*.

cerç
n m
Vent fred que bufa del nord-oest, generalment amb temps serè.

cerçada
n f
Ventada forta de nord-oest.

cercapous
n m
Peça de ferro proveïda de ganxos i fixada a l’ext*rem* d’una *corda*, que serveix per *pescar* les coses que hagin caigut al *fons* d’un pou, d’una cisterna, del *riu*, etc.

cercapous
Foto de Joanbanjo CC BY SA 4

ciar
v tr
Remar endarrere.

ciavogar
v tr
Girar una em*barca*ció dins el menor espai possible *ciant* amb els *rems* d'una banda i *remant* amb els de l'altra.

cinta
n f
Taula del *folre* d'una *muleta*, la vuitena des de la *quilla*, que es munta entre el *bocal* i la soleta.

cinta Foto VG-DS

clara
n f
Espai que queda entre dues *quadernes* d'una em*barca*ció.

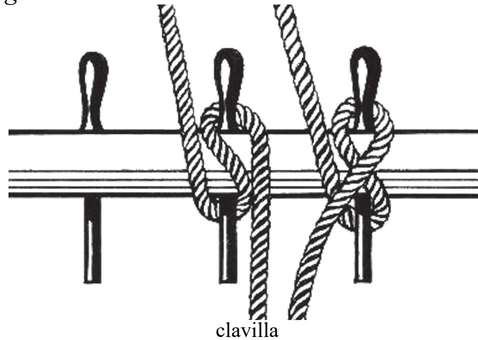
claró
n m
Nansa petita feta amb *xarxa* i armadura de ferro o *vímet*, emprada per pes*car* en *riu*.

clau de l'arbre
n f
Peça de ferro en forma de Ω (omega) que subjecta l'*arbre* al *tauló d'arbrar*.

clau dinal
n m
Clau cairat, de cinc o sis cm. de llarg, que antigament valia un diner.

clava
n f
Ext*rem* de la *xarxa* que es destina a la *pesca* del *rossegall*.

clavilla
n f
estaqueta c n sin. compl.
Tros de fusta o de metall cilíndric o lleugerament cònic que s'introdueix en el *claviller*.
Nota: En els *llagut*s són de ferro.

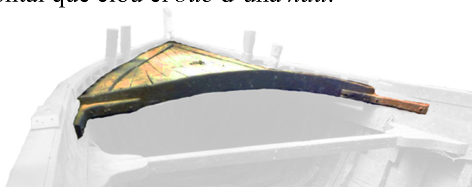
clavilla
Dibuix de By Pearson Scott Foresman - Domini públic

claviller
n m
Peça amb forats on van les *clavilles* d'una *nau*.

claviller Foto VG-DS

coberta
n f
Plataforma horitzontal que clou el *buc* d'una *nau*.

coberta Foto Joan Pujol

cobla[1]
n f
Reunió de *rais* en cas de dificultats de *navegació* o en *aigües tranquil·les* per estalviar *raiers*.

cobla[2]
n f
Veure *afegidura*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

coblís
n m
Cap d'espart de poc gruix.
Nota: Terme recollit a Tortosa .

cobrar
v tr
Recollir, estirar, una *corda*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

coca de raier
n f
Veure *coca maurada.*

coca de ramaçó
n f
Veure *coca maurada.*

coca maurada
coca de raier n f sin. compl.
coca de ramaçó n f sin. compl.

n f
Coca plana, molt compacta, que es conserva sense asse*car*-se durant bastants dies.

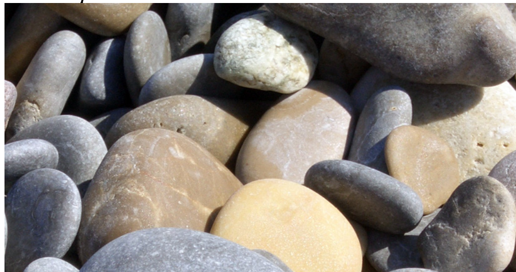

coca maurada Foto JSG

codast
n m
codastre n m sin. compl.
Roda[1] del darrere, on es munta el *timó*.

codastre
n m
Veure *codast*.

codina
n f
Còdol petit.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

codís
n m
Palet de *riera* o altra *pedra* llisa.

codis
Foto de Pascua Theus C BY-SA 2

còdol
n m
Fragment de roca dura, allisat i arrodonit per l'acció de les aigües i el rodolament, que en granulometria té entre 64 i 256 mil·límetres de grandària.

codolar
n m
Lloc on hi ha molts de *còdol*s.

codolla
n f
Veure *cadolla*.

cofa
n f
Cistella d'espart, de palma, etc., rodona, de poca alçada i generalment sense anses.
Nota: Usada pels *mar*iners per dur les seves coses.

còfia
n f
Corona de roba, draps vells que hom posava damunt del cap per no fer-se mal en portar-hi algun pes al capdamunt.

coixí[1]
n m
Lligada que es fa entre les *remer*es del *rai* on es recolza el *rem*.

coixí Foto Lluïsa Obrador

coixí²
n m
Peça sobre la qual descansa el collar i protegeix la pell del *matxo*.

colga
n f
Obra viva del *buc* d'un *llagut*.
coll
n m
Pendent del *riu*, on hi ha poca *aigua*.

colla
n f
Nombre de persones aplegades deliberadament per una fi.

collar
n m
Corretja, cadena, etc., que es posa al voltant del coll d'un animal.

collera
n f
Coixí que es posa al *coll de l'*animal per junyir-lo a l'arada, a la *car*reta, etc.

collera
Foto de Abujoy CC BY-SA 2

coment
n m
Eixamplament de la part de fora de l'escletxa que hi ha entre les *taules* del *buc* d'una *nau*, fet per *calafatar*.

compàs
n f
Instrument per mesurar el gruix dels *troncs*, que consisteix essencialment en dues branques o cames unides per una de llurs ex*trem*itats mitjançant un piu.

comprador | compradora
n m, f
Persona del *llagut* responsable d'adquirir els queviures durant el viatge dels *rai*s.
Nota: Aquesta feina canviava setmanalment entre els membres de la *colla*. .

confluència
n f
Acció de *confluir*.

confluir
v tr
Dos *corrent*s d'*aigua*, ajuntar les seves aigües.

congost
n m
estret n m sin. compl.
Vall estreta i pregona entre muntanyes.

contabal
n m
Veure *contubal*.

contracodast
n m
contracodastre n m sin. compl.
Peça de fusta que ajustada al codast, per l'interior del *buc* de la *nau*, serveix per reforçar-la.

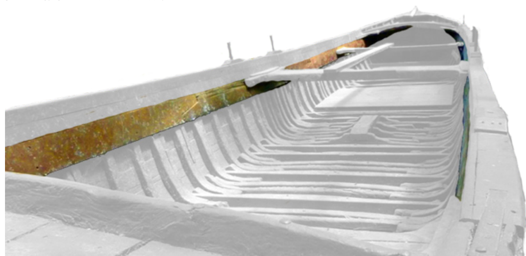
contracodastre
n m
Veure *contracodast*.

contraroda
n f

Peça de fusta que va ajustada a la *roda*, per l'interior del *buc* de la *nau*, serveix per reforçar-la.

contravent
n m
Vent desfa*vora*ble per la *navegació fluvial*.

contubal
n m
contabal n m sin. compl.
Peça llarga de reforç del *buc* que va de *proa* a *popa* a la part interior del *costellam* i per sota de la *telera*.

contubal Foto Joan Pujol

contubalet
n m
Peça llarga de reforç del *buc* on es recolzen el baus de la *coberta* de *popa*.
Nota: És diferent del *contubal*, es troba a diferent alçada. .

cor
n m
Part central del *llagut*.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre.

corbató
n m
Peça de fusta en forma d'angle que fa de su*port* i reforça diferents punts de l'em*barca*ció.

corda
n f
Reunió de cert nombre de fils de *cànem*[2], d'espart, de materials sintètics, etc., torçats plegats formant un cos cilíndric, flexible, d'un gruix variable.

cordell
n m
Veure *cordill.*

corder | cordera
n m, f
soguer | soguera n m,f sin. compl.
Persona que fabrica o ven *cordes* i *cordills*.

cordill
n m
cordell n m sin. compl.
Fil gruixut inicialment de *cànem*[2] i actualment també d'altres matèries, retort a dos, tres o quatre *cap*s.

cordiola
n f
Veure *bossell.*

cordó
n m
Cordeta generalment d'estructura tubular feta amb diferents *cap*s retorts o trenats, de cotó, de lli, de llana, de seda, etc., amb *ànima* o sense.

corn
n m
cargol n f sin. compl.
Cargol *mar*í o banya buidada, de gran mida, usada com a instrument de *vent* per fer senyals.

corn Foto JSG

cornal
n m
Veure *bossell*.

corona
n f
Diàmetre dels *troncs* que trans*port*en els *rai*ers.
Nota: S'usa com a unitat de càlcul del volum de la fusta. Terme recollit a Coll de Nargó. .
corral
n m
Veure *corral del matxo*.

corral del matxo
n m
corral n m sin. compl.
Espai situat a la zona de popa, protegit per uns paiols que reforçaven l'espai on es situava l'animal que s'usa per *sirga*r.

corral del matxo Foto Joan Pujol

corredora
n f
Tipus de *barca* destinada al trans*port* i passeig de persones.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

corrent
n m
correnta n f sin. compl.
conrrentia n f sin. compl.
Massa fluida, com l'*aigua*, el *vent*, la lava, etc., que es mou contínuament en una certa direcció.

Nota: Correnta és un terme recollit a Mequinensa. Correntia és un terme recollit a Coll de Nargó.

correnta
n f
Veure *corrent*.

correntia
n f
Veure *corrent*.

corriola
n f
Veure *bossell*.

corró
n m
Cilindre de fusta que, posat sota una cosa de molt pes, serveix per arrossegar-la amb més facilitat.

coscó
n m
Part de la *soleta* d'un *llagut* que té els costats rectes.

costat
n m
Part lateral del *buc* d'una *nau* com*presa* entre la *línia de surada* i la *coberta*.

costella
m f
Veure *quaderna*[1].

costellam
n m
Conjunt de les *quadernes*[1] d'una *nau*.

coster
n m
Tram de *riu* molt inclinat.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

créixer
v int
Pujar de nivell, un *riu* o una massa d'*aigua*.

crescuda
n f
Pujada de nivell d'un riu per l'acumulació de pluges o neu.

creuar
v tr
Travessar un *riu*, passant d'una *riba* a l'altre.

creuer[1]
n m
Cadascuna de les dues barres encreuades a manera de diàmetres que su*port*en els *alarbs* de la *roda* de *pintes* en el *molí fariner*.

creuer[2]
n m
Muntant de les aspes del molinet d'una *barca saboguera*.

cua
n f
Darrer *tram* d'un *rai*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

cuejar
v tr
Maniobrar el *cuer* el darrer *tram* del *rai*, mitjançant el *rem*[2], d'acord amb les maniobres del *davanter.*

cuer | cuera
n m, f
Raier que mena la el *rem*[2] del darrer *tram* del *rai*.
Nota: A més de maniobrar el *rem*[2] del *rai* era responsable del *cànem* i del tribi. Terme recollit a Coll de Nargó.

cuer Foto Lluïsa Obrador

cuixa
nf
Nom que rebia un dels *troncs* que formaven un *rai* que un cop *escairat* tenia un diàmetre superior als 45 cm.
culata
Part inferior de l'*arbre*, per sota de l'afogonament.

culata
n f
Part de l'*arbre* d'una *nau* que va sota l'*afogament*.

cullera
nf
aurella n f sin. compl.
Eina semblant a una barrina que té la punta en forma de paleta còncava de vores tallants, emprada per a polir els forats fets amb el *tribi* a l'extrem dels *troncs* que han de formar un *rai*.

cullera Foto JSG

cupó[1]
n m
Veure *galló*.

cupó[2]
n m
Part del *fons* d’un *llagut* on la *línia de surada* s’afua.

curs
n m
Camí que fa una cosa que es mou d’una manera progressiva.

D

dalí
n m i f
Crossa molt forta i gruixuda en què es recolza el daliner per fer més força en *sirga*r.

dalí de la primera
n m i f
Daliner de la seguera primera quan s'usen dues per *sirga*r.

dalí de la seguera
n m i f
Daliner de la seguera segona quan s'usen dues per *sirga*r.

dalí de la seguera primera
n m i f
Tercer *sirga*dor de la seguera primera quan s'usen dues per *sirga*r.

dalí de la seguera segona
n m i f
Tercer *sirga*dor de la seguera segona quan s'usen dues per *sirga*r.

dalinar
v tr
Veure *sirga*r.

daliner | dalinera
n m, f
Persona que en *sirga*r va davant de tots.
Nota: Porta *muscleres* de fusta perquè no li faci mal el frec de la *sègola*; per ajudar-se porta un *dalí*.

dalt de popa
n m
Petita *coberta* que hi ha sobre la *cambra del patró*.

dalt de proa
n m
Petita *coberta* a la *proa* del *llagut*, que protegia la *sama* on es podia resguardar la tripu lació.

damajuana
n f
Atuell gros de vidre, de gres, etc., cobert d'espart per protegir-lo, de *vent*re ample i coll curt, que s'usa pel trans*port* de líquids.
Nota El terme deu venir del castellà, ja que s'ha recollit en aquesta llengua.

damunt de sobreparaia
n m
Veure *damunt de sobreparalla*.

damunt sobreparalla
n m
damunt de sobreparaia n m sin. compl.
Taula del *folre* d'una *muleta*, la tercera des de la *quilla*, que es munta entre la sobrepar*al*la i el *ronyó*.

damunt sobreparalla Foto VG-DS

davall d'ambó
n m
Taula de fusta del *folre* que es troba en algunes *embarcacions* entre el damunt de sobre paralla i l'ambó.

davallada
n f
Anar, traslladar-se, moure's, d'un punt a un altre de més *baix*.

davant
n m
Primer *tram* de *rai* situat en la direcció del *corrent*.

davanter | davantera
n m, f
Persona que mena el *rem* del davant d'un *rai*.

davanter Foto Llüisa Obrador

decantar
v tr
Recollir el *rem*[2] del *rai* quan aquest és aturat.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

decarar
v tr
Envestir la *riba* amb la *proa* d'un *rai*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

deixa
n f
Zona de la *llera* d'un *riu* que queda sense *aigua* quan baixa el *cabal*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

deixar
v tr
Minvar el cabal d'un *riu* fins al punt que pot ar*riba*r a fer difícil la *navegació*.

desamorrador | desamorradora
n m, f
Raier que, en una maniobra difícil, evita que els *troncs* no s'entravessin o s'encallin a la *riba*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

desamorrar
v tr
Evitar que els *troncs* no s'entravessin o s'encallin a la *riba*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

desarborar
v tr
Desmuntar els *arbre*s d'una *nau*.

desbastar
v tr
Treure, les parts més bastes i sobrants d'un *tronc,* amb una eina tallant, per fer un *rem* d'un *rai*.

desbrancar
v tr
Tallar les branques d'un *tronc*.

descàrrega[1]
n f
Acció de des*car*regar.

descàrrega[2]
n f
Comporta que regula el *pas de* l'*aigua* en un *riu* o *canal*[3].

descarregar
v tr
Treure la *càrrega*[3] d'una *nau*.

desembarcament
n m
Acció de desem*barca*r.

desembarcar
v int
Baixar en terra sortint d'una *barca*, d'una *nau*.

desembocadura
n f
Lloc on un *riu* desemboca al *mar* o a un altre *corrent* d'*aigua* de la qual és afluent.

desemboscar
v tr
Fer sortir del bosc els *troncs* per for*mar* un *rai*.

desencallar
v tr
Treure una *nau* del lloc on està encallat.

desenraiar
v tr
Desmuntar un *rai*.

desguàs[1]
n m
Lloc per on es dona sortida a l'*aigua* fluent o empantanada.

desguàs[2]
n m
Acció de desguassar[1].

desguassar[1]
v tr
Treure l'*aigua* d'un lloc on està empantanada o aturada.

desguassar[2]
v tr
Un *corrent* d'*aigua*, *desembocar*.

deslligar
v tr
Desfer les *redortes* d'un *rai* per *desenraiar*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

destacar
v tr
Alliberar les a*mar*res d'un *rai* per iniciar la *navegació*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

destral
n f
Eina de tall formada per una fulla acerada proveïda d'un mànec de fusta, en angle recte, en el mateix pla de la fulla.
Nota: Els *picadors* usaven tres tipus de destrals: la de tallar, la de netejar l'escorça i la de netejar les branques.

destral catalana Foto: Museu Valencià d'Etnologia CC 2.0

destraler | destralera
n m, f
Veure *picador*.

diable
n m
Veure *ganxa*.

disc de francbord
n m

Disc que *port*en pintat al costat els *vaixell*s per *marcar* el màxim *calat* amb què poden *navegar*.

disc de francbord Foto de De Brosen CC BY 2

dobler
n m
Tronc d'un *rai* que, un cop *escairat,* tenia una mesura de 40 per 27,5 centímetres

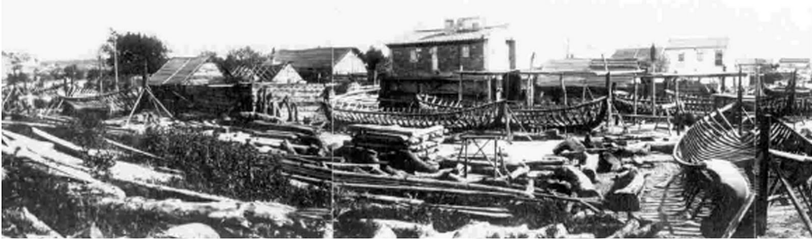
doga
n f
Peça de fusta corbada que forma amb unes altres el cos d'una bota, d'un barril, etc., les quals es mantenen unides amb cèrcols de ferro o amb congrenys de fusta.

dogal
n m
Llaç escorredor amb què es lliga pel coll una bèstia de treball.

draga
n f
Nau, *aparell* o màquina que serveix per excavar terrenys subaquàtics.

dragar
v tr
Treure del *fons* de l'*aigua* d'un *riu*, d'un *Canal*[3], etc., *sorra*, fang, pedres, immundícies, etc., passant-hi un instrument adequat.

drassana
n f
Lloc on es poden construir i reparar les *nau*s.

drassana fluvial de Tortosa Foto R. Borrell

drissa
n f
Cap[1] que serveix per *hissar*[1i2] i *arria*r una *vela*, una *verga*, un *penó*, una *vela* o una bandera.

drissa de lliçó de gàbia
n f
Drissa[2] del *penó* de la *vela* gàbia.

E

eixàrcia
n f
Conjunt dels *cap*[s1] de l'aparell d'una *nau*.

eixugamulla
n f
Taula del *folre* que es troba a la línia d'ensurada.

embarcació
n f
Construcció de fusta, de metall o d'un altre material, disposada per surar i córrer sobre l'*aigua*, sovint de forma escafoide, amb mitjans de propulsió, destinada a trans*port*ar persones o coses.

embarcador
n m
Lloc destinat a l'em*barca*ment de gent, de mercaderies.

embarcament
n m
Acció d'em*barca*r o d'em*barca*r-se.

embarcar
v tr
Posar, fer pujar en una *nau*.

embarrancar
v tr
embarrassar v tr sin. compl.
Fer *encallar* una *nau* en un *fons* de *roques* o en un altre obstacle sota l'*aigua*.

embarrassar
n f
Veure em*barra*n*car*.

embassament
n m
Veure *pantà*.

embó
n m
Veure *ambó*.

embolitxada
n f
emborinada n f sin. compl.
Ormeig de *pesca* consistent en un cabdell gruixut de cucs enfilats en un fil fort que penja d'una *canya*, el qual s'estira quan l'*anguila* se'ls menja per a pescar-la.

emborinada
n f
Veure *embolitxada.*

embornal
n m
Forat de *desguàs* practicat a cada costat d'una *nau*.

embossar
v tr
Entravessar-se un *tronc* dins el *riu* de tal manera que impedeix el pas d'altres, que és difícil d'alliberar des de la *riba* i que fa necessari que el *rai*er entri a l'*aigua*.

embragar
v tr
Veure enta*car*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

emmallar-se
v int pron
Quedar-se agafat, un *peix*, a les *malles*[1] d'una *xarxa.*

emmallar-se
v int pron

Un rai, embarrancar-se en el fons del corrent.

empalomar
v tr
Cosir la *ralinga* a la *vela*.
Nota. Se sol cosir amb un fil força gruixut.

empunyidura
n f
Veure *puny*[1].

encallar
v int
Una *nau*, restar immobilitzada entre *roques* o baixos.

encarmar-se
v int pron
El temps, la *mar*, el *vent*, posar-se en calma.

encavallada
n f
Sistema de defensa de les *vores* d'un *torrent* o d'una *riera* fet amb bigues o *troncs*, pel qual s'aprofiten, de vegades, els *arbre*s crescuts a la *vora*.

enclosa
n f
Veure *resclosa*.

encordador | encordadora
n m, f
Persona que en*corda* bales, cadires, etc.

encordar
v tr
Lligar, emboli*car*, amb una o més *cordes*.

enfogonament
n m
Entrant semicircular al mig de la part posterior del *banc d'arborar* d'una *barca*, on va recolzat el *arbre* subjectat amb la *clau*.

enfogonament d’una muleta Foto Quim Bosch

enfonsar
v tr
afonar v tr sin.compl.
Fer anar vers el *fons*.

enfrasciscar
v tr
Veure *entollar*.

enginya
n f
Cap que ferma el *car* amb la *pena* d’una *antena*.

enginya Foto JSG

engolidor
n m
Fissura en un terreny càrstic per on un corrent d’aigua superficial penetra en el subsol.

engollidor
n m
xuclador n m sin.compl.
Forat a través del qual entren els peixos en un ormeig de pesca.

engraellada
n f
Munt de *troncs* a la *riba* d'un *riu* on es deixen els *troncs* que han de for*mar* un *rai*.

en orris
adv
En abundància, abundantment.
Nota: Usat en referència a la *càrrega*[3] dels *llagut*s.

enquitranar
v tr
Untar o impregnar de quitrà.

enraiador
n m
Lloc on es construeixen els *rai*s.

enraiar
v tr
Agrupar i lligar els *troncs* que formen un *rai*.

entacar
v tr
embragar v tr sin.compl.
Subjectar el *llagut* per treure'l del *riu*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa.

entacar-se
Veure *encallar*.

entalla
n f
Tall fet en forma de falca en la secció per on es tallarà l'arbre, que permet dirigir-ne la caiguda.

entaulat
n m
Soler format amb post de fusta que s'usaven a manera de *moll* per accedir persones i vehicles als passos de *barca*.

entolladura
n f
Teixit que formen els fils de dos *cap*s de *corda entollats*.

entolladura Dibuix JSG

entollar
v tr
enfranciscar v tr sin. compl.
Unir dos *cap*s de *corda* entreteixint els fils de l'un amb els de l'altre.

entravessar-se
v int pron
Posar-se de través al *riu,* un *tronc* en *barranquejar*, obstaculitzant el pas d'altres.

entrebancar-se
v tr pron
Aturar-se, un *tronc,* en *barranquejar* per un obstacle al *riu*.

esbarriar-se
v tr pron
Escampar-se els *troncs* d'un *rai* per un accident.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó

esbirro
n m
Llaç escorredor petit que es fa a una *corda* o *cap*[1] per embragar un objecte en una em*barca*ció.

esbornar
v tr
Treure les vísceres dels peixos.

escairar
v tr
escairejar v tr sin. compl.
esquadrejar v tr sin. compl
Tallar, disposar, alguna cosa de manera que els seus costats o cares formin angles rectes.

escaire
n m
Cadascun dels angles que formen dues rectes que s'intersequen formant quatre angles iguals.

escairejar
v tr
Veure *escairar.*

escàlem
n m
Tija vertical, fixada al forat de l'*escalemera*, a *proa* de la qual s'arma el *rem* mitjançant l'*estrop*.

escalemera
n f
escàlimer n m sin. compl.
calamira n f sin. compl.
escalim n m sin. compl.
Peça de fusta en*ganxa*da a l'orla d'una em*barca*ció proveïda d'un forat on es fixa l'*escàlem*.
Nota: El terme calamira és recollit a Mequinensa. El terme escàlimer és recollit a Móra d'Ebre

escàlem i escalamera Foto Joan Pujol

escalim
n m
Veure *escalemera*.

escàlimer
n m
Veure *escalemera*.

escantell
n m
Eina usada pels *mestres d'aixa* per mesurar i dibuixar les *taules* del *folre* d'una em*barca*ció.

escar
n m
Lloc a propòsit per *avarar* i treure les *nau*s.

escalvet
n m
Veure *escaubet*.

escaubet
n m
escalbet n m sin. compl.
Part que es fa arrodonida dels ext*rems* dels *troncs* d'un *rai* per facilitar-ne la *navegació*.

escaubet Foto VG-DS

escora
n f
Inclinació lateral d'una em*barca*ció, provocada per l'acció del *vent*, la *mar* o per un canvi de posició dels tripulants o dels pesos de bord.

escora Foto Quim Bosch

escorament
n m
Acte i efecte d'escorar.

escorat -ada
adj
Que pateix d'escora.

escota
n f
ascota n f sin. compl.
Cap[1] o *aparell* afermat al *puny*[1] o *punys* homònims de les *veles*, que serveix per orientar-les respecte al *vent*.

escuma

n f
bromera n f sin. compl.
Agregat de bombolles que es forma a la superfície d'un líquid violentament agitat o en el si del qual es produeix un gas, per ebullició, fermentació, disminució de pressió.

esgotador
n m
Veure *sàssola*.

esgotar
v tr
Buidar completament l'*aigua* de dins d'una *nau*.

esgotar-se
v int pron
Perdre força corrent fins que és tan dèbil que fa impossible la navegació sense ajuda dels rems o del vent.

eslora
n f
Llargària del *buc* d'una *nau*.

espadella
n f
aspadella n f var. ling.
Costella del collar, per resguardar el coll de la bèstia en estirar.

espardenya
n f
Calçat de sola de *cànem*[2] trenat i em*penya* feta amb vetes o roba gruixuda generalment amb dues vetes que es lliguen al turmell.
Nota: Les espardenyes *llagut*eres tenen només dos dits coberts de roba a la punta per facilitar el moviment del peu dins de l'*aigua*.

espardenya llagutera Foto Josep Arasa

espardenyar
v int
Tornar a peu dels *rai*ers al seu punt d'origen després d'una baixada de *rai*s.

espill
n m
Fusta plana situada a popa del llagut entre els corbatons i el codast.

espunyola
n m
Nom que rep el *vent* del nord nord-est al *riu* Segre.
Nota: Terme recollit a la co*mar*ca del Alt Urgell. Castiga la zona del *riu* Segre entre Oliana i Organyà.

esquadrejar
v tr
Veure *escairar.*

esquena[1]
n f
Part inferior d'un *tronc* escairat per fer un *rai*.

esquena[2]
n f
Conjunt de la *quilla* i les dues *rodes* d'una em*barca*ció.

esquena[2] Foto arxiu VG-DS

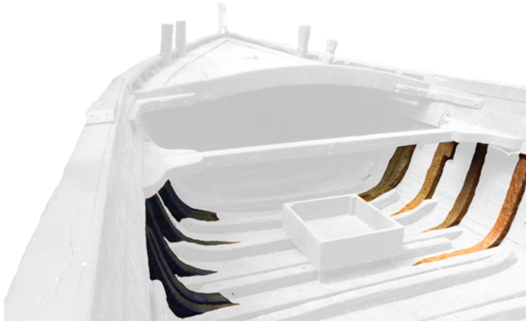
esquer
n f
Menjar que serveix per atraure el peix.

està!
interj
Ordre del *patró* d'un *llagut* per indi*car* que ja no cal *remar* més.

estacar
v tr
astacar v tr var. ling.
Fixar, encallar.

estacada
n f
Barrera feta amb estaques per protegir una *riba* dels embats de l'*aigua*.

estamenera
n f
estanemera n f sin. compl.
estimanera n f sin. compl.
Peça corbada que va fixada al *medís* i puja fins a la *coberta* de l'em*barca*ció.

estameneres Foto Joan Pujol

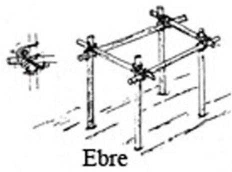
estanemera
n f
Veure *estamenera*.

estaqueta
n f
Veure *clavilla*.

estany
n m
Massa d'*aigua* relativament poc extensa dipositada en una depressió del terreny.

estar a la creu
v intr
Un *llagut* apartar-se del centre del *riu* i del *corrent* per passar un punt amb poc *calat*.

estatge
n m
Petita estructura que es muntava sobre el *rai*s per mantenir els aliments eixuts. Nota: Els *rai*ers del Segre era un senzill pal clavat sobre el *rai* davanter amb tres o quatre branques d'on penjaven les bosses i les viandes. Els *rai*ers del Noguera pallaresa era format per dos muntants i un *travesser*.

estatge Dibuixos i foto VG-DS

estiatge
n m
Disminució del cabal d'un *riu* en una època de l'any determinada, en general a l'estació estival.

estimanera
n f
Veure *estamenera*.

estimball
n m
Canal per la qual s'estimben els *arbre*s, o les peces dels *arbre*s, en fer un desembosc.

estimbar
v tr
Fer caure d'una certa altura els *troncs*.

estira!
interj
Ordre que donava el daliner al *patró* perquè aquest tibés la *sirga* des del *llagut*.

estisorada
n f
tisorada n f sin. compl.
Obstacle en el *curs* d'un *riu* format per *bigues* entrecreuades per a aturar la fusta *barranquejada* pels *raiers*.

estisorada Foto Arxiu

estisores
n f pl
Dispositiu de fusta que consisteix en dues peces entrecreuades i amb un eix comú, que serveix de suport per a muntar la tenda.

estripageps
n m
Part corbada de la *ganxa*.

estopa
n f
Conjunt de *fila*ments de rebuig resultants de l'operació de pentinar el lli o el *cànem*2 que hom posa entre les *taules* del *folre* per *cala*fatar el *buc* i la *coberta* d'una em*barca*ció.

estopa Foto JSG

estret
n m
Veure congost.

estribord
n m
Costat dret de la *nau* mirant de *popa* a *proa*.
Nota: En la parla dels *llaguters* era simplement el costat dret.

estrop
n m
astrop n m var. ling.
Anella feta de *corda* que ferma el *rem* a l'*escàlem*.

esventrar
v tr
Obrir el *vent*re d'una *nau*.

F

faitó
n m
Mocador dins del qual els *rai*ers *port*aven els seus estris personals.

faixeta[1]
n f
Llenca de terra aïllada entre camins, desaigües o *Canals*[3].
Nota: N'hi ha moltes al delta de l'Ebre.

faixeta[2]
n f
Banda de roba que unida a la *sègola* usaven els *llagut*ers per fer força per *sirga*r.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre.

faixeta Dibuix VG-DS

falua
n f
faluga n f sin. compl.
Embarcació de *rems* llarga i des*coberta* o amb cobert llevadís.

faluga
n f
Veure *falua*.

fangar
n m
Lloc de molt fang.
fardell
n m
fardo n m sin. compl.
Roba, paper o altra mercaderia posada ben pitjada dins un embolcall d'arpi*llera*, roba enquitranada, etc., per ésser així convenientment trans*por-t*ada.

fardellam
n m
Multitud de *farcells*.

fardo
n m
Veure *farcell*.

fato
n m
Aliments que es duien en un *rai*.

fava
n f
Joc popular i tradicional infantil d'agilitat i resistència, jugat entre dos bàndols, en què un o més nens ajupen l'esquena i els altres salten per aguantar-se a sobre seu.

femella del piquet
n f
Peça de ferro muntada al *codast* on s'hi insereix l'agulla del *timó*.

femellot
n m
Peça de ferro amb un forat muntada al *timó* on s'hi insereix l'*agullot*.

fer antiva
v int
Fer ple les aigües en un *canal*, *séquia* o regadora.

fer a tot rem i vela
v int
Fer una cosa el més ràpid possible.

fer còdols
v int
Omplir el *llagut* de *còdol*s per *navegar* en llast, sense nòlit.

fer es sargai margai
v int
Una persona fer-se la desmenjada amb talent; voler una cosa i no acabar de voler-la.

fer ferm
v tr
Veure fer*mar*.

fer la granota
v int
Una persona, quedar xopa d'*aigua* per la *pluja*.

fer negre
v tr
Enquitranar l'em*barca*ció per la part exterior fins al *sotabocal*, i per la part interior fins a la part inferior del *contubal*.

fer passeres
v int
Anar sovint a un lloc, freqüentar-lo.

fer un riu
v int
Orinar.

fer una cosa a tot rem i vela
v intr.
Fer una cosa al més ràpid possible.

fer una gaura
v int

Trobar i treure una *pedra* grossa o altre obstacle del *fons* del *riu*, que dificulta la *navegació* dels *rai*s.

fermar
v tr
Lligar amb una *corda*, una cadena o un altre lligam (una bèstia) a una anella, estaca, etc., perquè no pugui fugir.
Nota: A les *embarcacions* s'usa *amarrar*.

ferramenta del timó
n f
Conjunt d'elements de ferro que permeten el moviment del *timó.*
Nota: Formen part de la ferramenta del timó l'agulla, la femella del piquet, el femellot i l'agullot.

ferret
ferro estret n m sin. compl.
n m
Eina de *cala*fatejar que s'usa per cer*car* els *claus* del *folre*.

ferro de boca corba
n m
Eina de *cala*fatar que s'usa en angles molt tancats dels *coment*s.

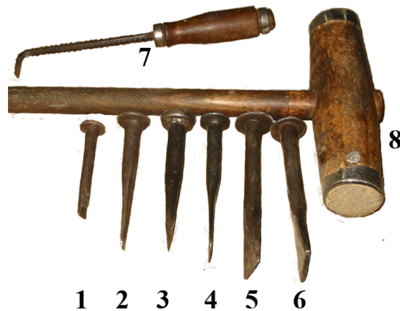
ferro de boca de rom
n m
Eina de *cala*fatar que té el tall de forma corbada.

ferro de començar
n m
Eina de *cala*fatar que s'usa per posar la primera *cap*a d'*estopa* en un *coment*.

ferro de doble Canal
n m
Eina de *cala*fatar per posar *estopa* en *coment*s amples.

ferro d'emplenar
n m
Eina de *cala*fatar que s'usa per posar la segona *cap*a d'*estopa* en un *coment*.

ferro d’estopar
n m
Eina de *cala*fatar per posar l’*estopa* als *coment*s.

1 ferret, 2 Ferro d’obrir, 3 ferro de començar,
4 ferro d’emplenar, 5 ferro de doble canal, 6 ferro de rebatre,
7 ganxo de treure, 8 maça
Foto JSG

ferro d’obrir
n m
Eina de *cala*fatar que s’usa per obrir els *coment*s.

ferro de posar estrop
n m
Veure *ferro d’emplenar*.

ferro de rebatre
n m
Eina de *cala*fatar per enfonsar l’*estopa* als *coment*s.

ferro estret
n m
Veure *ferret*.

ferros
n m pl
Tres peus que aguanta l’olla
Nota: Terme recollit a Tortosa

fila
n f
Tronc d'un *rai* que, un cop *escairat*, tenia una mesura d'entre 5 i 6 metres de llarg, i entre 25 a 27 cm d'ample i entre 20 a 23 cm d'alt.

fila ampla
n f
Tronc d'un *rai* que, un cop *escairat*, tenia una mesura d'entre 5 i 6 metres de llarg, uns 40 cm d'ample i entre 30 i 35 cm d'alt.

filada
n f
Fila de *troncs* que formen un *rai* abans de ser lligats.

filar (estopa)
v tr
Estirar l'*estopa* asseguts amb un sac de jute sobre el genoll, enrotllant-la fent-la rodar amb la mà fins a fer-ne un *cordó*.

filar estopa Foto de Lolita López Torné

filar la trissa pels pitons
v int
Aturar lentament un *llagut* deixant-lo encarat al *corrent*.

filetó
n m
Tronc d'un *rai* que, un cop *escairat*, tenia una mesura d'entre 5 i 6 metres de llarg, 23 cm d'ample i entre 15 i 18 cm d'alt.

finestró de la cambra
n m
Petita finestra situada en el frontal de *popa* per poder ventilar la *cambra del patró*.

fisca
n f
Regle de fusta de 5-6 cm d'ample, amb un gruix de 0,5 cm i una llargada variable simi lar a la de les *taules* que s'usa per fis*car*.

fiscar
v tr
Dibuixar les *taules* a col·lo*car* al *folre* del casc d'una em*barca*ció mitjançant la *fisca*, mitjançant un *compàs*.

fitora
n f
Força de dues o més dents de ferro que serveix per pes*car*.

fitora Foto Manel Teodoro i Sadurni CC BY ND

fitorada
n f
Cop de *fitora*.

fitorar
v tr
Clavar la *fitora* a un peix, un mol·lusc, etc.

flendi
n m

Joc tradicional que consisteix a llançar des d'una distància determinada un objecte a propòsit perquè, amb el cop que dona, faci sortir d'un quadre marcat a terra les monedes, els cartons, etc., que hi ha dins.

flota
n f
Conjunt de totes les *nau*s dependents d'un únic comandament o adscrites a un determinat servei.

flotar
v int
Trans*port*ar surant la fusta en un *rai*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.
fluvial
adj
Relatiu o pertanyent als *riu*s.

fogó
n m
Aparell d'escalfar d'un *llagut* que es muntava dins la *caixa*, que era plena de terra per aïllar la fusta.

folre
n m
Conjunt de *taules* que cobreixen el *buc* d'una *nau*.

folre Foto VG-DS

fondària
n f
Distància des de la superfície al *fons* del *riu*.

fons
n m
Superfície sòlida sobre la qual hi ha l'*aigua* d'un *pont*, d'un *riu*, del *mar*, etc

fora rems!
interj
Crit del *patró* del *llagut* per indi*car* als *peons* que ja no calia *remar* més.

foradar
v tr
Fer una via d'*aigua* en un *llagut* en *navegar* en un lloc amb poc *calat*.

forat
n m
Obertura que travessa un *tronc* prop de la punta per on serà arrossegat per desembos*car*-lo.
forc
n m
Mida corresponent a la distància que hi ha entre els ext*rems* del dit polze i del dit índex separats al màxim, entre 18 i 20 centímetres.

forc Foto JSG

forcada
n f
Element de ferro que uneix la *llanterna* amb el vedell al *molí fariner* i en *roda*r posa en moviment la nad*illa*.

forniments
n m pl
Conjunt d'estris, d'accessoris, necessaris pel moviment del *timó*.

foscor
n f
foscam n f sinn. compl.
Mancança de llum o claror durant la nit, en un indret on no penetra la claror, on no hi ha llum.

fosquejar
v int
Cel que està entre dues clarors, abans de la *foscor* de la nit o abans de l'*alba*.

frontal
n f
frontó n m sin. compl.
Fusta que tapa per davant la *sama* i la *cambra del patró* d'un *llagut*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

frontó
n m
Veure frontal.

fusta rodona
n f
Nom que rebia un dels *troncs* que formaven un *rai* que no s'escairava i podia ser una *biga*, una *llata* o un *roll*.

forquilla
n f
Veure *fitora*.

foscam
n m
Veure *foscor*.

fuster de ribera | fustera de ribera
n m, f
Veure *mestre d'aixa*.

fustet
n m
Tronc d’un *rai* que, un cop *escairat*, tenia una mesura d’entre 5,2 i 8 metres de llarg, entre 30 i 32 cm d’ample i entre 25 i 27 cm d’alt.

fustó
n m
Tronc *escairat*.

G

gabella
n f
Impost *fluvial* que havien de fer efectiu a les poblacions importants de les riberes de l'Ebre aquells que volien *navegar* pel *riu* Ebre en temps del rei Joan I.

gàbia
n f
Vela petita del *llagut* que va muntada en la part més alta de l'*arbre*.
Nota:Terme recollit a Móra d'Ebre.

gàbia Foto Josep Poquet

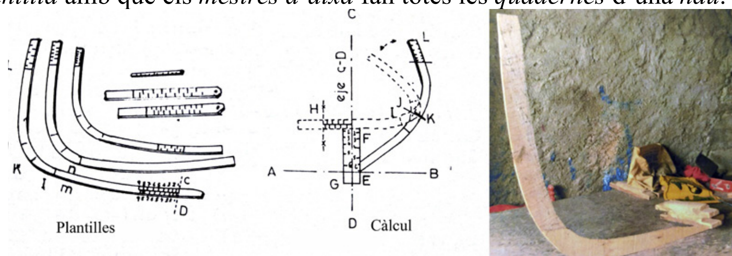
galatxo
n m
Canal[3] natural o braç de *riu* entre una *illa* i la terra ferma.

galdirot
n m
Soroll que fa el *riu* quan baixa molt ple.

galet
n m

Broc petit d'un *càntir*, d'un porró, etc., per on, en inclinar convenientment l'atuell, brolla el líquid formant un *rai*g prim.

gàlib
n m
Plantilla amb què els *mestres d'aixa* fan totes les *quadernes* d'una *nau*.

gàlib Dibuix i foto VG-DS

galibar
v tr
galipar v tr sin. compl.
Donar una certa forma valent-se del gàlib.

galipar
v tr
Veure *galibar.*

gallet
n m
Petites onades que apareixen en la superfície d'un *corrent* per causa de l'escàs *calat* de les aigües.

galló
n m
cupó n m sin. compl.
Part del *rem*, de secció quadrada i més gruixuda que la canya, que hi ha a continuació del *puny*[2].
Nota: El *galló* serveix per contrapesar el *rem*, atès que aquest en *remar* és dos cops més llarg fora de l'em*barca*ció que entre l'*escàlem* i el *puny*[2].

galló Foto JSG

galta
n f
La part corbada de la *proa* d'un llagut.

galtera
n f
Peça de fusta lateral que sobre el *sotacoll* manté en la posició correcta l'*arbre* del *molí fariner*.

gambejar[1]
v int
Fer anar les cames, especialment qui està penjat.

gambejar[2]
v tr
Moure amb els peus l'*aigua* del *riu*, l'herba i el fang per encaminar el peix vers el *gamber*.

gamber
n m
Instrument consistent en una bossa cònica de *xarxa* que té per boca un cercle metàl·lic subjectat a l'ext*rem* d'un mànec llarg, generalment de fusta, que serveix per pes*car* animals petits de la *mar*, especialment gambes.

gamberada
n f
Gran *cap*tura de peix feta amb el *gamber*.

gambosí
n m
Animal imaginari.
Nota: Mena d'engany per a criatures quan se'ls explica que per caçar-los cal sortir les nits fredes de *vent*.

gànguil
n m
Ormeig fix que consisteix en una *nansa* múltiple formada per *xarxa* armada en un conjunt de cèrcols, que es *cala* amb unes altres *xarxes* per dirigir-hi el peix, emprat per pes*car anguiles*.

ganxa
n f
arpa n f sin. compl.
diable n m sin. compl.
Barra[3] de *bedol*l d'uns tres metres de llargada i acabada en una peça de ferro que és alhora *ganxo* i *punxa* usada pels *raiers*.

ganxa Foto Lluïsa Obrador

ganxa de pasinello
n f
Veure gira*troncs*.

ganxo
n m
Ferro corbat situat a ambdós extrems del *moll* d'un *pas de barca*, que serveix per a *amarrar* un *llagut* amb cadenes.

ganxo Foto VG-DS Joan Pujol

ganxo de calafatar
n m
Eina per retirar l'*estopa* dels *coment*s.

ganxo de calafatar Foto JSG

gaó
n m
peu de roda n m sin. compl.
peu trencador n m sin. compl.
piquet trencador n m sin. compl.
Part exterior del *buc* de la *barca*, que va des de les *escues* fins a *popa* o a *proa*.

garbí
n m
Vent que ve del sud-oest, originat pel gir de la *mar*inada a la tarda en alguns sectors de la costa catalana.

garbinada
n f
garbinejada n f sin. compl.
Ventada forta de garbí.

Nota: *Vent* fa*vora*ble per la *navegació* a *vela* contra*corrent* en certs *trams*2 del *riu* Ebre.

garbinejada
n f
Veure *garbinada*.

garlopa
n f
Eina de tall afinat, del grup dels ribots, grossa, amb un agafador per la mà, per obrar, planejar i adreçar la fusta.

garlopa Foto SvenboatbuilderCC BY-SA 3

garrofer
n m
Vent de nord.
Nota: Típic de finals de juliol i principis d'agost. Fa caure les garrofes de l'*arbre*.

garrutxa
n f
Llaçada que es fa casualment amb una *corda* o un fil.

garxal
n m
Desviació del *riu*.

gassa
n f
Baga o llaç que es fa d'un *cap*[1] per en*ganxa*r-lo o en*cap*ellar-lo en algun indret o algun objecte.

gassa Foto JSG

gassa
n f pl
Veure *ramals*.

gassar
v tr
Ajuntar, unir dues *xarxes* de pes*car*.

gaura
n f
Pedra grossa o altre obstacle del *fons* del *riu* que dificulta la *navegació* dels *rai*s.

gaurador | gauradora
n m, f
Persona que en *barranquejar* treu els obstacles per facilitar el *pas de*ls *troncs*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

giratroncs
n m
ganxa de pasinello n f sin. compl.
milhomes n m sin. compl.
pasinello n m sin. compl.
Palanca amb un *ganxo* que permet moure *troncs*.

glaç
n m

Aigua reduïda a l’estat sòlid pel fred.

glera
n f
llera n f sin. compl.
Llit de *riu* o de *torrent*, sec i ple de *còdol*s.

gola
n f
Boca o petit *Canal* que comunica un *riu*, un estany amb la *mar*.

gondó
n m
Veure *góndol*.

góndol
n m
gondó n m sin. compl.
Anella del joc sobirà de la *ferramenta del timó* que va a la *roda* i casa amb l’agulla.
Nota: A Terme recollit a Mequinensa en diuen de la femella que manté el *timó* en la seva posició per la part superior.

gorg
n m
Clot de grans dimensions en el llit d’un *corrent* d’*aigua*, on aquesta s’*entolla* o alenteix el *curs*.

gorga
n f
*Rem*olí format en una massa d’*aigua*.

governar
v tr
Dirigir amb el *timó* una *nau*.

gotamà
n m
Veure *botamà*.

gràtil
n m
Costat d'una *vela* per on aquesta s'en*verga* a l'*antena*, a la *verga* o a l'estai.

grau
n m
Pas a través d'una costa abrupta.

gros grossa
adj
Que té un volum considerable, que ultrapassa el volum ordinari.
Nota: Es diu del riu quan ultrapassa accidentalment el seu volum habitual. Terme recollit a Coll de Nargó.

gual[1]
n m
Indret d'un *riu* en què l'aigua és prou baixa i el fons prou bo perquè s'hi pugui passar caminant.

gual[2]
n m
Paratge del *riu* on de forma artificial es construeix un pas amb pedres perquè hi puguin *travessar* els carros sense encallar-se en el fang del *riu*.

guardacaps
n m
Manyoc de draps i fibres toves que hom es posava damunt del *cap* per *port*ar-hi qualsevol *càrrega*[3].

guarniment
n m
Conjunt de corretges, *collar*, brides, etc., que es posen a un *matxo*, per la *sirga*.

guarnir
v tr
Posar els *guarniments* a un animal.

guassa
n f

Veure *aubassa*.

guia
n f
Documentació necessària per la tala, venda i trans*port* de la fusta.

guió
n m
guió n m sin. compl.
Part estreta d'un *rem* entre el *galló* i la pala.

guissador | guissadora
n m, f
Persona responsable de preparar el ranxo i netejar en un *rai*.
Nota: Els raiers es feien torns setmanals per assumir aquesta responsabilitat.

gúmena[1]
n f
Corda gruixuda o cable d'acer que creua el *riu* a una alçada adequada, que serveix de guia per la *barca* de pas.

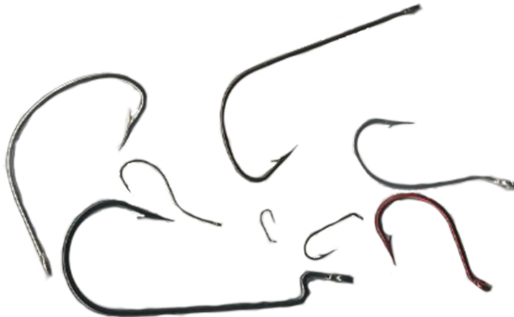
gúmena[2]
n f
acolladora n f sin. compl.
Corda gruixuda que s'usa per aguantar els catúfols a la sínia.

gussi
n m
Llagut petit de *pesca* i d'esbarjo.

gussi Foto JSG

H

ham
n m
Peça de metall corbada que, penjada d'un fil i proveïda d'*esquer*, serveix per *pescar*.

hams Foto de I, Mike Cline, CC BY-SA 3

hissa!
interj
Ordre del *patró* per *arborar* el *llagut*.

hissador
n m
Cap usat per fer pujar la gàbia del *llagut*.

hissar[1]
v tr
Estendre i fer pujar les *veles* d'una *embarcació*.

hissar[2]
v tr
Fer pujar enlaire alguna cosa es*tirant* la *corda* de la qual penja.

I

illa
n f
Porció de terra voltada d'*aigua* de tots costats, més petita que un continent.

inflar
v tr
Fer augmentar de volum d'*aigua* d'un *riu*.

J

jàssera
n f
Biga gran que en posició horitzontal aguanta les *moles* del *molí fariner*.

jonc
n m
Herba de la família de les juncàcies o de les ciperàcies, de tiges cilíndriques i verdes, sense fulles, o bé amb fulles semblants a les tiges, pròpia de llocs humits.

jugar a sempeques
v int
Veure *sempeques*.

jugar a sopetes
v int
Veure *sopetes*.

juntadora
n f
Fusta de figuera que unia l'ext*rem* de l'*arbre* del *molí fariner* al *llagut* de fora.

L

línia d'aigua
n f
Veure *línia de surada*.

línia de surada
n f
línia d'aigua n f sin. compl.
Intersecció de la superfície d'un cos que sura amb la *car*a del líquid on sura.

llac[1]
n m
Veure *llot*.

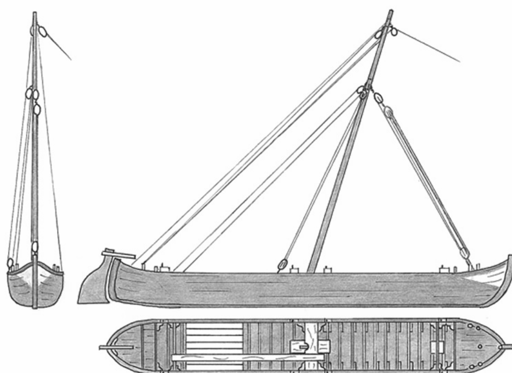
llac[2]
n m
Gran extensió d'*aigua* que ocupa una depressió del continent.

llacada
n f
Llot[1] que deixa la *riu*ada en retirar-se dels camps inundats.

llaçó
n m
Redorta en forma de *gassa* que clavada en un *tronc* serveix per mantenir fora de l'*aigua* el *rem* d'un *rai*.
Nota: En el *riu* Noguera Pallaresa només usen un llaçó al *rai cuer*, i en el *riu* Segre usen dos llaçons un al *rai* davanter i un al *cuer*. Per muntar el l*laçó* es feia un forat al mig del *tronc* central, s'hi posaven les dues puntes d'una *redorta* fent una *gassa* i s'assegurava clavant-hi un tap de fusta.

llacuna
n f
Extensió d'*aigua* que ocupa una depressió del terreny, de menors dimensions que un *llac* i de poca *fondària*, ocupat en gran part per vegetació.

llagut
n m
barcassa n f sin. compl.
llaüt n m sin. compl.
Bastiment català no cobertat, amb corredors o sense, no gaire gran, de dues *rodes*, d'*aparell* llatí o rodó d'un sol *arbre* inclinat endavant i al bell mig de la *carena*, amb cap de mort, *rems*, etc., i destinat al tràfec propi del riu Ebre.
Nota: Les seves *car*acterístiques són completament diferents de les pròpies de l'em*barca*ció *mar*inera del mateix nom, doncs aquella té un tall de buc alt i estret. El *llagut* de *riu* és molt ample de buc i notablement aplanat, perquè no toqui el *fons* del llit del *riu* en *navegar* en zones de poc *calat*. Té el *buc* completament descobert, formant sols dos petits compartiments a *popa* i *proa*, que reben els noms de *sama* i *cambra del patró*. Només *port*a un *arbre*, que es pot treure i posar, per fer possible el *pas de* la *nau* per sota dels *ponts*[3] que s'estenen per damunt del *riu*, aquest s'inclina cap a *popa* i un cop superat el *pont*[3] es torna a *arbrar* amb l'aparell de l'aubassa i el palanqui. Sovint navega amb el pal ajagut i l'alça només per *hissar*1 les *veles* quan el *vent* és fa*vora*ble per la *navegació*. Porta dues *veles* quadrades, sostingudes per dos *travesser*s anomenats penons, els noms de les quals són trau i gàbia. El *llagut* és tripulat pel *patró*, que sovint és l'amo de l'em*barca*ció, i quatre o cinc homes *peons* o *llagut*ers que, quan es va a favor del *corrent* i aquest no és prou fort, *rem*en per ajudar a fer córrer més l'em*barca*ció, i tiren de la *sirga* quan el *llagut* va *corrent* amunt. Hi ha també un minyó que fa d'aprenent. No és considerada com a *llagut* l'em*barca*ció que no pot trans*port*ar un mínim de cinquanta càrregues (7.500 quilos).

llagut Dibuix Joan Pujol

llagutejar
v int
Navegar en *llagut*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

llaguter | llagutera
n m, f
llaüter | llaütera n m, f sin. compl.
Persona tripulant d’un *llagut*.

llamp
n m
Des*càrrega* elèctrica, acompanyada d’una resplendor instantània, que es produeix entre dos núvols, entre diferents parts d’un mateix núvol o bé entre un núvol i la terra.

llampar
v int
Fer *llampecs*.

llampec
n m
Resplendor viva i instantània produïda per un llamp.

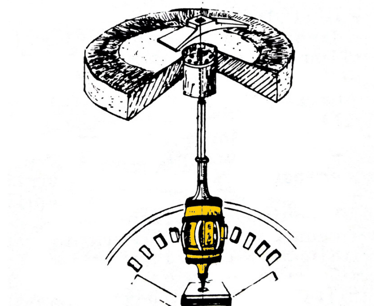
llanada
n f
Bastó de 40 a 50 cm de llarg folrat amb pell de corder a la punta per *enquitranar*.

llançar
v tr
Deixar anar amb fort impuls alguna cosa de manera que recorri una distància en l’aire.

llançar una nau
v tr
Portar-la del lloc on ha estat construïda al *mar*, al *riu*.

llanterna
n f

Cilindre armat de *braçols*[2] amb els quals engranen les dents de la *roda* de pintes2 del *molí fariner*.

llanterna Dibuix VG-DS

llapó
n m
*Cap*a d'algues *fila*mentoses o microscòpiques i bacteris, generalment llefiscosa, que recobreix el *fons* de bassals i rierols, parets de basses, etc.

llata
n f
Tronc d'un *rai* que no s'*escairava,* de 4 a 5 metres de llargada i de 10 cm de diàmetre.

llaüt
n m
Veure *llagut*.

llaütada
n f
Contingut d'un *llagut*.

llaüter | llautera
n m,f
Veure *llagut*er.

llenyataire
n m i f
Veure *picador*.

llera

n f
Veure glera.

lleuda
n f
Impost que gravava el trànsit de mercaderies, especialment a les ciutats i viles on havia mercat i també a diversos *trams*[2] de l'espai *mar*ítim català.

llevantada
n f
Ventada forta de llevant.

llibant
n m
Corda gruixuda d'espart.
Nota: *Corda* d'espart més gruixuda que la *corda* grossa de vuit cordons trenats. Fixada a cada *riba* del *riu* fa la mateixa funció que la *gúmena*[1] (*riu* Ter).

lliberola
n f
Pas estret del *corrent* d'un *riu*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

lliçó de gàbia
n m
Veure *bossell hissador*.

lligaça
n f
Veure lli*gassa*

lligar amarres
v tr
Fer*mar* amb *cordes* un *llagut*.

lligassa
n f
lligaça n f var. ling.
Cadascun dels llucs de *bedoll* usats per unir els *troncs* d'un *rai*.

llit fluvial
n m
Llit d'un *riu* per on habitualment s'escorren les aigües durant les revingudes *corrent*s.
Nota: Espai considerat com a bé de domini públic.

llot
n m
llac n m sin. compl.
Fang tou que es forma on ha aigües estancades, en els safaretjos, etc., que deixen les aigües d'un *riu* o d'un *llac*2.

lluita de cavalls
n f
Joc tradicional que es feia a les *ribes* del *riu* sobre la *sorra* consistent en tirar a terra al contrincant, mentre els participants estan pujats a espatlles dels seus *port*adors.
Nota: Habitualment els homes feien de cavall i les dones de genetes.

lona
n f
Teixit molt fort de cotó o de *cànem* usat en la confecció de *veles* de *nau*, tendes de campanya, tendals, etc.

M

mac de còdol
n m
Fragment de roca dura, allisat i arrodonit per l'acció de les aigües i el rodolament, que en granulometria té entre 64 i 256 mil·límetres de grandària.

maça
n f
Eina composta d'una peça de fusta massissa i relativament voluminosa, generalment cilíndrica o prismàtica, i un mànec que la travessa o s'hi encasta, que serveix per percudir, especialment el mànec dels enformadors i, en general, de totes les eines amb fulla de tall lliure.

maça de calafat Foto de JSG

madís
n m
Veure *medís*.

madrillera
n f
Veure *tresmall*.

magenc
n m

maixenc n m sin. compl.
Petita crescuda del *corrent* del *riu* per efecte d'aviar les aigües dels estanys i pantans destinades a moure les turbines.

maixella
n f
Banc de *sorra* dins el *riu*.

maixenc
n m
Veure *magenc*.

mala mar
n fmalla
Fortes onades en el *riu* produïdes pel *vent*.

malla[1]
n f
Obertura quadrada o rombal formada pels fils d'una *xarxa*.

malla[2]
n f
Tram del *riu* amb poca *aigua* degut a un relleu de la *glera*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

mallar-se
v int pron
Caure al *riu* per causa d'una *malla*.

mallat[1]
n m
Conjunt de malles1 d'una *xarxa*.

mallat[2]
n m
Accident al *riu* per causa d'una *malla*[2].

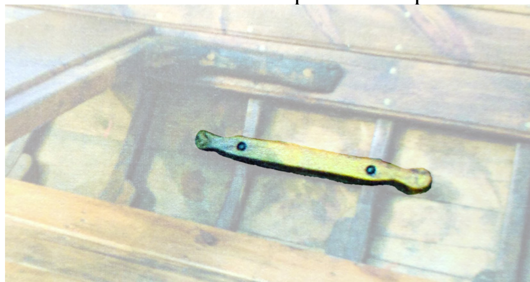
mandovella
n f
Ormeig que consisteix en estructura de fusta que fa 1 o 1,5 metres de diàmetre que hi

*port*a fixada una *xarxa* i té una mànec de 2 o 3 metres de llarg.

mànec
n m
mànic n m sin. compl.
Part adaptada a una eina, a un instrument, per on s'agafa en servir-se'n.

mànega
n f
Amplària d'una *nau*.

manegueta
n f
manigueta n f sin. compl.
Peça de fusta o metàl·lica, amb dos braços horitzontals curts, que va fixada a la *coberta* o a l'orla d'una em*barca*ció i que serveix per *amarrar*-hi els *caps*[1].

manegueta Foto Joan Pujol

maneta
n f
Veure *puny*.

mànic
n m
Veure *mànec*.

manigueta[1]
n f
Veure *manegueta*.

manigueta[2]
n f

Cap usat per *amarrar* els *llagut*s per la *popa*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

manissa
n f
Veure *puny*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

mar
m o f
Massa d'*aigua* salada que cobreix una gran part de la superfície de la Terra.
marc
n m
Part del inferior del *timó* on va fixat el *tascó*[2].
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre.

marçada
n f
Canvi sobtat de la meteorologia propi del mes de *mar*ç.

mare[1]
n f
Corda de l'*ormeig* de palangre, on són lligats els *braçols*[2] que *port*en els *ham*s amb l'esquer.

mare[2]
n f
Taula més gran, llarga i més propera al *codast* de les que formen la *pala* del *timó* del *llagut*.

mare[3]
n f
Terreny per on corren ordinàriament les aigües d'un *riu*.

marge
n m
Vora, especialment d'un terreny que forma graó.

marinada
n f

Brisa que bufa de la *mar* vers la terra.

marrana
n f
Roca que ofereix un perill o una dificultat per la *navegació* dels *rai*s.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

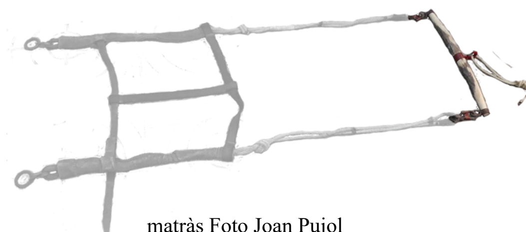
martell
n m
Eina que consisteix en una cabota de ferro o d'acer fixada formant creu a un mànec que el travessa per un ull, i serveix per clavar *claus*, batre metalls, etc

mascaró[1]
n m
Figura que es posa com a ornament a la part alta del talla*mar* d'una *nau*.

mascaró[2]
n m
Fusta mal cremada a la punta del qual hi havia el polsim negre que aprofitava la *Canal*la per emmas*car*ar-se per jugar.

matafió
n m
baticul n m sin. compl.
Tros de *corda* prima que, junt amb altres, serveix per lligar la *vela* al seu *penó*.

matràs
n m
balancí n m sin. compl.
bolea sin. compl.
Barra[3] de fusta on es fermen els dos *tirant*s i la *sègola* de *sirga*r.

matràs Foto Joan Pujol

matuta
n f
Peça de fusta petita per en*rai*ar de poca im*port*ància.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

matxer | matxera
n m, f
Tripulant de *llagut* que mena el *matxo* quan el llagut *rem*olcat amb la *sirga*.

matxo
n m
Híbrid de cavall i somera o d'ase i euga.

matxo Foto Memories de Poblet Domini Public

medís
n m
madís n m sin. compl.
Peça corbada que es fixa transversalment sobre la *quilla* i que és la base de les *quadernes* d'un *buc*.

medís Foto Joan Pujol

medís rei
n m
Cadascun dels quatre *medissos* més grans del *llagut* que formen la part més ample de l'em*barca*ció.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre .

menar
v tr
Conduir una *embarcació*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

mestre d'aixa | mestra d'aixa
n m, f
Persona que projecta i construeix *embarcacions* de fusta en una drassana.

metxa de l'arbre
n f
Veure *ungla*.

mil-homes
n m
Veure gira*troncs*.

minva
n f
bimba n f sin. compl.
Descens del nivell del *riu*.

minyó | minyona
n m,f
Infant de bord del *llagut*, que fa les feines senzilles i aprèn l'ofici de *llagut*er.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre.

mitjana
n f
Arbreda que voreja un *riu*, terreny poblat d'*arbre*s que ocupa l'*aigua* del *riu* en temps de *revingudes*.

moixell
n m

Cap per *amarrar* el *llagut*.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre .

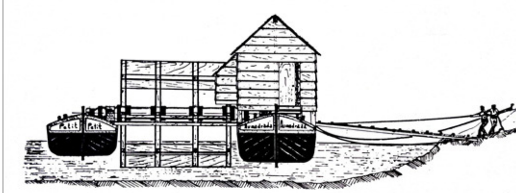
mola
n f
Pedra circular de les dues que componen el molí ordinari, una és mòbil i es fa *roda*r sobre l'altra, que és fixa.

mola corredora
n f
Mola superior i que gira sobre la *mola* sotana de les dues que formen el *molí fariner*.

mola sotana
n f
Mola inferior de les dues que formen el *molí fariner*.

molent
n m
La part més exterior de la *mola*, la més allunyada de l'*ull de la mola*.

molí fariner de nau
n m
molí flotant n m sin. compl.
Molí per moldre farina muntat habitualment sobre dos *llagut*s avarats a la *riba*, que usa la força hidràulica de la seva *roda* de pales per moure les moles.

Moli fariner de nau FotoDomini public Dibuix VG-DS

molí flotant
n m
Veure *molí fariner* de *nau*.

moliner | molinera
n m, f

Persona que té al seu càrrec o treballa en un *molí fariner*.

moll
n m
Obra de *pedra* o de fusta, construïda a la *vora* del *mar* o d'un *riu* navegable, que serveix per facilitar l'em*barca*ment i el desem*barca*ment de persones i de mercaderies i a vegades d'abric a les *nau*s.

molló
n m
Atracador, es*car*, petit *moll*, a les ribes dels *riu*s, en especial de l'Ebre.
Nota: Fa referència a les piles de restes de mineria o deixalles que antigament es llençaven al *riu* i que servien en alguns casos per desem*barca*r amb més facilitat.

morra
n f
Joc popular i tradicional en què dos jugadors allarguen algun dit d'una mà, o ningun dit, vers el contrincant alhora que pronuncien simultàniament la suma presumible de dits allargats per ambdós jugadors.

morro
n m
Part davantera d'un *tram* d'un *rai*.

mota
n f
Dipòsit *fluvial* que forma un cordó a ambdós costats d'un *curs* d'*aigua*.

muixell
n m
Tall de *cap*[1] per *amarrar* quelcom a l'em*barca*ció.

mul | mula
n m, f
Híbrid de cavall i somera o d'ase i egua.

mula
n f
Espatlla del *llagut*.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre.

muleta
n f
Petita em*barca*ció no *coberta*da i de *fons* pla emprada a l'Ebre, al *port* dels Alfacs, etc.
Nota: La *càrrega màxima*[3] no podia ser superior als 50 quintars (2000 quilos aproximadament).

muleta Dibuix VG-DS Foto Joan Pujol

mullinet
n m
Pluja menuda.

múmfula
n f
Boira espessa.

mura[1]
n f
amura n f sin. compl.
Part de cada costat del *vaixell*, com*presa* aproximadament entre la *proa* i quatre quartes a banda i banda de la mateixa *proa*.

mura![2]
interj
Ordre que dona el *patró* per a*moll*ar l'*escota* quan el *vent* entra de través.

musclera
n f
Peça de fusta, coixinet de draps o llana de protecció que es col·locava el *sir-ga*dor a l'espatlla a través de la qual estirava la *sègola* del *llagut*.

musclera Foto Joan Pujol

N

nadilla
n f
Peça de ferro, amb forma d'hèlix de dues pales amb un forat al centre on encaixa el vedell, que muntada sobre la boixa fa girar la *mola* corredora d'un *molí fariner*.

nadilla[1]
n m
Veure *nadiller*.

nadiller
n m
nadilla n f sin. compl.
Encaix de la *mola* on va la *nadilla*.

nam-o-ne!
interj
Ordre que dona el *patró* per partir un *llagut*.

nansa
n f
Ormeig de *pesca* fet de *malla* de jonc, vímet, canya, etc., que consisteix en una peça en forma de cúpula la base de la qual va unida a una altra peça en forma d'embut, dirigida cap a l'interior de la primera, per on entra el peix.

nansa
Foto By Tropenmuseum, part of the National Museum of World Cultures, CC BY-SA 3

nau
n f
Construcció de fusta, de metall o d'un altre material, disposada per surar i córrer sobre l'*aigua*, sovint de forma escafoide, amb mitjans de propulsió, destinada a transportar persones o coses.

nàufrag -a
adj
Que ha fet *naufragi*.

naufragar
v tr
Anar a *fons*, perdre's en el *mar*, en el *riu* una em*barca*ció.

naufragar
v int
Trobar-se en una em*barca*ció quan aquesta s'en*fons*a o sofreix l'accident que ha d'en*fons*ar-la.

naufragi
n m
naufraig n m sin. compl.
Fet de *naufragar*.

naufraig
n m
Veure *naufragi*.

navata
n f
Veure *rai*.

navater | navatera
n m, f
Veure *rai*er.

navegació
n f
Acció de *navegar*.

navegant
n m i f
Persona que navega.

navegar
v int
Anar amb una *nau*.

niell
n m
Foradet del *medís* del *buc* d'una *nau* destinat a deixar passar l'*aigua*.

noli[1]
n m
nòlit n m sin. compl.
Preu estipulat pel lloguer d'una *nau* o d'una part d'ella.

noli[2]
n m
nòlit n m sin. compl.
Preu del trans*port* de mercaderies d'un *port* a un altre.

nòlit
n m
Veure *noli*[1 i 2]

novençà | novençana
n m, f
Persona de entre 15 i 17 anys que s'inicia en l'ofici de *rai*er.

nus[1]
n m
Entrellaçament estret de les parts d'un o més cossos prims i flexibles, com ara fils, *cordills*, *cordes*, cintes, etc., que, en estirar un dels *cap*s, ordinàriament s'estreny en*car*a més.

nus[2]
n m
Veure *entolladura*.

Nota: Terme recollit a Mequinensa. .

nus d'ase
n m
Llaguter o *peó* que en *sirga*r va darrere del *daliner*, en segona posició.
Nota: Porta *muscleres* de fusta per protegir-se del frec de la *sègola*. Terme recollit a Móra d'Ebre.

nus d'aubassa
n m
Bossell més gran del *llagut,* només té un *ull, és* usat per *arborar* i desarborat amb l'*aubassa*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

nus de tres
n m i f
Persona que en *sirga*r va darrere del *nus d'ase*, en tercera posició.
Nota: Porta *muscleres* de fusta per protegir-se del frec de la *sègola*.

O

obra morta
n f
Part del *buc* que és sobre la línia de flotació.
Nota: Terme recollit a Mequinensa.

obra morta - obra viva Dibuix Francesc Oller

obra viva
n f
Part del *buc* que és sota la línia de flotació.

ona
n f
Moviment oscil·latori de les aigües del *riu*, del *mar* o d'un *llac* en sentit ascendent i descendent.

onada
n f
Ona, especialment d'una certa grandària.

onatge
n m
Successió d'onades que es forma en qualsevol extensió d'*aigua* per l'acció del *vent*.

oratge[1]
n m
Vent, especialment el terral.

oratge[2]
n m
Vent precursor de *borrasca,* fred.

ordinari
n m
Llagut petit o *muleta* que fa viatges entre dues poblacions transportant persones i coses.
Nota: Terme recollit a Miravet .

orelleres
n f pl
Veure ulleres.

oretjol
n m
Vent suau de nord-oest.

orla
n f
Barana d'una em*barca*ció, part dels costats que ultrapassa el ras de la *coberta*.

ormeig
n m
Estri de pes*car*, com un art, una canya, un palangre, etc.

P

pagar la manta
v intr
Invitació a beure del novençà a tota la tripulació en el seu primer viatge en un *llagut*.

paiol
n m
Veure *pallol*.

pal
n m
Veure *arbre*.

pal ensabonat
n m
Joc tradicional que es fa al riu o en un canal consistent a enfilar-se fins el capdamunt d'un tronc que ha estat greixat prèviament amb sabó o greix.
Nota: Al capdamunt del pal acostuma a haver-hi algun premi.

pala
n f
Part del *rem* que entra dins l'*aigua* i fa moure l'em*barca*ció per pressió.

pala del timó
n f
Part més ampla del *timó*, que està submergida en l'*aigua*.

pala del timó Foto Joan

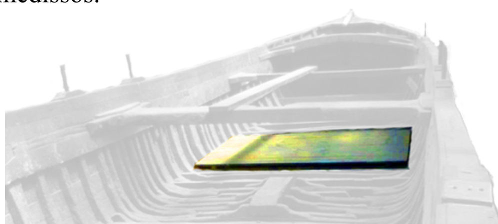
palanca
n f
Passera feta de taulons entre la *nau* i el *moll*, entre les dues ribes d'un rec, etc.

palangre
n m
Ormeig que consisteix essencialment en una llarga *corda*, la *mar*e, d'on pengen una munió de *braçols* proveïts d'un *ham*.

palanque
n m
Veure *palanqui*

palanquí
n m
Aparell format per dos *bossells* de dos o tres ulls, que d'un ext*rem* lligat a l'*aubassa* i de l'altre a l'anella del *piquet de proa* serveixen per *arborar* i des*arborar* el *llagut*.
Nota: Quan el *llagut* navega a la *vela*, el *palanqui* i l'*aubassa* no actuen.

pallol
n m
paiol n m var. ling.
Empostissats de fusta o plataformes llevadisses que reposen sobre les *quadernes* o els medissos.

pallol Foto Joan Pujol

pallol de darrere
n m
Zona de *càrrega*[3] d'un *llagut* entre el *banc* central i la *cambra del patró*.

pallol de davant
n m
Zona de *càrrega*[3] d'un *llagut* com*presa* entre el *banc* central i la *sama*.

palobria
n f
Veure *ballestrinca*.

palometa[1]
n f
Fusta que subjecta la *riba*.

palometa[2]
n f
Petit corbató que subjecta la paramola sobre els medissos.

pam i toc
n m
Joc popular i tradicional de bales, de *pedra* o vidre, consistent en to*car* la bala del contrincant i deixar-la a un pam de distància.
Nota: Es poden donar diferents situacions de joc, fins a quatre: toc, ferir la bala d'un dels contraris; pam, no ferir-la però quedar a un pam; pam i toc, ferir-la i quedar a un pam de la bala ferida o cap d'aquests casos (i llavors tira el jugador següent). Quan es fa
toc o pam a un contrari, el tirador rep una bala d'aquest i, quan es fa pam i toc, dues bales.

panera
n f
Recipient rectangular o oval fet generalment de joncs o de *vímets*.

pantà
n m
embassament n m sin. compl.
Dipòsit d'*aigua* artificial de grans dimensions que es forma interrompent el *curs* d'un *riu* o fent créixer un *llac* per mitjà d'una gran *resclosa*.

papaterra
n f
Cuc de terra emprat com a esquer per pes*car* les *anguiles* al *riu*.

parada
n f
Reto*car* les estameneres i medissos perquè s'hi assentin bé les *taules* del *folre* del *buc* d'una em*barca*ció.

paradet
n m
paralet n m sin. compl.
Travesser de fusta d'un *llagut* que muntat de costat a costat davant de la *cambra del patró* serveix per descansar l'*arbre* quan es *desarborat*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

paraia
n f
Veure *paralla.*

paralet
n m
Veure *paradet.*

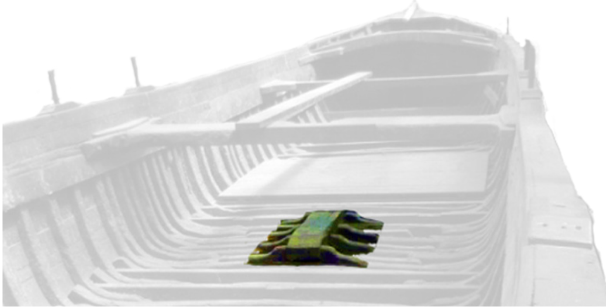
paralla
n f
paraia n f var. ling.
Taula del folre d'una embarcació que va de la proa a popa més propera a la quilla, o entre aquesta i la sobreparalla, o l'escua, si l'embarcació en duu.

paramans
n m
Joc popular i tradicional consistent a desfullar una rosella i prémer el botó del mig a les mans, per la qual cosa queda una estrella moradenca a la pell que no *mar*xa fins que no es renta.

parament
n m
Conjunt dels *arbre*s, *corda*m i *veles* d'un *vaixell*.

paramola
n f
primola n f sin. compl.

Post on descansa la base de l'*arbre* d'una em*barca*ció.

paramola Foto Joan Pujol

parar
v tr
Arborar l'*arbre* i *hissar* les *veles* abans d'iniciar el viatge d'un *llagut*.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre. .

parella
n f
Les dues persones que menen un *rai*.

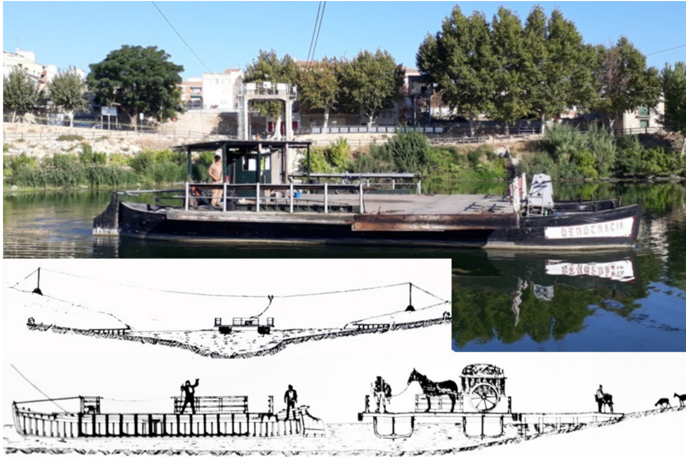
parèixer un tap d'aljub
v intr
Tenir un aspecte poc gentil, fer poca planta.

parpal
n m
Barra[3] de ferro muntada verticalment sobre la *proa* d'una *barca* de *llibant*, que serveix d'element lliscador i assegura que el *corrent* del *riu* no se l'em*port*i, permetent a més poder moure la *barca* per tracció manual del *llibant*.

pas
n m
Tram estret d'un *riu* de maniobra difícil per un *rai*.

pas de barca
n m
Indret on es travessa un corrent d'aigua amb una barca.

pas de barca
n m
Estructura formada per dos *llagut*s sobre els quals es col·locava una plataforma i que servia de transbordador per creuar el *riu*.
Nota: Els passos de *barca* solen usar la pròpia força hidràulica del *riu* per, maniobrant amb el *timó*, creuar-lo.

pas de barca Dibuix i Foto VG-DS

pasinello
n m
Veure gira*troncs*.

passarel·la
n f
Pont[3] petit i estret, construït d'una manera provisional o definitiva, sobre una riera, un *torrent*, una via fèrria, etc.

passera
n f
Tauló, *tronc* d'*arbre*, pedres, etc., convenientment col·locats per poder passar un *riu*, un *torrent*.

pastisset
n m
Panada petita semicircular farcida de cabell d'àngel, típica de Tortosa.

Nota: Terme recollit a Tortosa.

patró | patrona
n m, f
Persona que pot comandar una em*barca*ció de *pesca*, de tràfec o d'esbarjo, de tonatge limitat dins d'una porció de *mar* també limitada.

patronejar
v int
Fer de *patró* d'una *embarcació*.

peatge
n m
Dret que es paga per passar les persones o les mercaderies d'un costat del *riu* a l'altre.
Nota: El peatge fou cobrat fins l'any 1975 al *pas de barca* d'Ascó.

peça
n f
Cadascun dels *troncs* o bigues que trans*port*a un *rai*er en un *rai*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

peco
n m
Palet de *riera* que els infants fan servir per jugar..

pedra
n f
Tros de matèria mineral dura i sòlida de certa grandària desprès naturalment o tret artificialment d'una roca.

pedregar
n m
Indret ple de pedres.

pedret
n m
Pedregam, conjunt de pedres arrossegades per un *torrent*.
Nota: Solen quedar als llits dels rius a l'entrada de les valls i barrancs.

pedrot
n m
Pedra gran.
Nota: Terme recollit a Tortosa .

pedruscall
n m
Terreny inclinat cobert de rocs mòbils de pocs centímetres de diàmetre.

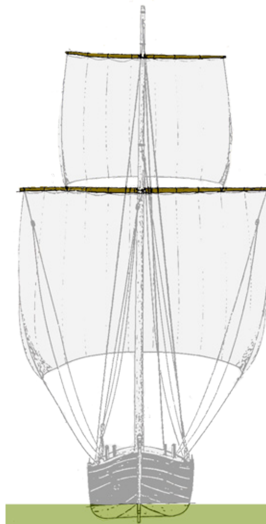
peirada
n f
Munt de pedres per aturar el *rai*.

peixera
n f
Estancament d'*aigua* a la *riba* d'un *riu*, on el *corrent* es fluix i la *navegació* difícil i lenta.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

pèl de cuca
n m
Fibra molt resistent i br*illa*nt que per un ext*rem* es lliga a l'*ham* i per l'altre ext*rem* del fil d'una canya de pes*car*, fluixa d'*ham*, etc.

pena
n f
Peça superior de l'*antena* d'una em*barca*ció, que queda a popa.

penó
n m
Mena de verga on es subjecten les veles quadres d'un llagut per ser hissades.

penó de gàbia i penó de treu
Dibuix VG-DS

penó de gàbia
n m
penó petit n m sin. compl.
Mena de *verga* de la *vela* gàbia.

penó del treu
n m
penó gros n m sin. compl.
Mena de *verga* de la *vela* treu.

penó gros
n m
Veure *penó del treu*.

penó petit
n m
Veure *penó de gàbia*.

penol
n m

Ext*rem* de l'*antena*, d'una *verga* o del *penó* d'una *nau*.

penya
n f
Massa pètria de gran volum que queda al descobert.

peó
n m i f
Cadascuna de les persones que tripulen un *llagut*. excepte el *patró*.
Nota: Els *peons* solen *remar* quan el *llagut* va *riu* avall, si el *corrent* és poc fort i no arrossega amb prou velocitat l'*embarcació*, ajuden a *carregar* i *descarregar* quan el *llagut* està parat i, en anar la *nau corrent* amunt, tiben la *sirga*. Reben noms diferents segons el lloc que ocupen en aquesta feina.

peonada
n f
Conjunt de *peons* d'un *llagut* .

peonar
v int
Treballar de *peó* en un *llagut*.

perdre
v int
Marxar a mercè del *corrent*, un *rai*, sense els *raiers*, per haver-se desamarrat.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

perdre el pas
v int
Errar, un *raier,* el pas més fa*vora*ble en un *tram* de *riu*.

pern
n m
Ferro que fixa el *clau* de l'*arbre* en el *tauló d'arbrar*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

perterir
v int
Morir en un accident.

perxa
n f
Bastó llarg emprat per impulsar una em*barca*ció petita pitjant al *fons* d'un *pont* som, d'un *canal*, etc.

perxa de raier
Foto Museu Valencià CC BY-SA 2.0

perxada
n f
Cop de *perxa* per fer avançar l'em*barca*ció.

perxador | perxadora
n m, f
Persona que es dedica a *perxa*r.

perxar
v tr
Fer anar una em*barca*ció exercint una pressió al *fons* de l'*aigua* per mitjà d'una *perxa*.

pesatge
n m
Tècnica d'anive*lla*ció de les *quadernes*.
Nota: Es realitza posteriorment al repartiment i a la col·locació de les *quadernes* sobre la *quilla*. Les eines utilitzades són el *compàs*, la *plomada* i el *cordill*.

pesca
n f
Acció d'agafar peix t*rai*ent-lo de l'*aigua*.

pesca a la madrava
n f
Tècnica de *pesca* tradicional semblant a la *almadrava* on la *xarxa* és mòbil perquè s'arrossega.

pesca a l’almadrava
n f
Tècnica de *pesca* tradicional consistent en una *xarxa* fixa de grans dimensions que es deixa *cala*da, destinada principalment a *cap*turar vols de peixos migradors.
Nota: Per a poder fer aquesta pràctica és imprescindible l’existència d’una platja perquè la *xarxa*, que es *cala* des d’una *barca*, ha de ser recollida des de la *riba*.

pesca a l’encesa
n f
Pesca en què s’empra un llum per atreure el peix i conduir-lo prop de la *platja*, on és pescat amb una *xàvega*.

pesca a mà
n f
Tècnica de *pesca* tradicional consistent a fi*car* la mà del pes*car*dor dins de refugis, coves, pedres, arrels i agafar el peix.
Nota: Aquest tipus de *pesca* actualment és il·legal.

pesca a sarpades
n f
Tècnica de *pesca* tradicional on el *pesca*dor, amb els peus a l’*aigua*, vigila el *pas de*ls peixos i els agafa amb les mans.
Nota: Per facilitar la *pesca*, s’empra un sistema que consisteix a emmetzinar l’*aigua* del *riu* amb croca o altres productes tòxics, per la qual cosa els peixos queden mig estabornits i això facilita la seva *cap*tura. Actualment aquest procediment és il·legal.

pesca amb balança
n f
Tècnica de *pesca* tradicional que es practica amb canyes fortes proveïdes d’una balança que és submergida a l’*aigua* per *cap*turar els peixos en moviment.

pesca amb fitora
n f
Tècnica de *pesca* tradicional que consisteix a pes*car* amb una forca de dues, tres, cinc o més dents de ferro, sobretot peixos i mol·luscos.

Nota: Cal tenir en compte la refracció de l'*aigua*. Actualment és una tècnica en desús.

pescador | pescadora
n m, f
Persona que *pesca*.

pescar
v tr
Agafar peix traient-lo de l'*aigua*.

pesó
n m
Veure *puny*[2].

pesquera
n f
Paratge, indret, de la *mar*, d'un *riu*, on abunda el peix.

peu de riu
n m
Tram de la *riba* on s'acumula la fusta, per ser *barra*nquejada.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

peu de roda
n m
Veure *gaó*.

peu trencador
n m
Veure *gaó*.

picador | picadora
n m, f
destraler | destralera n m,f sin. compl.
llenyataire n m,f sin. compl.
Persona que té per ofici tallar i preparar els *arbre*s al bosc, sigui per fer fusta o per fer llenya.

picar
v tr
Tallar els *troncs* i donar-los forma per fer-los baixar en un *rai* pel *riu*.

pigall
n m
Pedra, roc, tros de conglomerat.

pimpi
n f
Cançó tradicional que cantaven els infants en jugar al piso.
Nota: Al pimpi del tortosí
baix el *pont*[3] hi ha una nina
que li diuen Josefina
i *port*a faldetes de cotolina

pinta
n f
Cadascuna de les dents de la *roda*2 del *molí fariner*, que engranen amb els *braçols*[1] de la *llanterna*.

pinxo -a
adj
Dit d'un raier que actua amb decisió i coneixement de l'ofici.

pinzell
n m
Feix de pèls fixat a l'ext*rem* d'un mànec de fusta, de ploma, etc., per estendre els colors sobre la superfície que hom pinta.

piquet de proa
n m
Ext*rem* superior de la *roda* de *proa* que sobresurt de l'orla.

piquet de proa Foto Joan Pujol

piquet trencador
n m
Veure peu de *roda*.

piso
n m
Joc popular i tradicional infantil consistent a saltar amb un o dos peus els quadres marcats a terra mentre es va cantant el pimpi, a partir del primer salt.

pitança
Plat gran i fons, de forma força cònica usat pels *rai*ers per menjar el ranxo.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

pla
n m
Part no corbada del *buc* d'un *llagut* que forma el *fons*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

plaça
n f
Espai ample i descobert, situat al davant de les boques de les mines, on es des*car*reguen les vagonetes de *car*bó a l'espera d'ésser *car*regat als *llagut*s.

plantilla
n f
Peça plana i prima, retallada d'una manera que la seva figura i les seves dimensions corresponguin a les de la peça que hom vol obtenir, la qual, aplicada damunt la primera matèria, serveix per traçar-hi el perfil i comprovar-ne la forma i les dimensions.

platja
n f
Riba sedimentària i planera del *mar*, d'un *llac* o d'un *riu* gran, formada generalment de *sorra* o de grava.

ploviscall
n m
Pluja lleugera de gotes petites i nombroses

plovisnar
v tr
Veure *plovisquejar*.

plovisquejar
v int
plovisnar v int sin. compl.
Pluja de gotes petites i nombroses.

pluja
n f
Precipitació de gotes d’*aigua*, provinent de la condensació del vapor d’*aigua* de l’atmosfera.

politja[1]
n f
Cilindre de poca altura que pot girar al voltant d’un eix concèntric amb el seu eix geomètric, té una *Canal* buidada tot al llarg de la seva superfície lateral per on es fa passar una *corda* que es manté tibada, i serveix per canviar la direcció d’una força, transmetre un moviment, guiar un cable, etc.

politja[2]
n f
Bossell en els llaguts per on corre la *sirga*.

politja de sègola
n f
Tipus de *bossell* metàl·lic que s’usa per la *sègola*.

pols
n m
Veure *torcebraç*.

ponent
n m
Vent que ve de l’oest.
Nota: Als pobles del Montsià es coneix com a ponent el *vent* de *mar*inada que ar*riba* del sud-est, el que ve de l’oest se l’anomena *vent* de dalt.

ponentada
n f
Ventada forta de ponent.

ponentat -ada
adj
Afectat pel *vent* fort de ponent.
Nota: Sobretot durant la primavera que sol ser un *vent* fred.

pont[1]
n m
Lloc des d'on es governa la *nau*.

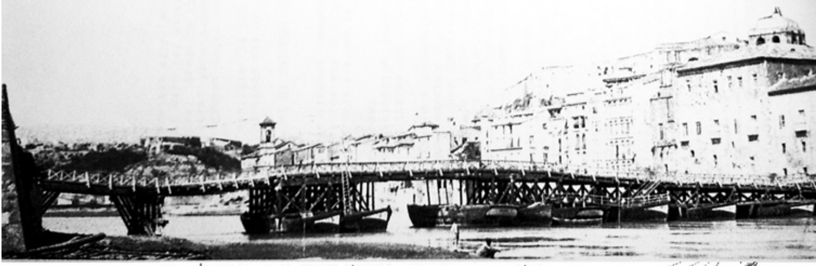
pont[2]
n m
Construcció mòbil de fusta que serveix per salvar el desnivell entre la *vora* del *riu* i el taulat de la *barca*.

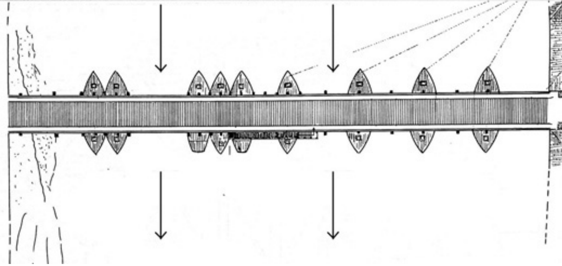

pont[2] Foto VG-DS

pont[3]
n m
Construcció sobre la qual una via de comunicació salva una depressió o un obstacle, o creua una altra via de comunicació a un nivell inferior.

pont de barques
n m
Pont[3] flotant format per dues o més *barques* o dos flotadors units per una o més posts.

pont de barques Tortosa Foto Bonaventura Masdeu Dibuix VG-DS

pont mòbil
n m
Plataforma situada a ambdós costats del *riu* que serveix per abordar la *barca* de pas.

pontó[1]
n m
Nau de *fons* pla usada pel servei dels *port*s, pel passatge de *riu*s o per construir *ponts*[3].

pontó[2]
n m
Veure *pont*ona[3].

pontó[3]
n m
Veure *pont de barques*.

pontana
n f
Veure *pontona[3]*.

pontona[1]
n f
barcassa n f sin. compl.
pontana n f sin. compl.
pontó n m sin. compl.
puntona n f var. ling.
Em*barca*ció de *fons* pla emprada com a transbordador a l'Ebre.
Nota: El terme pontona és recollit a Sant Jaume d'Enveja. El terme puntona és recollit al Baix Ebre.

pontona[2]
n f
Veure barqueta de l'arròs.

pontona[3]
n f
Em*barca*ció de *fons* pla més gran que la *muleta*.

pontona[3] Riba-roja d'Ebre Foto VG-DS

pontonada
n f
Càrrega[2] que pot *port*ar una *pont*ona[3].
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

pontonar
v tr
Passar el *riu* amb una *pont*ona[3].
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

pontoner | pontonera
n m, f
Persona que mena una *pont*ona[3].
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

popa
n f
Part posterior del *buc* d'una *nau*.
Nota: Si bé tot *llaguter* mequinensà coneix el significat del terme *popa*, aquest no pertany al lèxic específic de la *navegació fluvial*. En general la part posterior dels llaguts era anomenada darrere o la cambra.

port[1]
n m
Abric natural o artificial en una costa o a la *riba* d'un *riu* disposat per servir de recés a les *nau*s i per les operacions de tràfic, d'armament, o d'em*barca*ment i desem*barca*ment de persones.

port[2]
n m
Salt d'*aigua* natural dins el *corrent* d'un *riu*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

port[3]
n m
Tanca provisional que es construeix dins el *corrent* d'un *riu* per permetre la construcció d'una *resclosa*.
Nota: Es construeix amb bigues de fusta horitzontals anomenades travessa i altres de su*port* vertical anomenades assà.

portar
v tr
Anar *car*regat el *riu*, anar amb terra, brossa, fusta a sobre.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

potera
n f
Conjunt d'*ham*s sense barbeta, lligats en corona, que serveix per pes*car* pops, *calamar*s, etc.

prendre ruta
v intr
Iniciar un viatge, un *llagut*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

presa
n f
Obstacle artificial, generalment d'obra, construït a través d'un *riu*, en un *pont*, etc., per desviar l'*aigua* o detenir-la.

prim
n m
Paratge del *riu* on ha molt poc gruix d'*aigua*.

prima
n f
Espai de temps del *cap*vespre fins a l'entrada de fosc.

primo capienti
n m
Sobresou que obtenien el *rai*ers en recollir la fusta perduda desprès de *barranquejar*.
Nota .

primola
n f
Veure paramola.

proa
n f
Part davantera del *buc* d'una *nau*.
Nota: Si bé tot llaguter mequinensà coneix el significat del terme *proa*, aquest no pertany al lèxic específic de la *navegació* . En general la part davantera dels llaguts era anomenada davant o la *sama*.

pujada
n f
Acció de *navegar* contra *corrent*.

pujador
n m
Embarcador d'un *pas de barca*.

pujar[1]
v tr
Anar de baix a dalt, d'un punt a un altre situat a un nivell més alt.

pujar[2]
v tr
Entrar a la *coberta* d'una *nau*.

pujar[3]
v int
Navegar conta *corrent*.

punta de ferro
n m
assutx n m sin. compl.
Ext*rem* agut de la *perxa* reforçat amb ferro que es clava al *fons* del *riu* per fer avançat el *llagut*.
Nota: El terme assutx prové de Coll de Nargó.

punta de ferro Foto Joan Pujol

puntal
n m
Altura des de la *quilla* fins a les diverses cobertes, mesurada en el punt mitjà de l'*eslora*, especialment fins a la *coberta* principal.

puntona
n f
Veure *pont*ona[1].
Nota: Terme recollit al Baix Ebre .

punxa
n f
Punta de ferro de la *ganxa*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

punxa d'una ganxa
Foto de Derek Eiland CC R-C 3 2

puny[1]
n m
Angle d'una *vela*

puny[2]
n m
agafador n m sin. compl.
empunyidura n f sin. compl.
maneta n f sin. compl.
manissa n f sin. compl.
pesó n m sin. compl.
Part del *rem* per on s'agafa amb la mà o mans per *remar*.
Nota: El terme manissa fou recollit a Mequinensa.

puny d'escota
n m
Puny[1] de una *vela* on es lliga l'*escota*.

punyera
n f
Antiga mesura de llegums, gra de valor variable.

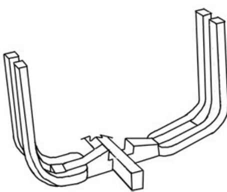
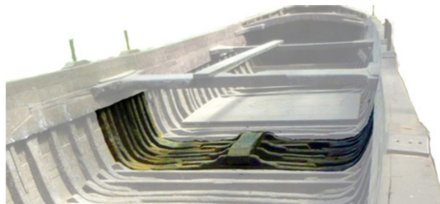
punyerar
v tr
Quedar-se el *moliner* algunes *puny*eres com a retribució per la feina de moldre.

Q

quaderna[1]
n f
costella n f sin. compl
Conjunt del *medís* i l'*estamenera* del *buc* d'una *nau*.

quaderna[2]
n f
Moneda de dos quartos de coure.

quaderna mestra
n f
Quaderna o *quadernes* situades al centre de la *quilla* que presenta dues estameneres a cada costat del *medís* i su*port*en la paramola.

quaderna mestra Dibuix i foto VG-DS

quadernal
n m
Bossell de quatre *politges*.

quadradillo
n m
Tronc d'un *rai* que, un cop escairat, tenia entre 5 i 6 metres de llarg, entre 15 i 20 cm d'ample i entre 12 i 14 cm d'alt.

quarta
n f
Pagament que rebia l'armador d'un *llagut*, corresponent al 25% del total del preu del trans*port*.

Nota: Terme recollit a Mequinensa .

queixals
n m pl
quixals n m pl var. ling.
Part inferior de l'eix de l'*ull de la mola* d'un *molí fariner* que distribueix el gra per ser molt.

quilla
n f
carena n f sin. compl.
quirla n f sin. compl.
Peça de fusta o metàl·lica que, en la part inferior de la *nau*, va de *proa* a *popa* i sobre la qual es munta la *car*cassa del *buc*.

quintar
n m
Unitat de pes emprada antigament, equivalent a 4 roves o 104 *lliures*, que són 41 quilos, aproximadament.

quintillo
n m
Tronc d'un *rai* que, un cop *escairat*, tenia entre 5 i 6 metres de llarg, entre 17 i 18 cm d'ample i 10 cm d'alt.
quinzer
n m
Ral d'argent castellà que al segle XVII corria amb un valor de 15 diners del país, denominació pròpia de València.

quinzer
n m
Ral d'argent castellà que al segle XVII corria amb un valor de 15 diners del país.
Notes: És una denominació pròpia de València.

quinzet
n m
Moneda de vint-i-cinc cèntims de pesseta.

quirla
n f
Veure *quilla*.

quitrà
n m
Líquid espès, viscós, de color fosc, bituminós, obtingut com a residu de la destil·lació destructiva del *car*bó, de la fusta, de la torba, de l'hulla, del petroli i d'altres materials d'origen vegetal.

quitrà vegetal
n m
Veure *brea*.

quixals
n m pl
Veure *queixals*.

R

ràfega
n f
Ventada curta i violenta.

raguer | raguera
n m,f
Veure *rai*er.

rai
n m
almadia n f sin. compl.
navata n f sin. compl.
raig n m sin. compl.
rajada n f sin. compl.
rau n m sin. compl.
aumadia n f var. ling.
aumedia n f var. ling.
Conjunt de *trams*[1] o lligats de *troncs* subjectats els uns amb els altres amb lligasses per ésser trans*port*ats seguint el *corrent* d'un *riu*, emprat també per trans*port*ar objectes.
Nota: El terme almadia prové de l'Aragó. El temer aumadia és una deformació de almadia; terme recollit a la Granja d'Escarp. El
terme aumedia és una deformació de almadia; terme recollit a la Ribera d'Ebre. El terme navata prové de Navarra. El terme rajada és recollit a l'Urgell.

rai Foto JSG

raier | raiera
n m,f
almedinaire n m, f sin. compl.
aumadaire n m, f sin. compl.
navater | navatera n m, f sin. compl.
raguer | raguera n m, f sin. compl.
rajader | rajadera n m, f sin. compl.
Persona que construeix un *rai* i el mena *riu* a*vall* muntada al seu damunt.
Nota: El terme aumadaire era usat a la part baixa del riu Ebre. El terme navater prové de Navarra i fou recollit a la Ribagorça. El terme rajader prové de l'Urgell.

raieret | raiereta
n m, f
Persona que fa d'aprenent de *rai*er.
Nota: Una de les tasques habituals dels *rai*erets era anar a avisar els hostals on havien de passar la nit la *colla* de *rai*ers.
Terme recollit a Coll de Nargó.

raig
n m
Veure *rai*.

rajada
n f
Veure *rai*.
Nota: Terme recollit a l'Urgell.

rajader | rajadera
n m, f
Veure *rai*er.
Nota: Terme recollit a l'Urgell.

ralinga
n f
Corda cosida a les vores d'una *vela*.

rall
n m

Ormeig de *pesca* que consisteix en una *xarxa* de forma circular guarnida de ploms en tot el seu perímetre i proveïda, al centre, d'una *corda*, que serveix per tan*car*-lo i cobrar-lo.

rallada
n f
Cadascuna de les vegades que es llença el rall a l'*aigua*.

rallenc -a
adj
Dit del sol fort de l'estiu.
Nota: Pren el nom de les ratlles o clevilles a la pell de la cara de les persones per l'escès de llum que arriba a provocar.

ramal
n m
Tros de *corda* lligat al musell, a les morralles, d'una bèstia, per menar-la.

ramalet
n m
Cable que uneix la *barca de pas* amb la *gúmena*[1] mitjançant un *bossell*.

ramalet Foto Joan Pujol

ramal
n m pl
Cap que derivat de la *sègola* és tibat pels *sirga*dors.

randa
n f
Caient de la *vela* en un *llagut*.

ranxo
n m
Menjar que es fa per moltes persones i que es redueix generalment a un sol plat, com el que es dona als *mar*iners em*barca*ts.

ràpid
n m
Part d'un *riu* on el pendent és mes fort i el *corrent* es mou amb una gran velocitat, sense caure al buit.

rasper
n m
Tram del *riu* de poca *fondària* i amb pedres.

ratxa
n f
Augment sobtat de la velocitat del vent.

ratxada
n f
Ratxa forta.

ratxejar
v intr
Bufar, el vent, a ratxes.

rau
n m
Veure *rai*.

rebaix
n m
Rampa a la *riba* per facilitar l'accés dels vehicles a la *barca* de pas.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre .

rebentar-se lo botet
v intr
Tornar a brollar, un *bullidor*, després d’unes pluges intenses.

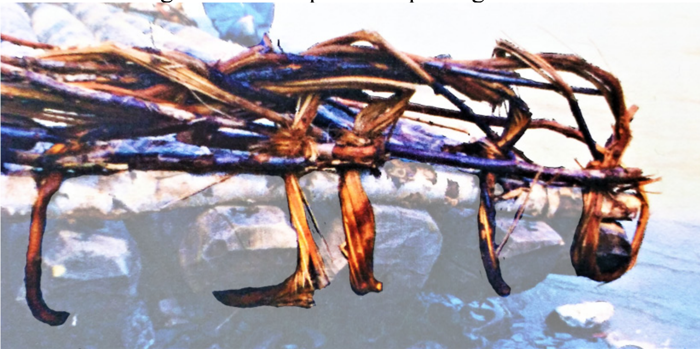
recàs
n m
Peça, o peces, més curta de fusta que unida a la *mar*e forma la *pala* del *timó* d’una *barca*.

recer
n m
Lloc on hom és a cobert del *vent*, de les injúries del temps.

recollir amarres
v intr
Deslligar les a*mar*res de terra per iniciar un viatge.

redons
n m pl
rodons n m pl var. ling.
Part de la *soleta* que està situada sobre la *sama* i la *cambra del patró*.

redorta
n f
retorta n m sin. compl.
Lluc de *bedoll* masegat i flexible que s’usa per lligar els *troncs* d’un *rai*.

redorta Foto VG-DS

refull
n m
Corrent d'un *riu* quan es mou, amb força i violència.

regala
n f
Veure *soleta*.

regàs
n m
Part del *llagut* com*presa* entre l'*arbre* i la *cambra del patró*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

regolf
n m
regolfadissa n f sin. compl.
*Rem*olí d'un *corrent* d'aire, d'*aigua* o d'un altre fluid, que regolfa.

regolfada
n f
Fet de regolfar un fluid.

regolfadissa
n f
Veure *regolf*.

regolfar
v tr
Un fluid en moviment, retrocedir en topar amb un obstacle, i for*mar* un gorg, un *rem*olí.

rei
n f
Nom que rep la *quaderna* sobre la que descansa la paramola d'un *llagut*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

reinfla
n f
resingla n f sin. compl.
reünfla n f sin. compl.

Augment del nivell d'*aigua* per un obstacle, natural o artificial, del *riu*, o en ajuntar-se un *riu* i el seu afluent.

reixaga
n f
Fitora de quatre o cinc pues llises, que serveix per *pescar* en els *rius.*
Nota: Terme recollit a Tortosa .

rem
n m
Instrument de *remar*, consistent en una peça llarga i prima de fusta, amb un mànec en un ext*rem* i una *pala* en l'altre, amb què es bat l'*aigua*.
Nota: Els *rems* dels *llagut*s tenen una llargada d'entre 26 i 28 pams (entre 5 i 5,5 metres).

rem Foto Quim Bosch

rem de rai
n m
Element de direcció, a mena de *timó*, que *port*en els *rai*s al davant i al darrere.

remada
n f
Acció de *remar*, cop donat amb el *rem.*

remador | remadora
n m, f
Veure *remer*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

remadora
n f

Lloc del *llagut* per *remar*, on es troben l'*escalemera* i l'*escàlem* i on s'en*ganxa* el *rem* mitjançant l'*estrop*.

remar
v tr
vogar v intr sin. compl.
Servir-se dels *rems* per fer avançar una em*barca*ció en l'*aigua*.

remer | remera
n m, f
remador | remadora n m, f sin. compl.
vogador | vogadora n m, f sin. compl.
Persona que *rem*a.

remera
n f
Pals gruixuts, d'1 metre de llargada, que servien de punt de suport del *rem* i que hom dreçava a la part del davant del primer *tram* d'un *rai* i a l'extrem del darrer tram.

remera i rem de rai Foto Lluïsa Obrador

remig[1]
n m
Espai entre cada dos *banc*s dels *remer*s d'una em*barca*ció.

remig[2]
n m
Sac que només s'ha omplert una tercera part de la seva *cap*acitat.

remitger | remitgera
n m, f
Persona que fa de *mariner* d'una *embarcació* de *pesca* i va a la part amb el *patró*.

remolcar
v tr
Fer avançar darrere seu, una *nau*, una altra *embarcació* estirant-la amb un *cap*, una cadena o un cable

remolí
n m
Moviment ràpid circular o en espiral que xucla allò que troba a la superfície de l'*aigua*.

remuntar
v tr
Recórrer un *riu* en direcció al seu origen.

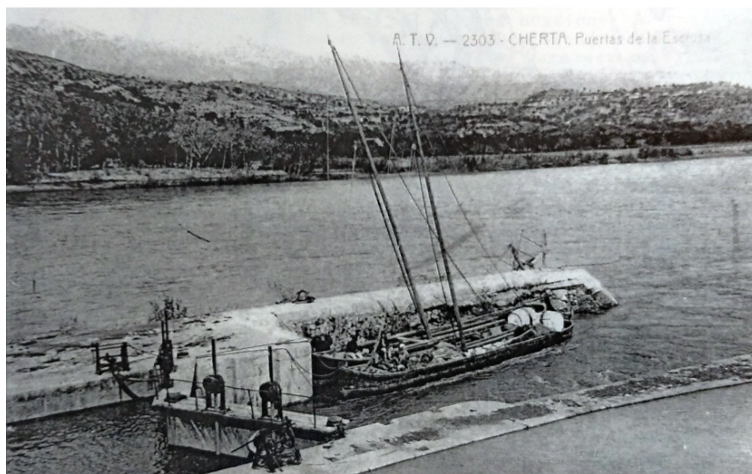
rentaculs
n m
Feina en què hom es mulla els pantalons per immersió.

repelo
n m
Joc popular i tradicional en què el pagador es posa de quatre grapes a terra, com fent el gat, i la resta li donen cops al cul mentre
esquiven les puntades que els dona el pagador.
Nota: Quan el pagador aconsegueix haver tocat la resta, deixa de pagar.

requé | requeta
n m, f
Infant dels *pesca*dors que tragina el peix.

requetè | requeteta
n m, f
Infant que *port*a el peix en les paneres.

resclosa
n f
enclosa n f sin. compl.
Construcció feta en un *Canal*, en un *riu* navegable, que consisteix en uns compartiments que hom buida o omple a voluntat per tal que els *vaixell*s puguin salvar desnivells.

resclosa de Xerta Foto Arxiu

rescloser | resclosera
n m, f
Persona responsable del funcionament d'una *resclosa*.

ressaga
n f
Part posterior d'un *llagut*.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre .

resseguer | resseguera
n m, f
Segon *sirgador* de la *seguera primer*a quan se n'usen dues per a *sirgar*.

resingla
n f
Veure *reinfla*.

reto!
interj
Ordre del *patró* d'un *llagut* per a*moll*ar la *sirga*.

retomb[1]
n m
Girada brusca d'un *riu*.

retomb[2]
n m
Lloc de molta *fondària* en un *riu* on l'*aigua* gira sobre si mateixa forçada pel *corrent*.

retorna
n f
Regolf on el *corrent* canvia de direcció.

retorta
n f
Veure *redorta*.

reunió
n f
Conjunt de *rai*s que naveguen junts.

reünfla
n f
Veure *reinfla*.
revinguda
n f
Un *riu*, tornar a venir o a brollar, venir o baixar més fort, augmentant el cabal.

revencilló
n m
Corretja de tres o quatre doblecs de cuir amb una sivella de ferro en un ex*trem* i forats a l'altre, que passada per l'*espadella* del collar de la bèstia de tir, serveix per en*ganxa*r la cadena i estirar l'arreu corresponent.

ria
n f
Taula del *folre* del *llagut*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

riada
n f
Veure *riu*ada

riba
n f
ribàs n m sin. compl.
Vora del *mar*, d'un *riu*.

ribàs
n m
Veure *riba*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

riber
n m
Terra que deixa el *riu*.
Nota: Terme recollit a Tortosa .

ribera
n f
Terra pròxima al *riu* o al *mar*.

riberenc -a
adj
Relatiu o pertanyent a una ribera.

ribot
n m
Eina que consisteix en un bloc de fusta molt dura, amb un forat o encaix per a*llot*jar la fulla i la contrafulla, fixades amb un *tascó*1 serveix per aplanar, apri*mar*, allisar i sobretot polir tota mena de fusta massissa, emprada principalment per fusters i ebenistes.

ribot Foto JSG

riera
n f
Curs d'*aigua* per on s'escolen intermitentment les aigües pluvials d'una conca.

rima
n f
Piló d'objectes posats regularment els uns sobre els altres.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó fa referència a l'apilament de *troncs* que baixats del bosc o *barra*nquejats de *riu* amunt són a la *riba* preparats per construir el *rai*s. .

rimera
n f
Rima preparada per en*rai*ar.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

riu
n m
Corrent natural d'*aigua* que va a parar al *mar*, a un *llac* o a un altre *riu*, especialment el que, recollint l'*aigua* d'una conca de gran extensió o d'una *vall* de drenatge abundós, *port*a sempre *aigua*.

riuada
n f
riada n f sin. compl.
rubina n f sin. compl.
Revinguda d'un riu.
Nota: Corrent fort del *riu,* quan baixa amb un *cabal d'aigua* molt superior a l'habitual. Rubina és un terme recollit a Coll de Nargó; quan el riu baixa amb molta aigua, també es diu que salta.

roda
n f
Peça de fusta o metàl·lica que, arrencant de la punta de la *car*ena, forma la *proa* o la *popa* de la *nau*.

roda de pintes
n f

Sistema de *roda* dentada que engrana amb la *llanterna* del *molí fariner*, serveix per modifi*car* el moviment horitzontal hidràulic dels *alarbs* al vertical necessari per moure les moles.

rodó[1]
n m
Volta molt pronunciada que fa el *tram* d'un *riu*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

rodó[2]
n m
Part corbada de la soleta.

rodons
n m pl
Veure *redons*.

roll
n m
Tronc d'un *rai* no *escairat d*e mides superiors a la *biga*.

rollo
n m
Roca grossa situada a la *riba*.
Nota: Terme recollit a Juncosa. .

romans
n m
Cala petita formada pel *riu*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

rompent
n m
La meitat de la *car*a inferior de la *mola* més pròxima a l'*ull de la mola*, destinada a rompre el gra.

ronyó
n m
Taula del *folre* d'una *muleta*, la quarta des de la *quilla*, que es munta entre el

damunt de sobrepa*rall*a i el baix de *sotabocal.*

ronyó Foto VG-DS

roquerar
n m
roquissal n m sin. compl.
Lloc abundant en *roques*.

roquissal
n m
Veure *roquerar*.

rossegall
n m
Ormeig de *pesca*, semblant a l'artet però més petit, que es tira des de terra o des d'una *barca* i estirat des de terra enclou alguns peixos.

rova
n f
Veure *arrova*.

rovina
n f
rubina n f var. ling.
Fang tou que deixa el riu després d'una riuada.

rubina[1]
n f
Veure *riu*ada.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

rubina[2]
n f
Veure *rovina*.

ruixó
n m
sarcapous n m sin. compl.
Estri de fondejar, dotat de tres o més braços acabats en una ungla, fet de ferro i sense cep.

ruixó Foto JSG

S

saboga
n f
Peix de la família dels clupeids, semblant a la sardina, de 30 a 50 centímetres de llargada, de color blau verdós, que té fins a 3 taques negres darrere l'angle superior de l'opercle i entra en els *riu*s per fresar (Alosa alosa).

sac
n m
Receptacle de roba, ordinàriament de xarpellera, fet doblegant-ne un tros rectangular, cosint els voravius i deixant obert un costat, que forma la boca, la qual es reforça fent-hi un doblec.

saca
n f
Sac més gros del normal, que resulta d'una peça de tela sobrera amb la qual no es poden fer dos sacs.

sacam
n m
Multitud de sacs.

safareig
n m
Dipòsit artificial, fet de parets de *pedra* o de ciment, per contenir l'*aigua* procedent d'un *riu*, *séquia*, sénia, pou, etc., destinada a regar.

sagal
n m
Noi jove, que habitualment fa d'aprenent.

saguer de la saguera primera | saguera de la saguera primera
n m, f
Quart sirgador de la saguera primera quan se n'usen dues per a sirgar.

saguer de la saguera segona | saguera de la saguera segona
n m, f

Quart sirgador de la saguera segona quan se n'usen dues per a sirgar.

saguer | saguera
n m, f
seguer | seguera n m, f var. ling.
Persona que en la sirga ocupa el quart i darrer lloc.

saguera
n f
Sègola més propera a la *popa* del *llagut* quan aquest és tirat a la *sirga* amb més d'una *corda*.

salabre
n m
Instrument de pes*car* que consisteix en una bossa de *xarxa* fixada a l'ext*rem* d'una canya o d'un pal.

salina
n f
Lloc on es beneficia la sal per evaporació de l'*aigua* de *mar* o de les fonts salades.

saliner | salinera
n m, f
Persona que treballa en una salina.

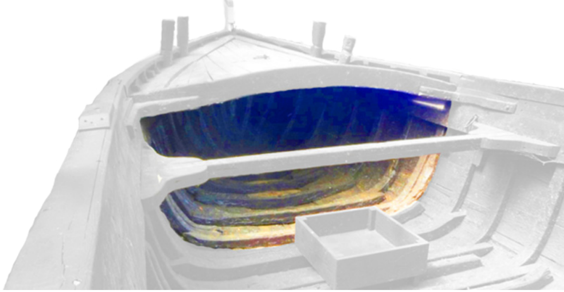
sallent
n m
Salt d'*aigua* en el *corrent* d'un *riu*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

salpar
v int
soltar v intr terme pral.
Una *nau*, anar-se'n, partir.

salt d'aigua
n m
Caiguda de l'*aigua* d'un *corrent* allà on ha un desnivell brusc.

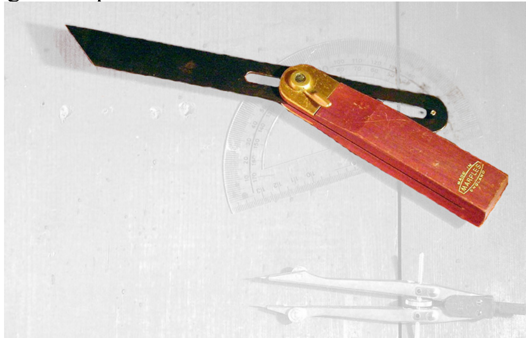
saltar el riu
v intr
Veure *riu*ada.

sama
n f
Part *coberta* a *proa* de les *embarcacions* emprades al *riu* Ebre on els *peons* dormen i tenen la roba i altres objectes.

sama Foto Joan Pujol

samuga
n f
Cap d'un cert gruix, generalment d'espart.

santanell
n m
Instrument constituït per dos regles articulats per un dels ext*rems*, que serveix per for*mar* angles de qualsevol obertura.

santanell Foto de Just plain Bill CC BYSA 3

sarcapous
n m
Veure *ruixó*.

sàrcia
n f
Veure *xarxa*.
saragüells
n m pl
Calçons amples i amb plecs, propi d'un *llagut*er.

sargir
v tr
Refer amb l'agulla el teixit d'una roba foradada o esclarida.

sàrsia
n f
Veure *xarxa*.

sàssola
n f
esgotador n m sin. compl.
sàssula n f var. ling.
Cu*llera* de fusta per treure l'*aigua* del *fons* d'una em*barca*ció petita.

sàssola Foto JSG

sàssula
n f
Veure *sàssola*.

sàstago
n m
Ganivet usat pel matxer per tallar la *sègola* en cas de perill pel *matxo*.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre.

saula
n f
Corda de quatre cordons de 100 metres de longitud que s'usa com a sègola.
Nota: Els *llagut*s fins a 10 Tm usaven saula de 12 mm i els de més tonatge la solien usar de 14 mm de diàmetre.

sediment
n m
Matèria que un líquid porta en suspensió i es diposita al *fons*.

sedimentar
v tr
L'*aigua*, l'aire, el glaç, etc., dipositar les matèries sòlides que trans*port*en formant un sediment.

sègola
n f
seula n f sin. compl.
sirga n f sin. compl.
sègula n f var. ling.
Corda per *sirga*r.

seguer | seguera
n m,f
Veure *saguer*.

seguer de la seguera primera
n m
Veure *seguer de la seguera primera.*

seguer de la seguera segona

n m
Veure *seguer de la seguera segona.*

sègula
n f
Veure *sègola*.

seixantè
n m
Tronc d'un *rai* que, un cop *escairat*, feia entre 12 i 12,4 metres de llarg, entre 42 i 44 cm d'ample i entre 32 i 35 cm d'alt.

sempeca
n f
Palet de *riu*.

sempeques
v int
jugar a sempeques v int sin. compl.
Joc tradicional de l'Ebre, que consisteix a prendre cinc pedretes, de les quals se'n tira una a l'aire que s'ha de tornar a agafar després d'haver deixat a terra les altres quatre.
Nota: El jugador torna a tirar en l'aire la pedra i n'ha de prendre dues d'aquelles quatre que ha deixat en terra. Aleshores es torna a tirar a l'aire la pedra i llavors ha de plegar les dues que resten.

senda d'aigua
n f
Veure camí d'*aigua*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

senda de riu
n f
Veure camí d'*aigua*.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre .

senda de sirga
n f
Veure camí de *sirga*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

senal
n m
Aparell de dos *bossells* emprat en l'aparell de la *sirga* estant fermat a la *popa* del *llagut* a to*car* del *banc* del mig des d'una alçada de tres quartes parts de l'*arbre*.

sénia
n f
Veure *sínia*.

senier | seniera
n m, f
Persona que viu a les masies de les sínies, sempre a la bora del *riu*, que tenen un pou d'on treure *aigua* per regar les hortalisses.

séquia
n f
Canal[3] d'irrigació.

serra
n f
Eina que consisteix en una fulla d'acer proveïda d'una sèrie contínua de dents agudes en una de les seves vores, subjecta a un mànec o bastidor, que serveix per tallar fusta, *pedra*, metalls, ossos, etc.

servar
v int
Obeir el *timó*, una *barca*.

servar!
interj
Ordre que dona el *patró* per conservar la direcció del *llagut*.

seula
n f
Veure *sègola*.

sima
n f
Part superior de la canya de pes*car*.

sínia
n f
sénia n f sin. compl.
Màquina d'elevar *aigua* que consisteix en dues *rodes*, l'una horitzontal a la qual es comunica un moviment de rotació mitjançant un pal mogut per un animal o un motor, i l'altra vertical que engrana amb la primera i mou una sèrie de catúfols disposats al llarg d'una cadena sense fi, la part inferior de la qual va submergida en l'*aigua*.

sió
n m
Estamenera més petita i d'angle més tancat que hi ha a la *proa* i a la *popa* del *llagut*.

sirga[1]
n f
Corda amb què s'estira una *xarxa*, una *nau*, des de terra per fer-la avançar paral·lelament a la *riba*, fer-la anar d'una *riba* a l'altra, etc.

sirga[2]
n f
Acció de *sirga*r, l'efecte.

sirga amb matxo i matxero Foto Arxiu

sirga[3]
n f
Veure *sègola*.

sirgador | sirgadora
n m, f
Persona que *sirga*[2].

sirgar
v tr
dalinar v tr sin. compl.
Fer avançar una em*barca*ció es*tirant* des de terra amb la *sirga*.

sobrellom
n m
sofra n f sin. compl.
Corretja que es posa al llom de la bèstia de treball perquè aguanti les altres peces del guarniment en llur lloc.

sobrellom Foto Abujoy CC BY SA 2.5

sobreparaia
n f
Veure *sobreparalla*.

sobreparalla
n f
sobreparaia n f var. ling.
Taula del *folre* del *buc* d'una *barca*, la segona contant des de la *quilla*, que es munta entre la pa*ral*la i el damunt de sobrepa*ral*la, si en *port*a, i el *ronyó*.

sobreparalla Foto VG-DS

sofra
n f
Veure *sobrellom*.

soga
n f
Cap usat per *amarrar* el *rai* en una aturada.
Nota: Té uns 6 metres de llarg. .

soguer | soguera
n m, f
Veure *corder.*

sola[1]
n f
Veure *soleta*.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre. .

sola[2]
n f

Fons del *riu*.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre .

solc
n m
Senyal o rastre que deixa a la superfície de l'*aigua* el pas d'una *nau* o d'un altre objecte en moviment.

solcar
v tr
Travessar el *mar*, *navegar* per un *riu* una em*barca*ció.

soleta
n f
sola n f sin. compl.
Fusta que forma la part superior del costat del *buc* d'una *nau*.

soleta Foto Joan Pujol

soltar[1]
v tr
Separar-se d'un conjunt al qual estava vinculat.

soltar[2]
v int
Veure *salpar*.

sopetes
v int
jugar a sopetes v int. sin. compl.
Joc tradicional que consisteix a fer saltar una *pedra* plana sobre la superfície de l'*aigua* del *riu*.

soquet
n m
Puntal de fusta que es posa al costat del *llagut* perquè aquest romangui dret quan es fora de l'*aigua*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

sorrac
n m
Veure *xerrac de dues mans*.

sorrac de dues mans
n m
Veure *xerrac* de dues mans.

sorral
n m
areny n m sin. compl.
Platja, *riba*, llit de riera, etc., format de *sorra*.

sostall
n m
Tall que cal fer a les estameneres i medissos perquè les *taules* del *folre* s'hi acoblin perfectament.

sotabocal
n m
Taula del *folre* d'una *muleta*, la sisena des de la *quilla*, que es munta entre el baix *sotabocal* i el *bocal*.

sotabocal Foto VG-DS

sotacoll
n m
Peça de fusta dura que serveix de su*port* a l'*arbre* del *molí fariner*.

sotsobrar
v tr
Una *nau*, tombar-se de costat donant mitja volta.

sullaca[1]
n f
Pasta feta de pols de calç viva, *estopa cap*olada i oli, que els *cala*fats empren per tapar escletxes de les *embarcacions* de fusta.

sullaca[2]
n f
sulloca n f var. ling
Escletxa entre les *taules* d'un *llagut*.

sulloca
n f
Veure su*llaca*.

surar
v int
Trans*port*ar fusta en un *rai*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

T

tac
n m
Cercle de fusta.
Nota: Terme recollit a Tortosa .

tàlem
n m
Taula transversal l d'una embarcació menor com la que limita la part posterior de la sobreproa.

tamboret
n m
Petita *coberta* a la *popa* del *llagut*, que protegeix la *cambra del patró*.

tanda
n f
Posició determinada per amidar o assenyalar la *fondària* de les aigües.

tarranc
n m
Bastó curt.
Nota: Terme recollit a Tortosa .

tartanya
n f
Cuc de terra emprat com a esquer per pes*car* les *anguiles* al *riu*.

tascó[1]
n m
Tros de fusta, de ferro, dues *car*es del qual formen un angle diedre molt agut, que serveix per esberlar *pedra*, fusta, per fer forta una cosa dins una altra introduint-lo en un interstici, etc.

tascó[2]
n m
busca n f sin. compl.
Peça del *timó* del *llagut* que segueix la forma del *codast,* situada a la part inferior d'aquest per davant del *mar*c.

tasia
n f
Zona del *riu* on els *sirga*dors i animals havien de canviar de *mar*ge per seguir *sirga*nt les *embarcacions*.

tassiar!
interj
Ordre del *patró* per canviar la direcció del *llagut*.

taula
n f
Peça de fusta resistent, relativament estreta i amb la superfície superior planejada i polida.

taula central
n f
Cadascuna de les taules del mig de la *coberta* del *tamboret*.

tauladó
n m
Forma de classifi*car* i d'emmagatze*mar* la fusta *barra*nquejada per construir un *rai*.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

tauló
n m
Peça de fusta llarga i plana de secció rectangular, usada com a passarel·la per em*barca*r o desem*barca*r des d'una *nau*.

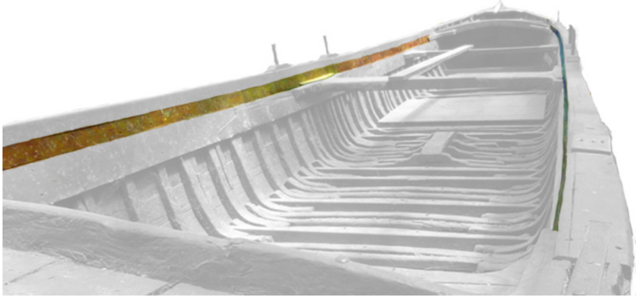
tauló d'arbrar
n m
Banc que serveix per *arborar* un *llagut.*
Nota: Té uns 7 metres de llarg per uns 30 centímetres d'ample.

tauló de vogar
n m
Tauló que es muntava al *llagut* per seure i vogar.

tecatec
n m

Part de l’eix de la *mola* de molí, entre la forcada i els queixals.

telera
n f
Post que va entre el *contubal* i la *soleta*en els *llagut*s per la part interior del *buc*.

telera Foto Joan Pujol

tellera
n f
Joc popular i tradicional consistent en plantar a terra en posició vertical una *pedra* plana o rajola, el tello, i fer-la caure *tirant*-ne d’altres.

tello
n m
Pedra o rajola usada per jugar a la te*llera*.

tenda
n f
Coberta provisional feta de *lona* per evitar que un *llagut* s’ompli d’*aigua* de *pluja*.
Nota: Es construeix estenent els *rems* i els penons per sobre del *llagut* i subjectant-los amb unes fustes en forma de X anomenades estisores. Per sobre s‘estenien les *veles* o lones per construir una *coberta* a dues aigües. Terme recollit a Mequinensa .

terral
n m
Veure *brisa* de terra.

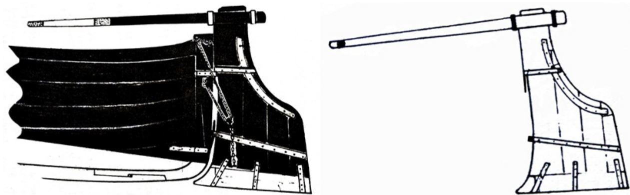
tes -a
adj
Que es manté dret, pla, ben llis, tibant.

tesar
v tr
atesar v tr sin. compl.
Posar tes.

tiba-lo!
interj
Ordre que usa el *patró* per imposar una cadència de pas als *sirga*dors.

timba
n f
Declivi vertical o molt rost del terreny.

timó
n m
Òrgan que dirigeix la *nau* consistent en una post plana articulada a la *roda* de *popa* mitjançant la ferramenta.

timó Dibuix VG-DS

timó de barca de pas
n m
Joc dels dos timons de les dues *barques* que formen la *barca* de pas, que en anar units per una *barra*[3] es mouen simultàniament.

timoner | timonera
n m, f
Membre de la tripulació encarregada de maniobrar el *timó*.

tinter

n m
Forat de la paramola on es munta l'ungla.

tirada
n f
Sèrie d'accions o de coses que se succeeixen en una mateixa feina.
Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

tirant[1]
n m
Corda o cadena que uneix la sofra amb el *matràs*.

tirant   Foto de Abujoy CC BY SA 2

tirant[2]
n m
Redorta que serveix per subjectar les *remer*es al *rai*.

tirar
v tr
Veure *barranquejar*.
Nota: Terme recollit a Rupit .

tirona
n f
Parany de *pesca fluvial*.

tisora
n f
estisores n f pl sin. compl
Dispositiu de fusta que consisteix en dues peces entrecreuades i amb un eix comú que serveix de suport per muntar la tenda.

tisorada
n f
Veure *estisorada*.

toll
n m
Sot ple d'*aigua* de la *pluja* o d'altra procedència.

tombar
v tr
Veure *trabucar*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

tombar l'antena
v int
Passar l'*antena* d'una em*barca*ció al costat contrari de l'*arbre*.

tonya
n f
Joc popular i tradicional semblant al bèlit.

topar
v int
Venir a tocar més o menys violentament, un *rai*, amb una *roca* o altre obstacle d'un *riu*.Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

torcebraç
n m
Joc popular i tradicional de força i desafiament entre dos contrincants, sovint adults.
Nota: Consisteix a què un dels participants que està agafat de la mà amb el colze recolzat sobre una superfície plana, ha de procurar de vèncer l'altre fent-li tocar el dors de la seva mà la superfície plana.

torna
n f
Indret dels *riu*s on el *corrent* es calma.

tornada
n f
Viatge dels *rai*ers vers el punt d'origen en acabar de baixar un *rai*.

torrent
n m
Barranc, pendís, etc., per on davalla a*torrent*ada l'*aigua* de la *pluja*, sovint completament eixut o amb molt poca *aigua*.

tosseta
n f
Bossell usat per *arborar* i des*arborar* un *llagut* des de la *cambra del patró*.

tots els rius tenen eixida
loc
Expressió usada per dir que tots els *riu*s surten de la *llera* algun dia.

trabucar
v tr
tombar v tr sin. compl.
Tombar la *nau* de forma que la *quilla* quedi fora de l'*aigua*.

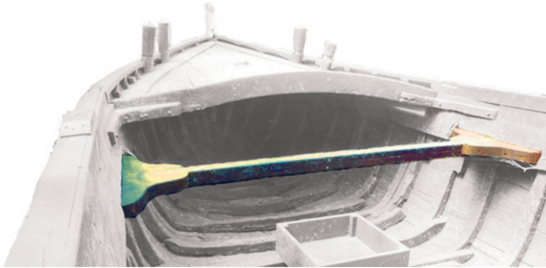
traca
n f
Veure *tranca*.

tram[1]
n m
Feix de *troncs* que, lligat amb uns altres com un sol cos, forma una porció d'un *rai*.

tram[2]
n m
Resultat de la divisió d'una cosa, especialment en allò que fa referència a la seva longitud.

tranca

n f
traca n f sin. compl.
Travesser de fusta que anava de costat a costa a la *proa* de l'em*barca*ció, de la qual se solia penjar la *mar*mita de ferro per cuinar, també servia per recolzar-hi el *tauló* per les maniobre d'*arborar*.

tranca Foto Joan Pujol

trancanell
n m
Filada de la coberta que, resseguint-ne el contorn, forma la unió d'aquesta amb el costat d'una nau.

transbordador
n m
Veure *barca* de pas.

trau
n m
treu n m sin. compl.
vela de treu n f sin. compl.
Vela major quadrada i més grossa del *llagut*, que s'aparella a la part més baixa de l'*arbre*.

trau Foto Josep Poquet

travessa
n f
Biga horitzontal usada en la construcció d'un *port*[3].

travessant
n m
Biga que es posava d'un costat a l'altre d'un *corrent* d'*aigua* per tallar-lo a les preses.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

travessar
v tr
Passar de costat a costat la *llera* d'un *riu*.

travesser
n m
Perxa que s'enverga als punys laterals de la vela en rombe.

tremal
n m
tresmall n m terme pral.
madrillera n f sin. compl.
Ormeig format per tres *xarxes* superposades, una de més cega i més gran al mig i dues altres de *malla* més ampla, unides per les vores, que hom *cala* en ziga-zaga.

tremuja
n f
Caixa en forma de *tronc* de piràmide o de con invertits que funciona com un

embut deixant caure per la seva obertura inferior els materials que s'hi tiren per la superior, la qual serveix per alimentar les moles d'un moli fariner.

trencador
n m
Part de la *roda* de *proa* d'un *llagut* que talla el *corrent* del *riu*.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre .

trencanill
n m
Veure *trencanell.*

trencar aigua
v intr
Desviar l'*aigua* d'un rec a l'altre.

tresmall
n m
Veure *tremall.*

treu
n m
Veure trau.

tribella
n f
Veure *tribi*.

tribet
n m
Veure *tribi*.

tribi
n m
tribella n f sin. compl.
tribet n m sin. compl.
Eina usada per fer els forats als *troncs* que for*mar*an un *rai*, per on passaran les *redortes* per lligar-los.

tribi Foto Laia Ferre

tripulació
n f
Conjunt de persones em*barca*des pel servei de la *nau*.

tripulant
n m i f
Persona que forma part d’una tripulació.

trissa[1]
n f
Cap gruixut de *cànem* de quatre cordons i una *ànima*, de 20 mm de diàmetre i d’uns 15 m de longitud per *amarrar* el *llagut*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa.

trissa[2]
n f
Veure *drissa*.

tronc
n m
Porció de la tija principal, gruixuda i lignificada, d’un *arbre* o d’un arbust, tallada per servir de combustible, d’element de construcció, etc.

tronca
n f
Tronc d’*arbre* trans*port*at pel *riu*.
Nota: Terme recollit a Rupit .

trossa
n f
Veure *abartell*.

trosseta
n f
Cap que serveix per *hissar* i *arria*r les *veles* del *llagut*.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre .

U

ull
n m
Forat que travessa el *bossell* de part a part on s'hi ubica la *politja*1.

ull de la mola
n m
Forat per on passa l'eix i entra el gra en el *molí fariner*.

ulla
n f
Veure *agulla*.

ullal
n m
Clot profund per on es precipita l'*aigua* de la *mar*, d'un *riu*, etc, formant *rem*olí.

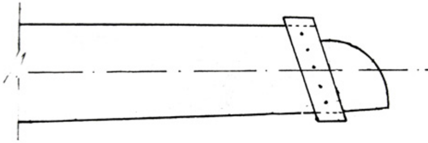
ullal sec
n m
Ullal on no raja mai *aigua* en superfície, però que s'empassa tota *aigua* que hi cau perquè està comunicat a *canals*[3] d'*aigua* subterrània.

ulleres
n f pl
orelleres n f pl sin. compl.
Peça del guarniment del *cap* dels animals de *càrrega*, generalment de cuir, que tapa parcialment els ulls per evitar la visió lateral.

ullot
n m
Ferro que fermat al *codast* subjecta la part inferior del *timó*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

unça
n f
Pes català igual a la dotzena part d'1 *lliura*.

ungla
n f
metxa de l'arbre n f sin. compl.
Part més baixa de l'*arbre*, que s'encaixa en el trau de la paramola.

ungla Dibuix VG-DS Foto Joan Pujol

urgellesca
n f
Boira humida procedent de l'Urgell.

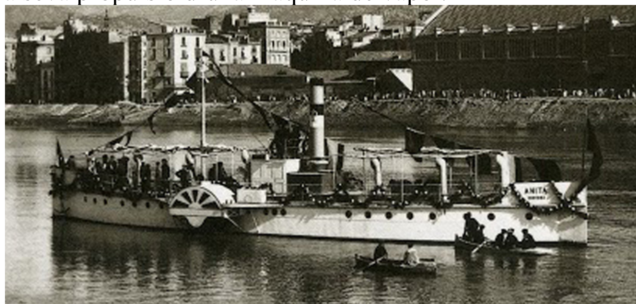
V

vaixell
n m
Em*barca*ció gran que per les dimensions i la solidesa és apta per navegacions o per empreses nàutiques d'im*port*ància.
Nota: Encara que s'usa habitualment com a sinònim d'*embarcació*, actualment hi ha una diferència legal entre els dos termes. Un *vaixell* és sempre superior a 24 metres d'eslora. Una *embarcació* té una eslora inferior als 24 metres. El terme *vaixell* és el terme normalitzat en català del molt usat castellanisme: barco.

vall
n f
Depressió allargada i relativament ampla, definida per la convergència de dos vessants i que és recorreguda, o ha estat recorreguda, per un *curs* d'*aigua* o una glacera.

vallejar
v int
Recórrer una *vall.*

vapor
n m
Nau que rep la seva propulsió d'una màquina de vapor.

Vapor Anita Foto R. Borrell

vauma
n f
Forat sota les *roques* del *riu*.

Nota: Terme recollit a Coll de Nargó.

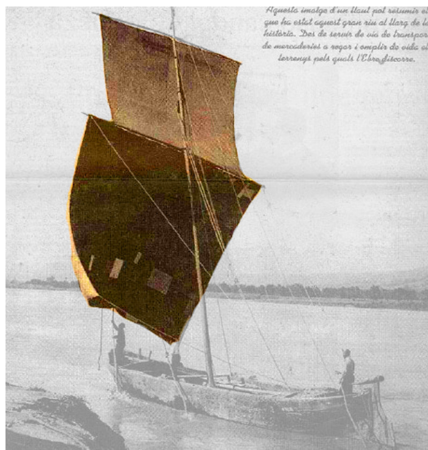
vedell
n m
Element de ferro que uneix la forcada i travessant la boixa fa moure la nad*illa* i la mola corredora en un *molí fariner*.

vela
n f
Tros de *lona* o de tela forta format ordinàriament de diferents peces cosides, que es ferma a l'*antena*, a les vergues o als estais d'una *nau* per rebre el *vent* i fer que aquest faci córrer la *nau*.

vela de gàbia
n f
Vela més petita d'un *llagut*, situada a la part alta de l'*arbre*, quan en *port*a dues de quadres al mateix *arbre*.

vela de treu
n f
Veure *trau*.

vela en quadre
n f
Vela de forma trapezial amb el faldar més llarg que el *gràtil*, que és en*verga*da al *penó* i que en la seva posició de repòs queda perpendicular al pla de crugia.

vela en quadre Foto Josep Poquet

vela en rombe
n f
Vela que és *hissada* per un dels seus *punys*1, els dos *punys*1 que formen la diagonal som fermats als ext*rems* del *penó*, i el *puny*1 inferior es fermat a la base de l'*arbre*.
Nota: Vela *car*acterística de les *muletes* i bots de l'Ebre a la zona de Móra d'Ebre.

vela en rombe Foto VG-DS

vencilló
n m
Corretja que va fixa a cada costella del collar d'una bèstia de *càrrega* i que s'empra per lligar amb el braç del *car*ro o del forcat.

vent
n m
Moviment horitzontal de l'aire degut a causes naturals.

vent del penó
n m
Cap[1] que lligat a cadascun dels *penol*s del *penó* i que serveix per orientar-lo al *vent*.

ventada
n f
Augment sobtat de la velocitat del *vent*, més sostingut i de més durada que una ratxa.

ventadissa
n f
Bufada molt forta de *vent*.

ventolina
n f
ventijol n m sin. compl.
Vent suau.

ventrera
n f
Corretja que va de *tirant* a *tirant* per sota del *vent*re de l'animal.

verga
n f
Perxa posada horitzontalment i entravessada a *proa* de l'*arbre* d'una *nau* que serveix per fer*mar*-hi una *vela* quadra.
Nota: aquest terme és *mar*ítim, en els *llagut*s i *muletes* s'anomena *penó*.

vertrell
n m
abartrell n m sin. compl.
Bola de fusta forada i travessada per una cadena que lligat amb d'altres al *penó* del treu i abraçant l'*arbre* fan la funció de l'*abartell*.

vertrell Foto Joan Pujol

veta
n f
Cap de l'aparell per *arborar* un *llagut*.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

via d'aigua
n f
Orifici a l'*obra viva* del *buc* per on entra *aigua* dins la *nau*.

vímet
n m
Branca prima, llarga i flexible, de la vimetera o d'altres *arbre*s, emprada per fer recipients i alguns petits mobles.

virar
v tr

Girar més o menys a un costat o a un altre, una *nau*.

vint-i-quatrè
n m
Tronc d'un *rai* que, un cop *escairat*, tenia unes mesures entre 5,8 i 6,2 metres de llarg, 50 cm d'ample i entre 40 i 45 cm d'alt.
vitrac
n m
Tram de *riu* molt estret i de difícil *navegació*.
Nota: Terme recollit a Móra d'Ebre.

vogada
n f
Camí recorregut o temps esmerçat vogant.

vogadissal
n m
Engraellat de camins que queden momentàniament *mar*cats sobre la superfície de l'*aigua* pel pas d'una *barca*, d'una au aquàtica, entre les algues i el llaponar de la superfície.

vogador | vogadora
n m, f
Veure *remer*.

vogar
v tr
Veure *remar*.

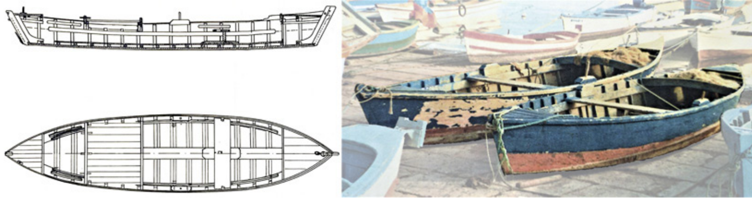
vora
n f
Terra que hi ha a l'un i a l'altre costat del *mar*, d'un *llac*, d'un *riu*.

X

xabec
n m
Rai petit, de dos *trams*, usat per dur el menjar els *raiers* quan *barranquejaven*.

xàfec
n m
Pluja forta de curta durada.

xalana
n f
Em*barca*ció de *fons* pla i costats gairebé perpendiculars.
Nota: Terme recollit a Mequinensa .

xalana Dibuix i foto VG-DS

xaloc
n m
Vent que ve del sud-est.

xalocada
n f
Vent fort de xaloc.

xapolleig
n m
Acció de xipollejar.

xapollejar
v int
Veure *xipollejar*.

xapotejar
v int
Remoure l'*aigua* o el fang amb les mans o els peus.

xarxa
n f
sàrcia n f var. ling.
sàrsia n f var. ling.
Teixit amb fils nuats formant una retícula de malles quadrades o rombals.

xàvega
n f
barsina n f sin. compl.
Tros de fusta amb tot de puntes clavades que serveix per recuperar nanses, *cordes*, etc., perdudes en el *fons* del *riu* o del *mar*.

xeic!
interj
Expressió que s'utilitza per a cridar una persona.

xerrac
n m
carrau n m sin. compl.
Eina que consisteix en una fulla d'acer d'aproximadament 1 mil·límetre de gruix, d'una certa rigidesa però alhora amb una mica de flexibilitat, amb dents en un dels cantells, i amb agafador o mànec, per ésser agafat amb una mà, fixat a l'ext*rem* més ample de la fulla.

xerrac de dues mans
n m
sorrac n m sin. compl.
sorrac de dues mans n m sin. compl.
Xerrac de fulla ampla amb un mànec a cada ext*rem* dissenyada per tallar *arbre*s, serrar *troncs* i fusta en diverses longituds, i per tallar els *troncs* en taulons.

xines
n f pl
Joc popular i tradicional consistent en endevinar quantes pedres sumen les que tenen ambdós contrincants a les mans.
Nota: Aquest joc també és conegut com la pedreta.

xipollar
v int
Agitar la superfície de l'*aigua* fent que esquitxi.

xipollejar
v int
xapollejar v intr sin. compl
La superfície d'una massa d'*aigua*, agitar-se alçant petites ones i esquitxant.

xiquina
n f
Braç de terra que entra dins un *riu*.

xorrada
n f
Campanya de *pesca* coincident en els desguàs dels arrossars en la qual es *cap*turen moltes *anguiles*.

xorrar
v intLlevar els arreus de pes*car* amb tota mena d'*ormeig*s.

xuclador
n m
Veure *engollidor*[1].

BIBLIOGRAFIA

- AAVV. Les barques de llibant del riu Ter. Ajuntament de Salt. 2002

-Amades, Joan E. Roig. ***Butlletí de dialectologia Catalana. Vocabulari de l'Art de la Navegació i de la pesca***. Institut d'Estudis Catalans. 1926.

- Amics i amigues de l'Ebre. ***Cultura fluvial del Pirineu a la Mediterrània.*** Col·lecció lletres de l'Ebre 5. Generalitat de Catalunya i altres. 1997.

- Associació Hàbitats. ***Rius de Paraules.*** – Projecte rius. https://issuu.com/associacio_habitats/docs/rius_de_paraules (30/12/2020).

- Biarnés d'Ascó, Carmel. ***La navegació fluvial per l'Ebre***. Castrum d'Ascó. Ascó. 1987.

- Buj Alfara, Àngela. ***El vocabulari Català de Terme recollit a Tortosa de Francesc Mestre i Noé***. Una anàlisi lexicogràfica. Cinctorres Club. 2000.

- ***DIEC2***. Edició online.

- ***DCVB***. Edició online.

- ***Cercaterm del TERMCAT***. Online.

- Codina, Jaume. ***Delta del Llobregat. La gent del fang***. Editorial Montblanc. 1966.

- Colomé, Jep i altres. Lo pont de barques. L'antic pas de l'Ebre a Terme recollit a Tortosa. Llibres de l'Índex. 1993.

- Cot i Miró. ***La barca de Móra d'Ebre i el seu entorn***. Diputació de Tarragona,. 1989.

- Figueras i Alaball, Luís. ***Els procès de la fusta al Pirineu català.*** Publicacions Abadia de Montserrat. 2003.

- Fité, Marcel . ***La llengua i el món dels raiers.*** Llengua Nacional. Número 41. Hivern 2002.

- Garcia-Delgado, Vicente. ***Estudio sobre la navegación fluvial en Catalunya I i II.***

- Gran enciclopèdia Catalana. Edició online.

- Iniesta, Montserrat i altres. ***Els temps dels rais a la ribera del Segre***. Garsineu Editorial. 1997.

- Martí Comes, Ramon. ***El Delta de l'Ebre***. Colecció Terra Nostra 19. Nou Art Thor. Barcelona. 1989.

- Moret, Hector. ***La navegació fluvial en l'obra de Jesús Moncada***.

- Moya, Jokin. ***Diccionari Il·lustrat Ebrenc-català-castellà***. Ajuntament d'Amposta. 2012.

- Pauló i sàbat, Josep. ***La Barca i altres mitjans de comunicació entre Esparreguera i Olesa***. Ajuntament d'Esparreguera i Olesa de Montserrat. 1995.

- Portet, Àngel i altres. ***Rais i raiers del Pirineu***. Imatges. Garsineu Edicions. Tremp. 1992.

- Pujol Pedret, Joan i Ivan Salvadó Obrero . ***Estudi sobre les muletes i bots a Móra d'Ebre. Segles XIX i XX***.

- Pujol Pedret, Joan . ***Llaguts de la Ribera d'Ebre***. Segles XIX – XX.

- Rocafort, Ceferí. ***Els Rayers***. Massó, Casas i Companyia. 1912.

- Roig, E. i Joan Amades. ***Butlletí de dialectologia Catalana. Vocabulari de la pesca***. Institut d'Estudis Catalans. 1926.

- Salvadó Arrufat, Joan . ***Diccionari de paraules en desús de les Terres de l'Ebre***. Ajuntament d'Amposta. 2002.

- Salvador, Jordi i Glòria Mauri. ***Paraules de Mar. Recull terminològic de navegació tradicional***. Palamós. 2007.

- Sanchez Cervelló, Josep i altres. ***La navegació fluvial i la industrialització a Flix (1840-1940)***. La Veu de flix. Flix. 1994.

- Sánchez i Cervelló, Josep. ***Assaig d'una indústria típica de Flix. Les cordes***. Ajuntament de Flix. Flix. 1983.

- Vinaixa Miró, Joan R. ***La navegació per l'Ebre català en el darrer quart del segle XVIII (de Riba-roja a Mirabet)***. Cere. Mora d'Ebre 1994.